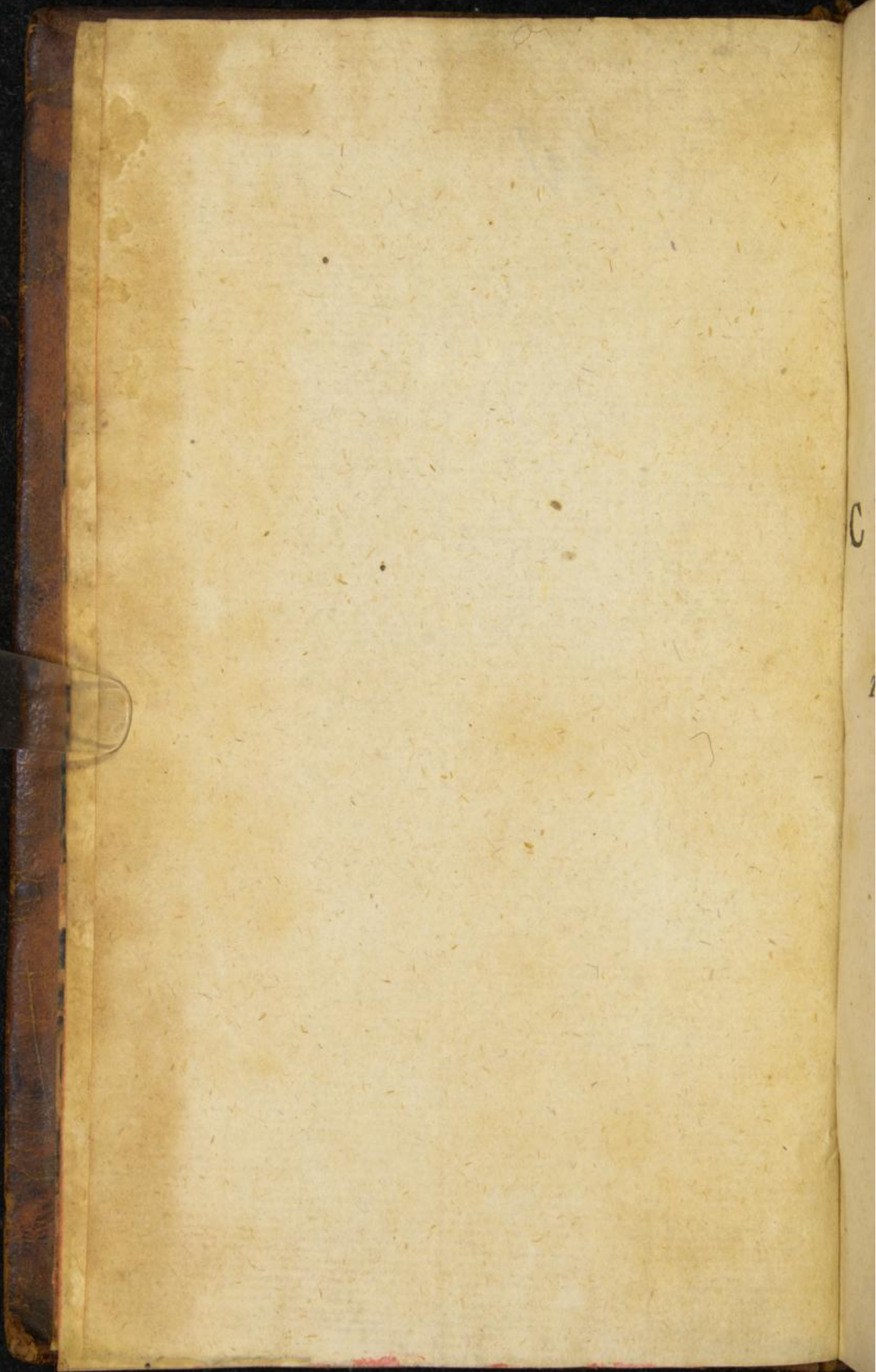

30

INSTITUTIONES
CICERONIS
OPERA OMNIA.
TOMUS TERTIUS

M. TVLLII
CICERONIS
OPERA OMNIA.
TOMVS DECIMVS TERTIVS.

IN TERTIO
CLOSERONIS
OTERA-OMNIA
JOHN DECIUS TERTIUS

M. TVLLII
CICERONIS
OPERA

QVAE SVPERSVNT

OMNIA

SECVNDVM OPTIMAS NOVISSIMASQVE
EDITIONES.

VOLV MEN DECIMVM TERTIVM.

MANNHEMII,

Cura & Sumptibus Societatis literatae

MDCCLXXXIV.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

A T T I C V M

LIBER I.

CICERO ATTICO SAL.

I. **P**ETITIONIS nostræ, quam tibi summæ curæ esse scio, hujusmodi ratio est, quod adhuc conjectura provideri possit. Prensat unus P. Galba. sine fuce ac fallacis, more majorum, negatur. Ut opinio est hominum, non aliena rationi nostræ fuit illius hæc præpropera prenatio. Nam illi ita negant vulgo, ut mihi se debere dicant. Ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebrescit, plurimos nostros amicos inveniri. Nos autem initium prenandi facere cogitamus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribunitiis, a. d. XVI Kal. Sext. Competitores, qui certi esse videantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. Puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias. Sunt, qui etiam Cæsonium putent. Aquillium non arbitra-

6 EPIST. AD ATTICVM

mur, qui denegavit, & juravit morbum, & illud suum regnum judiciale opposuit. Catilina, si judicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor. De Aufidio, & de Palicano, non puto te expectare dum scribam. De his, qui nunc petunt, Cæsar certus putatur. Thermus cum Silano contendere existimatur; qui sic inopes & ab amicis & existimatione sunt, ut mihi videatur non esse ἀδύνατον, Curium obducere. Sed hoc præter me nemini videtur. Nostris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Cæsare. Nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur; propterea quod curator est viæ Flaminiae, quæ tum erit absoluta. Sane facile eum [liberi] Ἰερμὸν ciceri [consuli] accuderint. Petitorum hæc est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiam; & fortasse, quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallia, cum Romæ a iudiciis forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Januario revertamur. Cum perspexero voluntates nobilium, scribam ad te. Cetera spero prolixa esse, his duntaxat urbanis competitoribus.

Illam manum tu mihi cura ut præstes, quoniam propius abes, Pompeji, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non venerit. Atque hæc hujusmodi sunt. Sed est, quod abs te mihi ignosci pervelim. Cæcilius, avunculus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere cœpit cum ejus fratre, Caninio Satrio, de iis rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. Una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magistrum fore, si bona venirent, L. Pontius. Verum hoc ridiculum est, de magistro nunc cognoscere. Rogavit me Cæcilius, ut adessem contra Satrium. Dies fere nullus est, quin hic Satrius domum meam ventitet. observat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit & mihi & Q. fratri magno usui in nostris petitionibus. Sane sum perturbatus, cum ipsius Satrii familiaritate, tum Domitii, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. Demonstravi hæc Cæcilio: simul & illud ostendi, si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse: nunc in causa universorum creditorum, hominum præsertim amplissimorum, qui sine eo, quem Cæcilius suo nomine perhiberet,

facile causam communem sustinerent, æquum esse, cum & officio meo consulere, & tempori. durius accipere hoc mihi visus est, quam vellem, & quam homines belli solent; & postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo ejus tempore venirem; cum is omnia sua studia & officia in me contulisset. Quod si voles in me esse durior, ambitionem putabis mihi obstitisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse; ἐπεὶ ἔχ' ἱερήιον, ἔδὲ βοείην. Vides enim, in quo cursu sumus, & quam omnes gratias non modo retinendas, verum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me causam probasse: cupio quidem certe. Hermathena tua valde me delectat, & posita ita belle est, ut totum gymnasium ἡλίας ἀνάθημα esse videatur. Multum te amamus.

CICERO ATTICO S.

2. **L.** Julio Cæsare, C. Marcio Figulo consulibus, filiolo me auctum scito, salva Terentia. Abs te tam diu nihil litterarum? Ego de meis ad te rationibus scripsi antea

diligenter. Hoc tempore Catilinam, competitorum nostrum, defendere cogitamus. Iudices habemus, quos volumus, summa accusatoris voluntate. Spero, si absolutus erit, conjunctiorem illum nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo adventu nobis opus est maturo: nam prorsus summa hominum est opinio, tuos familiares, nobiles homines, adversarios honori nostro fore. ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore video. quare Januario mense, ut constituisti, cura ut Romæ sis.

CICERO ATTICO S.

3. **A**VIAM tuam scito desiderio tui mortuam esse, & simul, quod verita sit, ne Latinæ in officio non manerent, & in montem Albanum hostias non adducerent. ejus rei consolationem ad te L. Sanejum missurum esse arbitror. Nos hic te ad mensem Januarium expectamus, ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil scripsisti. Signa, quæ nobis curasti, ea sunt ad Cajetam exposita. nos ea non vidimus. neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit. Misimus qui pro vectura

solueret. Te multum amamus, quod ea abs te diligenter, parvoque curata sunt. Quod ad me sæpe scripsisti de nostro amico placando, feci, & expertus sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato: quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitrator, tamen ex me, cum veneris, cognosces. Sallustium præsentem restituere in ejus veterem gratiam non potui. Hoc ad te scripsi, quod is me accusare de te solebat. at in se expertus est, illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse. Tulliolam C. Pisoni L. F. Frugi despondimus.

CICERO ATTICO S.

4. **C**REBRAS expectationes nobis tui commoves. nuper quidem, cum jam te adventare arbitraremur, repente abs te in mensem Quintilem rejecti sumus. nunc vero censeo, quod commodo tuo facere poteris, venias ad id tempus, quod scribis: obieris Quinti fratris comitia; nos longo intervallo videris; Acutilianam controversiam transegeris. hoc me etiam Peducæus, ut ad te scriberem, admonuit. putamus enim utile esse, te aliquando jam rem transigere. mea intercessio parata & est, & fuit. Nos hic incre-

dibili ac singulari populi voluntate de C. Macro transegimus, cui cum æqui fuisset, tamen multo majorem fructum ex populi estimatione, illo damnato, cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est, & ornamentum Academiæ proprium meæ, quod & Hermes commune omnium, & Minerva singulare est insigne ejus gymnasil. Quare velim, ut scribis, ceteris quoque rebus quam plurimis eum locum ornas. Quæ mihi antea signa misisti, ea nondum vidi. in Formiano sunt; quo ego nunc proficisci cogitabam. illa omnia in Tusculanum deportabo. Cajetam, si quando abundare cœpero, ornabo. Libros tuos conserva; & noli desperare, eos me meos facere posse. quod si assequor, supero Crassum divitiis, atque omnium vicos & prata contemno.

CICERO ATTICO S.

5. QVANTVM dolorem acceperim, & quanto fructu sim privatus, & forensi & domestico, Lucii fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia, quæ jucunda ex humanitate alterius & moribus homini accidere pos-

funt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id molestum fit, cum & meo dolore moveare, & ipse omni virtute, officioque ornatissimum, tuique & sua sponte, & meo sermone amantem, affinem, amicumque amiseris. Quod ad me scribis de sorore tua; testis erit tibi ipsa, quantæ mihi curæ fuerit, ut Quinti fratris animus in eam esset is, qui esse deberet. quem cum esse offensio-rem arbitrarer, eas litteras ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & objurgarem ut errantem. Itaque ex iis, quæ postea sæpe ab eo ad me scripta sunt, confido ita esse omnia, ut & oporteat, & velimus. De litterarum missione sine causa abs te accusor. nunquam enim a Pomponia nostra certior sum factus, esse, cui litteras dare possem. Porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur; neque dum te Athenis esse audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras, ut primum a tuo digressu Romam veni, confeceram: sed accidit, ut & contentione nihil opus esset, & ut ego, qui in te satis consilii statuerim esse, malletm Peducæum tibi consilium per litteras, quam me dare. Etenim cum multos die

aures meas Acutilio dedissem, (cujus sermonis genus tibi notum esse arbitror,) non mihi grave duxissem scribere ad te de illius querimoniis, cum eas audire, quod erat subdiosum, leve putassem. Sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito litteras redditas esse, cum & otii ad scribendum plus, & facultatem dandi majorem habueris. Quod scribis, etiamsi cujus animus in te esset offensior, a me recolligi oportere; quid dicas: neque id neglexi: sed est miro quodam modo affectus. Ego autem, quæ dicenda fuerant de te, non præterii. quid autem contendendum esset, ex tua putabam voluntate statuere oportere; quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorum esse voluisse, quam tu esses, neque negligentiorum fore, quam tu velis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse jam, quod laboraretur, quoniam hereditas usucapta esset. Id mirabamur te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur esse puella, nihil usucapi posse. Epiroticam emtionem gaudeo tibi placere. Quæ tibi mandavi, & quæ tu intelliges convenire nostro Tusculano, velim, ut scribis, cures, quod sine molestia tua facere poteris. Nam nos ex omnibus mo-

lestis & laboribus uno illo in loco conquiescimus, quo fratrem quotidie exspectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, & te, & sororem tuam, & matrem maxime diligit, salutemque tibi plurimam adscribit, & Tulliola, deliciae nostrae. Cura, ut valeas, & nos ames, & tibi persuadeas, te a me fraterne amari.

CICERO ATTICO S.

6. **N**ON committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia possis. tu modo videto, in tanto otio ut par mihi sis. Domum Rabirianam Neapoli, quam tu jam dimensam & exaedificatam animo habebas, M. Fontejus emit H-S cccioooo xxx. id te scire volui, si quid forte ea res ad cogitationes tuas pertineret. Q. frater, ut mihi videtur, quo volumus animo est in Pomponiam, & cum ea nunc in Arpinatibus praediis erat, & secum habebat hominem *χρησομαθῆ*, D. Turranium. Pater nobis decessit a. d. VIII Kalend. Decembr. Hæc habebam fere, quæ te scire vellem. Tu velim, si qua ornamenta *γυμνασιώδη* reperire poteris, quæ loci sint ejus, quem tu non ignoras, ne prætermittas. Nos Tusculano ita delectamur, ut nobismetipsis

tum denique, cum illo venimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, & quid acturus sis, fac nos quam diligentissime certiores.

CICERO ATTICO S.

7. **A**PVD matrem recte est, eaque nobis curæ est. L. Cincio H-S XXXD constitui me curaturum Idibus Febr. Tu velim ea, quæ nobis emisse & parasse scribis, des operam, ut quamprimum habeamus: & vellim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere possis. omnem spem delectationis nostræ, quam, cum in otium venerimus, habere volumus, in tua humanitate positam habemus.

CICERO ATTICO S.

8. **A**PVD te est, ut volumus. mater tua & soror a me Quintoque fratre diligitur. Cum Acutillo sum locutus. is sibi negat a suo procuratore quidquam scriptum esse, & miratur istam controversiam fuisse, quod ille recusarit satisfacere, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidisse scribis, id ego Tadio & gratum esse intellexi, & magnopere jucundum. Ille noster amicus, vir mehercule optimus, & mihi amicissimus, sa-

ne tibi iratus est. Hoc, si, quanti tu æstimes, sciam, tum, quid mihi elaborandum sit, scire possim. L Cincio H- S C C I O O C C I O O C C C C pro signis Megaricis, ut tu ad me scripseras, curavi. Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis, de quibus ad me scripsisti, jam nunc me admodum delectant. Quare velim, & eos, & signa, & cetera, quæ tibi ejus loci, & nostri studii, & tuæ elegantiae esse videbuntur, quam plurima, quam primumque mittas, & maxime quæ tibi gymnasii xystique videbuntur esse. Nam in eo genere sic studio efferimur, ut abs te adjuvandi, ab aliis prope reprehendendi simus. Si Lentuli navis non erit, quo tibi placebit, imposito. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me, ut sponsorem, appellat. mihi autem abjurare certius est, quam dependere.

CICERO ATTICO S.

9. **N**IMIVM raro nobis abs te litteræ afferuntur; cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego, qui Athenas; & certius tibi sit, me esse Romæ, quam mihi, te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam brevior hæc ipsa epistola est;

est; quod, cum incertus essem, ubi esses, volebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus devenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me scripsisti, vehementer exspecto. Quidquid ejusdem generis habebis, dignum Academia tibi quod videbitur, ne dubitaris mittere, & arcæ nostræ confidito. genus hoc est voluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime sunt, ea quæro. Lentulus naves suas pollicetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego ejus rogatu, Εὐμολπιδῶν πάτρια.

CICERO · ATTICO S.

10. **C**UM essem in Tusculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, *Cum essem in Ceramico*,) verumtamen cum ibi essem, Roma puer, a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nuntiavitque, eo ipso die post meridiem iturum, qui ad te proficisceretur. Eo factum est, ut epistolæ tuæ rescriberem aliquid; brevitate temporis tam pauca cogere scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiam plane restituendo polliceor. quod ego, etsi mea sponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam studiosius, & contendam ab illo vehementius, quod tantam

Epist. T. III.

B

ex epistola voluntatem ejus rei tuam perspicere videor. Hoc te intelligere volo, pergraveriter illum esse offensum; sed quia nullam video gravem subesse causam, magnopere confido, illum fore in officio & in nostra potestate. Signa nostra, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, velim imponas, & si quod aliud *οἰκείον* ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæstræ, gymnasiique videbantur esse. Etenim ibi sedens hæc ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Præterea typos tibi mando, quos in tectorio atrii possim includere, & putealia figillata duo. Bibliothecam tuam cave cuiquam despondeas, quamvis acrem amatorem inveneris. Nam ego omnes meas vindemiolas eo reservo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper volui & elaboravi. multa signa sunt ejus rei; non minimum, quod soror prægnans est. De comitiis meis & tibi me permisisse memini, & ego jampridem hoc communibus amicis, qui te expectant, prædico: te non modo non arcessi a me, sed prohiberi; quod intelligam, multo magis interesse tua, te agere, quod agendum est hoc tempore, quam mea, te adesse comi-

tlis. Proinde eo animo te velim esse, quasi mei negotii causa in ista loca missus esses. me autem eum & offendes erga te, & audies, quasi mihi, si qua parta erunt, non modo te præsente, sed per te parta sint. Tulliola tibi diem dat, sponforem appellat.

CICERO ATTICO S.

II. **E**T mea sponte faciebam antea, & post duabus epistolis tuis, per diligentem in eandem rationem scriptis, magnopere sum commotus. Eo accedebat hortator assiduus Sallustius, ut agerem quam diligentissime cum Lucejo de vestra vetere gratia reconcilianda. Sed, cum omnia fecissem, non modo eam voluntatem ejus, quæ fuerat erga te, recuperare non potui, verum ne causam quidem elicere immutatæ voluntatis. Tametsi jactat ille quidem illud tuum arbitrium, & ea, quæ jam tum, cum aderas, offendere ejus animum intelligebam; tamen habet quidam profecto, quod magis in animo ejus infederit, quod neque epistolæ tuæ, neque nostra allegatio tam potest facile delere, quam tu præsens non modo oratione, sed tuo vultu illo familiari tolles, si modo tanti putabis id, quod, si me audies, & si humanitati tuæ

constare voles, certe putabis. Ac, ne illud mirere, cur, cum ego antea significarem tibi per litteras, me sperare illum in nostra potestate fore, nunc idem videar diffidere; incredibile est, quanto mihi videatur illius voluntas obstinatior, & in hac iracundia obfirmatior: sed hæc aut sanabuntur, cum veneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me jam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. verum hæc audies de Philadelpho. Tu velim, quæ Academiæ nostræ parasti, quamprimum mittas. mire quam illius loci non modo usus, sed etiam cogitatio delectat. Libros vero tuos cave cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum scribis, conserva. summum me eorum studium tenet, sicut odium jam ceterarum rerum; quas tu, incredibile est, quam brevi tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO ATTICO S.

12. **T**EVCRIS illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terentiam postea rediit.

opinor, ad Confidium, Axium, Selcium confugiendum est. Nam a Cæcilio propinquum minore centesimis nummum movere non possunt. Sed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius vidi. *Libertum mitto: Tito mandavi: σίγησις* atque *ἀναβολή*. sed nescio, an *ταυτόμασον ἡμῶν*. Nam mihi Pompejani prodromi nuntiant, aperte Pompejum acturum, Antonio succedi oportere; eodemque tempore aget prætor ad populum. Res ejusmodi est, ut ego, nec per bonorum, nec per popularem existimationem, honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod vel maximum est. Etenim accidit hoc, quod totum, cujusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem; Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum. De eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chillusque se audisse scribit hæc: esse hominem cum Antonio: Antonium porro in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri, & a me custodem communis quæstus libertum esse missum. Non sum mediocriter commotus; neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totum investiga, cognosce, perspicè, & nebulonem illum, si quo pacto po-

tes, ex istis locis amove. Hujus sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat, mando tibi plane, totum ut videas, cujusmodi sit. Pompejum nobis amicissimum constat esse. Divortium Muciae vehementer probatur. P. Clodium, Appii F. credo te audisse cum veste muliebri deprehensum domi C. Cæsaris, cum pro populo fieret, eumque per manus servulæ servatum & eductum; rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quid præterea ad te scribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. Nam puer festivus, anagnostes noster, Sositheus decesserat, meque plus, quam servi mors debere videbatur, commoverat. Tu velim sæpe ad nos scribas. si rem nullam habebis, quod in buccam venerit scribito. Kal. Januar. M. Messalla, M. Pisone coss.

CICERO ATTICO S.

13. **A**CCEPI tuas tres jam epistolas: unam a M. Cornelio, quam Tribus Tabernis, ut opinor, ei dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam, ut scribis, ancora soluta, de phaselo dedisti: quæ fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis sparsæ sale, tum in-

signes amoris notis. Quibus epistolis sum equidem abs te laceffitus ad scribendum; sed idcirco sum tardior, quod non invenio fidelem tabellarium. quotus enim quisque est, qui epistolam paulo graviolem ferre possit, nisi eam pellectione relevarit? Accedit eo, quod mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficiscatur. ego enim te arbitror, caesis apud Amaltheam tuam victimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandum profectum. Neque tamen id ipsum certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. Ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paulo liberiores litteras committere audeo. Sunt autem post discessum a me tuum res dignae litteris nostris, sed non committendae ejusmodi periculo, ut aut interire, aut intercipi possint. Primum igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, praepositumque esse nobis pacificatorem Allobrogum, idque admurmurante senatu, neque me invito esse factum. Sum enim & ab observando homine perverso liber, & ad dignitatem in republica retinendam contra illius voluntatem solutus: & ille secundus in dicendo locus habet auctoritatem paene principis, & voluntatem

non nimis devinctam beneficio consulis. Tertius est Catulus: quartus (si etiam hoc quaeris) Hortensius. Consul autem ipse parvo animo & pravo, tantum cavillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate rideatur, facie magis, quam facetiis ridiculus, nihil agens cum republica, sejunctus ab optimatibus: a quo nihil speres boni reipublicæ, quia non vult; nihil metuas mali, quia non audet. Ejus autem collega & in me perhonorificus, & partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leviter inter se dissident. Sed vereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse, cum apud Cæsarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum; idque sacrificium cum virgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in senatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes;) postea rem ex senatusconsulto ad pontifices relatum, idque ab iis nefas esse decretum: deinde senatusconsulto consules rogationem promulgasse, uxori Cæsarem nuntium remisisse. In hac causa Piso, amicitia P. Clodii ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex senatusconsulto, & de religione, antiquetur. Messalla vehementer adhuc agit

severe. boni viri precibus Clodii removen-
 tur a causa; operæ comparantur; nosmet-
 ipsi, qui Lycurgei a principio fuiffemus,
 quotidie demitigamur. instat & urget Cato.
 Quid multa? vereor, ne hæc, neglecta a bo-
 nis, defensa ab improbis, magnorum rei-
 publicæ malorum causa sint. Tuus autem
 ille amicus, (scin' quem dicam? de quo tu
 ad me scripisti, posteaquam non auderet re-
 prehendere, laudare cœpisse,) nos, ut osten-
 dit, admodum diligit, amplectitur, amat,
 aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspi-
 cuum sit, invidet. nihil come, nihil simplex,
 nihil τοῖς πολιτικοῖς honestum, nihil illustre,
 nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te
 scribam alias subtilius. nam neque adhuc
 mihi satis nota sunt; & huic terræ filio, ne-
 scio cui, committere epistolam tantis de re-
 bus non audeo. Provincias prætores non-
 dum fortiti sunt. res eodem est loci, quo re-
 liquisti. τοποθεσίαν, quam postulas, Miseni
 & Puteolorum, includam orationi meæ. A.
 ð. III Non. Decembr. mendose fuiffe anim-
 adverteram. Quæ laudas ex orationibus,
 mihi crede, valde mihi placebant; sed non
 audebam antea dicere. nunc vero, quod a
 te probata sunt, multo mihi ἀπτικώτερα vi-

dentur. In illam orationem Metellinam addidi quædam. liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri *Φιλορήτορα* reddidit. Novi tibi quidnam scribam? quid? etiam. Messalla consul Antronianam domum emit H-S ccccxxxvii. Quid id ad me, inquires? tantum, quod ea emtione & nos bene emisse iudicati sumus; & homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam pervenire. Teucris illa lentum negotium est, sed tamen est in spe. tu ista confice. a nobis liberiores epistolam exspecta. vi Kal. Febr. M. Messalla & M. Pisoni coss.

CICERO ATTICO S.

14. **V**EREOR, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus; sed tamen distinebar, ut huic vix tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum summis occupationibus. Prima concio Pompeji qualis fuisset, scripsi ad te antea, non jucunda miseris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non gravis. Itaque frigebat. tum Pisonis consulis impulsu levissimus tribunus plebis Fufius in concionem produxit Pompejum. res agebatur in circo Flaminio; & erat in eo ipso loco illo die nundinarum *πανήγυρις*. quæfivit ex

eo, placeretne ei, iudices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompejus *μάλ' ἀριστοκρατικῶς* locutus est, senatusque auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam videri, semperque visam esse, respondit, & id multis verbis. Postea Messalla consul in senatu de Pompejo quæsit, quid de religione, & de promulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta *γενικῶς* laudaret; mihiq; ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus posteaquam vidit, illum excepisse laudem ex eo, quod suspicarentur homines, ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeque de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod civis, quod liber, quod viveret, mihi acceptum referre; quoties conjugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium meum videre. Quid multa? totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas *ληνύθες*,) valde graviter pertexit. Proxime Pompejum sedebam. intellexi hominem

moveri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse prætermisisset, an esse tantas res nostras, quæ tam libenti senatu laudarentur, ab eo præsertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompejana laude perstrictus esset. Hic dies me valde Crasso adjunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. Ego autem ipse, dii boni! quo modo ἐνεπερπερευσάμην novo auditori Pompejo? si unquam mihi περίοδοι, ἢ καμπὰι, ἢ ἐνδυμήματα, ἢ κατασκευαὶ suppeditaverunt, illo tempore. Quid multa? clamores. etenim hæc erat ὑπόθεσις, de gravitate ordinis, de equestri concordia, de confessione Italiæ, de immortalis reliquiis conjurationis, de vilitate, de otio. nostri jam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanæ autem se res sic habent. Senatus ἀρειος πάγος. nihil constantius, nihil severius, nihil fortius. Nam cum dies venisset rogationi ex senatusconsulto ferendæ, concursabant barbatuli juvenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola Curionis, & populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat

diffuasor. operæ Clodianæ pontes occupa-
rant. tabellæ ministrabantur ita, ut nulla
daretur VTI ROGAS. Hic tibi Rostra Cato
advolat: convicium Pisoni consuli mirificum
facit; si id est convicium, vox plena gravi-
tatis, plena auctoritatis, plena denique sa-
lutis. accedit eodem etiam noster Hortensius,
multi præterea boni. insignis vero opera Fa-
vonii fuit. Hoc concursu optimatum comitia
dimittuntur: senatus vocatur. cum decerne-
retur frequenti senatu, contra pugnante Pi-
sone, ad pedes omnium singillatim accidente
Clodio, ut consules populum cohortarentur
ad rogationem accipiendam; homines ad xv
Curioni, nullum senatusconsultum facienti,
assenserunt: ex altera parte facile cccc fue-
runt. acta res est. Fufius tribunus tum con-
cessit. Clodius conciones miseras habebat,
in quibus Lucillum, Hortensium, C. Piso-
nem, Messallam consulem contumeliose læ-
debat; me tantum comperisse omnia crimi-
nabatur. Senatus & de provinciis præto-
rum, & de legationibus, & de ceteris rebus
decernebat, ut ante, quam rogatio lata esset,
ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed
tamen etiam illud, quod non speraram, audi.
Messalla consul est egregius, fortis, constans,

diligens, nostri laudator, amator, imitator. Ille alter uno vitio minus vitiosus; quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod ἀπραιότητος, sed voluntate ita καχέτης, ut Pompejum post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse cœperit. itaque mirum in modum omnes a se bonos alienavit. neque id magis amicitia Clodii adductus facit, quam studio perditarum rerum atque partium. sed habet sui similem in magistratibus, præter Fufium, neminem. Bonis utimur tribunis plebis, Cornuto vero pseudocatone. Quid quæris? nunc ad privata redeam, Τεῦκρος promissa patravit. tu mandata effice, quæ recepisti. Quintus frater, qui Argiletani ædificii reliquum dodrantem emit H-S DCCCXXV, Tulculanum venditat, ut, si possit, emat Pacllianam domum. Cum Lucejo in gratiam redi. video hominem valde petiturire. navabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cujusmodi istæ res sint, fac me quam diligentissime certiozem. Idibus Febr.

CICERO ATTICO S.

15. ASIAM Quinto, suavissimo fratri, obtigisse audisti: non enim dubito, quin cele-

rius tibi hoc rumor, quam ullius nostrum
 litteræ nuntiarint. Nunc quoniam & laudis
 avidissimi semper fuimus, & præter ceteros
 Φιλέλληνες & sumus, & habemur, & multo-
 rum odia atque inimicitias, reipublicæ cau-
 sa suscepimus; παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκειο, cu-
 raque, effice, ut ab omnibus & laudemur,
 & amemur. His de rebus plura ad te in ea
 epistola scribam, quam ipsi Quinto dabo.
 Tu me, velim, certiolem facias, quid de
 meis mandatis egeris; atque etiam, quid de
 tuo negotio. Nam ut Brundisio profectus es,
 nullæ mihi abs te sunt redditæ litteræ. valde
 aveo scire quid agas. Idib. Mart.

CICERO ATTICO S.

16. **Q**VAERIS ex me, quid acciderit de
 iudicio, quod tam præter opinionem omnium
 factum sit; & simul vis scire, quo modo ego
 minus, quam soleam, præliatus sim: re-
 spondebo tibi ὑστερον πρότερον, Ὀμηρικῶς. Ego
 enim, quam diu senatus auctoritas mihi de-
 fendenda fuit, sic acriter & vehementer præ-
 liatus sum, ut clamor concursusque maxima
 cum mea laude fierent. Quod si tibi unquam
 sum visus in republica fortis, certe me in illa
 causa admiratus esses. Cum enim ille ad con-

ciones confugisset, in iisque meo nomine ad
 invidiam uteretur, dii immortales! quas ego
 pugnas & quantas strages edidi? quos im-
 petus in Pisonem, in Curionem, in totam
 illam manum feci? quo modo sum infectatus
 levitatem senum, libidinem juventutis? Sæ-
 pe, ita me dii juvent! te non solum aucto-
 rem consiliorum meorum, verum etiam spe-
 ctatorem pugnarum mirificarum desideravi.
 Postea vero quam Hortensius excogitavit, ut
 legem de religione Fufius tribunus plebis fer-
 ret; in qua nihil aliud a consulari rogatione
 differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem
 erant omnia;) pugnavitque, ut ita fieret;
 quod & sibi & aliis persuaserat, nullis illum
 iudicibus effugere posse: contraxi vela, per-
 spiciens inopiam iudicum; neque dixi quid-
 quam pro testimonio, nisi quod erat ita no-
 tum atque testatum, ut non possem præter-
 ire. Itaque, si causam quæris absolutionis,
 (ut jam πρὸς τὸ πρότερον revertar,) egestas
 iudicum fuit, & turpitude. id autem ut ac-
 cideret, commissum est Hortensii consilio;
 qui dum veritus est, ne Fufius ei legi inter-
 cederet, quæ ex senatusconsulto ferebatur,
 non vidit illud, fatius esse, illum in infamia
 relinqui ac sordibus, quam infirmo iudicio

com-

committi. sed ductus odio properavit rem
 deducere in iudicium; cum illum plumbeo
 gladio jugulatum iri tamen diceret. Sed ju-
 dicitium, si quæris, quale fuerit; incredibilis
 exitu; sic, uti nunc ex eventu ab aliis, a
 me tamen ex ipso initio consilium Hortensii
 reprehendatur. Nam ut rejectio facta est cla-
 moribus maximis; cum accusator, tanquam
 censor bonus, homines nequissimos rejice-
 ret: reus, tanquam clemens lanista, fruga-
 lissimum quemque fecerneret; ut primum
 iudices confederunt, valde diffidere boni cœ-
 perunt. non enim unquam turpior in ludo
 talario confessus fuit. maculosi senatores,
 nudi equites, tribuni non tam ærati, quam,
 ut appellantur, ærarii. Pauci tamen boni in-
 erant, quos rejectione fugare ille non po-
 tuerat; qui mœsti inter sui dissimiles, &
 incoerentes sedebant, & contagione turpitu-
 dinis vehementer permovebantur. Hic, ut
 quæque res ad consilium primis postulacioni-
 bus referebatur, incredibilis erat severitas,
 nulla varietate sententiarum: nihil impetra-
 rat reus: plus accusatori dabatur, quam
 postulabat: triumphabat (quid quæris?)
 Hortensius se vidisse tantum: nemo erat,
 qui illum reum ac non milles condemna-

tum arbitraretur. me vero teste producto, credo te ex acclamatione Clodii advocatorum audisse, quæ consurrectio judicum facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte jugula sua pro meo capite P. Clodio ostentarint. quæ mihi res multo honorificentior visa est, quam aut illa, cum jurare tui cives Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hæ, ut mos est, circumferrentur, nostri judices adspicere noluerunt. multo hæc, inquam, nostra res major. Itaque judicum vocibus, cum ego sic ab iis, ut salus patriæ, defenderer, fractus reus, & una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia postridie convenit, quacum abiens consulatu sum domum reductus. clamare præclari Areopagitæ, se non esse venturos, nisi præsidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia præsidium non desideravit. deferatur res ad senatum: gravissime ornatissimeque decernitur: laudantur judices: datur negotium magistratibus: responsurum hominem nemo arbitratur.

Ἔσπετε νῦν μοι μᾶσαι, ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ
ἔμπεσε.

Nosti Calvum, ex Nannejanis illum, illum

laudatorem meum, de cujus oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per unum servum, & eum ex gladiatorio ludo, confecit totum negotium: arcessivit ad se, promisit, intercessit, dedit. jam vero (o dii boni! rem perditam!) etiam noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. Ita, summo discessu bonorum, pleno foro fervorum, xxv iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, summo proposito periculo, vel perire maluerint, quam perdere omnia. xxxi fuerunt, quos fames magis, quam fama commoverit. quorum Catulus cum vidisset quendam, Quid vos, inquit, præsidium a nobis postulabatis? an, ne nummi vobis eriperentur, timebatis? Habes, ut brevissime potui, genus iudicii, & causam absolutionis. Quæris deinceps, qui nunc sit status rerum, & qui meus. Reipublicæ statum illum, quem tu meo consilio, ego divino confirmatum putabam, qui bonorum omnium conjunctione, & auctoritate consulatus mei, fixus & fundatus videbatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito esse de manibus uno hoc iudicio; si iudicium est, triginta homines po-

puli Romani levissimos ac nequissimos, nummulis acceptis, jus ac fas omne delere, & quod omnes non modo homines, verum etiam pecudes factum esse sciant, id Talnam, & Plautum, & Spongiam, & ceteras hujusmodi quisquillas statuere, nunquam esse factum. Sed tamen, ut te de republica consolere, non ita, ut sperarunt mali, tanto imposito reipublicæ vulnere, alacris exultat improbitas in victoria. Nam plane ita putaverunt, cum religio, cum pudicitia, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte victrix nequitia ac libido pœnas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat severitas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi videor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea præsertim epistola, quam nolo aliis legi,) idem, inquam, ego recreavi afflictos animos bonorum, unumquemque confirmans, excitans. insectandis vero, exagitandisque nummariis iudicibus, omnem omnibus studiosis ac fautoribus illius victoriæ παρρησιαίῃ eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere unquam sum passus: desponsam homini jam Syriam ademi: senatum ad pristinam suam severitatem revocavi, atque abjectum

excitavi : Clodium præsentem fregi in senatu, cum oratione perpetua, plenissima gravitatis, tum altercatione ejusmodi, ex qua licet pauca degustes. Nam cetera non possunt habere neque vim, neque venustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγῶνα vos appellatis. Nam, ut Idib. Maji in senatum convenimus, rogatus ego sententiam, multa dixi de summa republica, atque ille locus inductus a me est devinitus, Ne, una plaga accepta, patres conscripti conciderent, ne deficerent: vulnus esse ejusmodi, quod mihi nec dissimulandum, nec pertimescendum videretur; ne aut metuendo ignavissimi, aut ignorando stultissimi judicaremur: bis absolutum esse Lentulum, bis Catillinam: hunc tertium jam esse a iudicibus in rempublicam immissum. Erras, Clodi, non te iudices urbi, sed carceri reservarunt; neque te retinere in civitate, sed exsilio privare voverunt. Quamobrem, patres conscripti, erigite animos, retinete vestram dignitatem. manet illa in republica bonorum consensus: dolor accessit bonis viris, virtus non est imminuta: nihil est damni factum novi; sed, quod erat, inventum est. In unius hominis perditum iudicio plures similes reperti sunt.

Sed quid ago? pæne orationem in epistolam inclusi. Redeo ad altercationem: Surgit pulchellus puer: objicit mihi, *me ad Bajas fuisse*, falsum: sed tamen quid hoc? simile est, inquam, quasi dicas in operto fuisse. *Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis caldis?* Narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinatis aquas concupivit: nosti enim marinas. *Quousque, inquit, hunc regem feremus?* Regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fecerit? (ille autem Regis hereditatem spe devorarat.) *Domum, inquit, emisti.* Putes, inquam, dicere, *judices emisti.* *Juranti, inquit, tibi non crediderunt.* Mihi vero, inquam, xxv judices crediderunt; xxxi, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nihil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, & concidit. Noster autem status est hic. apud bonos iidem sumus, quos reliquisti: apud sordem urbis & fæcem multo melius nunc, quam reliquisti. Nam & illud nobis non obest, videri nostrum testimonium non valuisse. missus est sanguis invidiæ sine dolore; atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitii, rem manifestam illam redemptam esse judicibus confitentur. Accedit, quod illa concionalis hi-

rudo ærarii, misera ac jejuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat: & hercule multa & jucunda consuetudine conjuncti inter nos sumus, usque eo, ut nostri isti commissatores conjurationis, barbatuli juvenes, illum in sermonibus Cnæum Ciceronem appellent. Itaque & ludis, & gladiatoribus, mirandas ἐπισημασίας, sine ulla pastoritia fistula, auferebamus. Nunc est expectatio comitiorum, in qua omnibus invitis trudit noster Magnus Auli filium; atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modo asellus onustus auro posset ascendere. Consul autem ille, Doterionis histronis similis, suscepisse negotium dicitur, & domi divisores habere; quod ego non credo. sed senatusconsulta duo jam facta sunt, odiosa, quod in consulem facta putantur, Catone & Domitio postulante: unum, ut apud magistratus inquiri liceret; alterum, cujus domi divisores haberent, adversus rempublicam. Lurco autem tribunus plebis, qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est & Aelia, & Fufia, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auspicio claudus homo promulgavit. ita co-

mitia in ante diem VI Kal. Sext. dilata sunt. novi est in lege hoc, ut, qui nummos in tribus pronuntiarit, si non dederit, impune sit; si dederit, ut, quoad vivat, singulis tribubus H - S CIO CIO CIO debeat. Dixi, hanc legem P. Clodium jam ante servasse: pronuntiare enim solitum esse, & non dare. Sed heus tu! videsne, consulatum illum nostrum, quem Curio antea ἀποδέωσιν vocabat, si hic factus erit, fabam minimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητέον, id quod tu facis, & istos consulatus non flocci εἰστέον. Quod ad me scribis, te in Asiam statuisse non ire; equidem mallet, ut ires: ac vereor, ne quid in ista re minus commode fiat. sed tamen non possum reprehendere consiliam tuum, præsertim cum egomet in provinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quæ in Amaltheo posuisti, contenti erimus, præsertim cum & Chilius nos reliquerit, & Archias nihil de me scripserit: ac vereor, ne, Lucullis quoniam Græcum poëma condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam spectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamque epistolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius scripsi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec satis sciebam, quid darem. Vale.

Te vindicavi. Cincius si quid ad me tui negotii detulerit, suscipiam. sed nunc magis in suo est occupatus; in quo ego ei non defum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras expecta; aut plures etiam ipse mittito. Velim, ad me scribas, cujusmodi sit *Αμαλθείον* tuum, quo ornatu, qua *τοποθεσία*; & quæ poëmata, quasque historias de *Αμαλθεία* habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. Ego tibi aliquid de meis scriptis mittam, nihil erat absoluti.

CICERO ATTICO S.

17. **M**AGNA mihi varietas voluntatis, & dissimilitudo opinionis ac iudicii Quinti fratris mei, demonstrata est ex litteris tuis, in quibus ad me epistolarum illius exempla misisti. qua ex re & molestia sum tanta affectus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque vestrum afferre debuit; & admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quinto fratri meo aut offensionem tam gravem, aut commutationem tantam voluntatis. Atque illud a me jam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum discedentem a nobis suspicari videbam, subesse nescio quid opinionis incommodæ, fauciumque ejus ani-

mum insedisse quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem antea sæpe, & vehementius etiam post fortitionem provinciæ; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quantum litteræ tuæ declarant; nec tantum proficiebam, quantum volebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabam, quin te ille aut Dyrrachii, aut in istis locis uspiam visurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter vos non modo sermone ac disputatione, sed conspectu ipso congressuque vestro. Nam, quanta sit in Quinto fratre meo comitas, quanta jucunditas, quam mollis animus & ad accipiendam & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam vidiisti. valuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificis inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor vester ille pristinus, qui plurimum valere debuit. Atque hujus incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. vereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. Nam sic intelligo, ut nihil a domesticis vulneris factum sit, illud qui-

dem, quod erat, eos certe sanare potuisse. Sed hujusce rei totius vitium, quod aliquanto etiam latius patet, quam videtur, præfenti tibi commodius exponam. De iis literis, quas ad te Theffalonica misit, & de sermonibus, quos ab illo & Romæ apud amicos tuos, & in itinere habitos putas, ecquid tantum causæ sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes hujus levandæ molestiæ. Nam, si ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiamque naturæ plerumque bonitatis; &, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas; facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod ego, ut facias, te oro. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, neminem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolæ tuæ minime fuit necessaria, in qua exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum, & aliis temporibus, & me ipso consule, prætermiseris, mihi enim perspecta est ingenuitas & magnitudo animi tui; neque ego inter me atque te quidquam in-

teresse unquam duxi, præter voluntatem institutæ vitæ; quod me ambitio quædam ad honorum studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Vera quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono: amoris vero erga me, cum a fraterno [amore] domesticoque discessi, tibi primas defero. vidi enim, vidi, penitusque perspexi, in meis variis temporibus, & sollicitudines & lætitiâs tuas. fuit mihi sæpe & laudis nostræ gratulatio tua jucunda, & timoris consolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quæ mihi suavissima tecum solet esse, maxime deest. Quid dicam in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet; an in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc, ut dignitatem tueri gratia possim; an in ipsis domesticis negotiis? in quibus ego cum antea, tum vero post discessum fratris, te sermonesque nostros desidero. postremo non labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticæ, non publicæ, non privatæ carere diutius tuo suavissimo at-

que amantissimo consilio ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem verecundia sæpe impedivit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolæ tuæ, per quam te ac mores tuos mihi purgatos ac probatos esse voluisti. Atque in ista incommo- ditate alienati illius animi & offensi, illud inest tamen commodi, quod & mihi & ceteris amicis tuis nota fuit, & abs te aliquando testificata tua voluntas omittendæ provinciæ; ut, quod una non estis, non dissensione ac diffidio vestro, sed voluntate ac iudicio tuo factum esse videatur. Quare & illa, quæ violata, expiabuntur; & hæc nostra, quæ sunt sanctissime conservata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in republica infirma, misera, commutabili- que versamur. credo enim te audisse, nostros equites pæne a senatu esse disjunctos; qui primum illud valde graviter tulerunt, promulgatum ex senatusconsulto fuisse, ut de iis, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quæreretur. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem, sensissem- que id equestrem ordinem ferre moleste, ne- que aperte dicere; objurgavi senatum, ut mihi visus sum, summa cum auctoritate; &

in causa non verecunda, admodum gravis & copiosus fui. Ecce aliæ deliciae equitum vix ferendæ, quas ego non solum tuli, sed etiam ornavi. Afiani, qui de censoribus conduxerant, questi sunt in senatu, se, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut induceretur locatio, postulaverunt. Ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. invidiosa res, turpis postulatio, & confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. Huic quoque rei subven- tum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequentissimo senatu & libentissimo uterentur, multaque a me de ordinum dignitate & concordia dicta sunt Kal. Decembr. & post- ridie. neque adhuc res confecta est; sed vo- luntas senatus perspecta. unus enim contra dixerat Metellus, consul designatus. quin erat dicturus (ad quem propter diei brevitatem perventum non est) heros ille noster Cato. Sic ego conservans rationem, institu- tionemque nostram, tueor, ut possum, illam a me conglutinatam concordiam: sed tamen, quoniam ista sunt infirma, munitur quædam nobis ad retinendas opes nostras tuta, ut

spero, via, quam tibi litteris satis explicare non possum; significatione parva ostendam tamen. Utor Pompejo familiarissime. Video, quid dicas. cavebo, quæ sunt cavenda; ac scribam alias ad te de meis consiliis capefendæ reipublicæ plura. Luccejum scito consulatum habere in animo statim petere. duo enim soli dicuntur petituri. Cæsar cum eo colre per Arrium cogitat; per Bibulus cum hoc se putat per Pisonem posse conjungi. Rides? non sunt hæc ridicula, mihi crede. Quid aliud scribam ad te? quid? multa sunt: sed in aliud tempus. Te si expectari velis, cures ut sciam. jam illud modeste rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum venias. Nonis Decembr.

CICERO ATTICO S.

18. **N**IHIL mihi nunc scito tam deesse, quam hominem eum, quocum omnia, quæ me cura aliqua afficiunt, una communicem: qui me amet, qui sapiat, quicum ego colloquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. abest enim frater ἀφελέσατος & amantissimus: Metellus non homo, sed litus, atque aër, & solitudo mera: tu autem, qui sæpissime curam & angorem animi mei ser-

mone & consilio levasti tuo; qui mihi & in publica re socius, & in privatis omnibus consocius, & omnium meorum sermonum & consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum ab omnibus destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiola, & mellito Cicerone consumitur. Nam illæ ambiciosæ nostræ, fucosæque amicitiae sunt in quodam splendore forensi; fructum domesticum non habent. Itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut joculari libere, aut suspirare familiariter possumus. Quare te expectamus, te desideramus, te jam etiam arcessimus. multa enim me sollicitant anguntque, quæ mihi videor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. Ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos omnes & scrupulos occultabo; neque ego huic epistolæ, atque ignoto tabelario committam. atque hi (nolo enim te permoveri) non sunt permolesti; sed tamen insident & urgent, & nullius amantis consilio aut sermone requiescunt. In republica vero, quamquam animus est præsens, tamen

voluntas etiam atque etiam ipsa medicinam effugit. Nam, ut ea breviter, quæ post tuum discessum acta sunt, colligam, jam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. Etenim, post profectiorem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in causam fabulæ Clodianæ; & in qua ego nactus, ut mihi videbar, locum ressecandæ libidinis, & coërcendæ juventutis, vehemens fui, & omnes profudi vires animi atque ingenii mei, non odio adductus alicujus, sed spe reipublicæ corrigendæ, & sanandæ civitatis. Afflicta respublica est emto, constupratoque judicio. Vide, quæ sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo, præter nos philosophos, adspicere sine suspiratu posset. Quantum hoc vulnus? factio senatusconsulto de ambitu, de judiciis, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. Sic ille annus duo firmamenta reipublicæ, per me unum constituta, evertit. nam & senatus auctoritatem abjecit, & ordinum concordiam disjunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. ejus initium ejusmodi fuit, ut anniversaria sacra Juventutis non committerentur. Nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiavit. Menelaus,

ægre id passus, divortium fecit. quamquam ille pastor Idæus Menelaum solum contemferat; hic noster Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem, liberum non putavit. Est autem C. Herennius quidam tribunus plebis, quem tu fortasse ne nosti quidem: (tametsi potes nosse; tribulis enim tuus est; & Sextus, pater ejus, nummos vobis dividere solebat:) is ad plebem P. Clodium traducit; idemque fert, ut universus populus in campo Martio suffragium de re Clodii ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, & nos amat: sed imminuit auctoritatem suam, quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dii immortales! quam ignavus, ac sine animo miles? quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie præbeat? Agraria autem promulgata est a Flavio, sane levis, eadem fere, quæ fuit Plotia. Sed interea πολιτικός ἀνὴρ ἔδ' ὄναρ quisquam inveniri potest. qui poterat, familiaris noster (sic est enim; volo te hoc scire) Pompejus, togulam illam pictam silentio tueretur suam. Crassus verbum nullum contra gratiam. ceteros jam nosti: qui ita sunt

stulti, ut amissa republica piscinas suas fore
 salvas sperare videantur. Unus est, qui cu-
 ret, constantia magis & integritate, quam,
 ut mihi videtur, consilio aut ingenio, Cato;
 qui miseros publicanos, quos habuit aman-
 tissimos sui, tertium jam mensem vexat, ne-
 que iis a senatu responsum dari patitur. Ita
 nos cogimur reliquis de rebus nihil decerne-
 nere ante, quam publicanis responsum sit.
 quare etiam legationes rejectum iri puto.
 Nunc vides, quibus fluctibus jactemur: &
 si ex iis, quæ scripsimus, (tanta es perspi-
 citate) etiam a me non scripta perspicis;
 revise nos aliquando: & quamquam sunt
 hæc fugienda, quo te voco; tamen fac, ut
 amorem nostrum tanti æstimes, ut eo vel
 cum his molestiis perfrui velis. Nam, ne ab-
 sens censeare, curabo edicendum & propo-
 nendum locis omnibus. sub lustrum autem
 censeris, germani negotiatoris est. quare cu-
 ra, ut te quamprimum videamus. Kal. Febr.
 Q. Metello & L. Afranio coss.

CICERO ATTICO S.

19. **N**ON modo, si mihi tantum esset otii,
 quantum est tibi, verum etiam, si tam bre-
 ves epistolas vellem mittere, quam tu so-

les facere, te superarem, & in scripto multo
 essem crebrior, quam tu: sed ad summas at-
 que incredibiles occupationes meas accedit,
 quod nullam a me epistolam ad te sino abs-
 que argumento ac sententia pervenire. Et
 primum tibi, ut æquum est, civi amanti pa-
 triam, quæ sunt in republica, exponam:
 deinde, quoniam tibi amore nos proximi su-
 mus, scribemus etiam de nobis ea, quæ scire
 te non nolle arbitramur. Atque in republica
 nunc quidem maxime Gallici belli versatur
 metus. nam Aedui, fratres nostri, pugnant:
 Sequani permale pugnarunt: & Helvetii sine
 dubio sunt in armis, excursionsque in pro-
 vinciam faciunt. Senatus decrevit, ut con-
 sules duas Gallias sortirentur, delectus ha-
 beretur, vacationes ne valerent, legati cum
 auctoritate mitterentur, qui adirent Galliarum
 civitates, darentque operam, ne eæ cum Hel-
 vetiis se jungerent. Legati sunt Q. Metellus
 Creticus, & L. Flaccus, & τὸ ἐπὶ τῇ Φαιη
 μύρον, Lentulus Clodiani filius. Atque hoc
 loco illud non queo præterire, quod, cum de
 consularibus mea prima fors exisset, una voce
 senatus frequens retinendum me in urbe cen-
 suit. hoc idem post me Pompejo accidit; ut
 nos duo, quasi pignora reipublicæ, retineri

videremur. quid enim ego aliorum in me ἐπιφωνήματα exspectem, cum hæc domi nascantur? Urbanæ autem res sic se habent. Agraria lex a Flavio tribuno plebis vehementer agitabatur auctore Pompejo; quæ nihil populare habebat, præter auctorem. Ex hac ego lege, secunda concionis voluntate, omnia tollebam, quæ ad privatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio consulibus, publicus fuisset: Sullanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos & Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque dividerat, in sua possessione retinebam: unam rationem non rejiciebam, ut ager hac adventitia pecunia emeretur, quæ ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariæ senatus adversabatur, suspicans, Pompejo novam quandam potentiam quæri. Pompejus vero ad voluntatem perferendæ legis incubuerat. ego autem, magna cum agrariorum gratia, confirmabam omnium privatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletum:) populo autem, & Pompejo (nam id quoque volebam) satis faciebam emptione: qua constituta diligenter, & sentinam

urbis exhauriri, & Italiæ solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed hæc tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, & nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Hæc sunt in republica; nisi etiam illud ad rempublicam putas pertinere, Herennium quendam tribunum plebis, tribulem tuum, sane hominem nequam atque egen-tem, sæpe jam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpisse. huic frequenter interceditur. [Hæc sunt, ut opinor, in republica.] Ego autem, ut semel Nonarum illarum Decembrium, junctam invidia ac multorum inimiciis, eximiam quandam atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in republica versari, & illam institutam ac susceptam dignitatem tueri: sed posteaquam primum Clodii absolute levitatem, infirmitatemque judiciorum perspexi; deinde vidi, nostros publicanos facile a senatu disjungi, quamquam a me ipso non divellerentur; tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis invidere: putavi, mihi majores quasdam opes, & fir- miora præsidia esse quærenda. Itaque pri-

num eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompejum adduxi in eam voluntatem, ut in senatu non semel, sed sæpe, multisque verbis, hujus mihi salutem imperii atque orbis terrarum adjudicaret. quod non tam interfuit mea, (neque enim illæ res aut ita sunt obscuræ, ut testimonium, aut ita dubiæ, ut laudationem desiderent,) quam reipublicæ, quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompejo, ex rerum illarum diffensione arbitrantur. Cum hoc ego me tanta familiaritate conjunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, & in republica firmior hac conjunctione esse possit. Odia autem illa libidinosa & delicatæ juventutis, quæ erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil jam denique a me asperum in quemquam fit, nec tamen quidquam populare ac dissolutum; sed ita temperata tota ratio est, ut reipublicæ constantiam præstem, privatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malevolorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem & diligentiam: atque ita tamen novis amicitiiis implicati sumus, ut crebro mihi vaser ille Si-

culus infurret Epicharmus cantilenam illam suam :

Νᾶφε, καὶ μέμνασ' ἀπισεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν
Φρενῶν.

Ac nostræ quidem rationis ac vitæ quasi quandam formam, ut opinor, vides. De tuo autem negotio sæpe ad me scribis; cui mederi nunc non possumus. Est enim illud senatusconsultum summa pedariorum voluntate, nullius nostrum auctoritate factum. Nam, quod me esse ad scribendum vides, ex ipso senatusconsulto intelligere potes, aliam rem tum relatam, hoc autem *de populis liberis*, sine causa additum; & ita factum est a P. Servilio filio, qui in postremis sententiam dixit; sed immutari hoc tempore non potest. Itaque conventus, qui initio celebrabantur, jam diu fieri desierunt. tu si tuis blanditiis tamen a Sicyoniis nummolorum aliquid expresseris, velim, me facias certiorum. Commentarium consulatus mei Græce compositum misi ad te; in quo si quid erit, quod homini Attico minus Græcum, eruditumque videatur: non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de suis historiis dixerat, se, quo facilius illas probaret Romani hominis esse, idcirco barbara quædam

& *σόλοια* dispersisse: apud me si quid erit ejusmodi, me imprudente erit & invito. Latinum si perfecero, ad te mittam. tertium poëma expectato, ne quod genus a me ipso laudis meæ prætermittatur. Hic tu, cave, dicas, *τίς πάτερ αἰνήσει;* si est enim apud homines quidquam, quod potius sit, laudetur; nos vituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non *ἐγνωμιασιν* sunt hæc, sed *ισοριμὰ*, quæ scribimus. Quintus frater purgat se multum per litteras, & affirmat, nihil a se cuiquam de te secus esse dictum. Verum hæc nobis coram summa cura & diligentia sunt agenda; tu modo nos revise aliquando. Cossinius hic, cui dedi litteras, valde mihi bonus homo, & non levis, & amans tui visus est, & talis, qualem esse eum tuæ mihi litteræ nuntiarant. Idibus Mart.

CICERO ATTICO S.

20. **C**UM e Pompejano me Romam recepissem a. d. IV Idus Maji, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu Idib. Febr. dederas. ei nunc epistolæ litteris his respondebo. Ac primum, tibi perspectum esse judicium de te meum, lætor; deinde,

te in iis rebus, quæ mihi asperius a nobis, atque a nostris, & injucundius actæ videbantur, moderatissimum fuisse, vehementissime gaudeo; idque neque amoris mediocris, & ingenii summi, ac sapientiæ judico. Quæ de re cum ad me ita suaviter, diligenter, officiose, & humaniter scripseris, ut non modo te hortari amplius non debeam, sed ne expectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantum facilitatis ac mansuetudinis potuerim; nihil duco esse commodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. Cum erimus congressi; tum, si quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de republica scribis, disputas tu quidem & amanter & prudenter; & a meis consiliis ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostræ dignitatis est recedendum, neque sine nostris copiis intra alterius præsidia veniendum; & is, de quo scribis, nihil habet amplum, nihil excelsum, nihil non summissum atque populare:) verumtamen fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis; sed mehercule reipublicæ multo etiam utilior, quam mihi, civium improborum impetus in me reprimi, cum hominis amplissima fortuna, auctoritate, gra-

tia, fluctuantem sententiam confirmassem, & a spe malorum ad mearum rerum laudem convertissem. Quod si cum aliqua levitate mihi faciendum fuisset, nullam rem tantæ æstimassem; sed tamen a me ita acta sunt omnia, non ut ego illi assentiens levior, sed ut ille me probans gravior videretur. Reliqua sic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ gessimus, fortuito gessisse videamur. Meos bonos viros, illos quos significas, & eam, quam mihi dicis obtigisse, σπάρταν, non modo nunquam deseram; sed etiam, si ego ab illa deserar, tamen in mea pristina sententia permanebo. Illud tamen velim existimes, me hanc viam optimatium, post Catuli mortem, nec præsidio ullo, nec comitatu tenere. Nam, ut ait Rhinton, ut opinor,

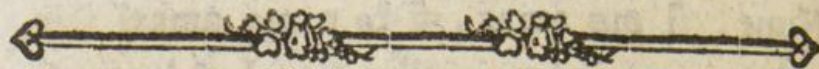
Οἱ μὲν παρ' ἑδὲν εἰσιν, οἷς δ' ἑδὲν μέλει.

Mihi vero ut invideant piscinarii nostri, aut scribam ad te alias, aut in congressum nostrum reservabo. A curia autem nulla me res divellet: vel quod ita rectum est; vel quod rebus meis maxime consentaneum; vel quod, a senatu quanti fiam, minime me poenitet. De Sicyoniis, ut ad te scripsi antea, non multum spei est in senatu. nemo est enim

jam, qui queratur. Quare, si id exspectas, longum est. alia via, si qua potes, pugna. Cum est actum, neque animadversum est, ad quos pertineret, & raptim in eam sententiam pedarii cucurrerunt. Inducendi senatusconsulti maturitas nondum est; quod neque sunt, qui querantur; & multi partim malevolentia, partim opinione æquitatis delectantur. Metellus tuus est egregius consul. unum reprehendo, quod otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet. cupit, credo, triumphare. hoc vellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius vero ita se gerit, ut ejus consulatus non consulatus sit, sed Magni nostri ὑπόπιον. De meis scriptis, misi ad te Græce perfectum consulatum meum. eum librum L. Cossinio dedi. puto te Latinis meis delectari; huic autem Græco Græcum invidere. alii si scripserint, mittemus ad te; sed, mihi crede, simul atque hoc nostrum legunt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papirius Pætus, vir bonus, amatorque noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donavit. Cum mihi, per legem Cinciam licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libenter, dixi, me accepturum, si attulisset.

Nunc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac servos tuos, ut scida nequa deperat. Nam & Græcis his libris, quos suspicor, & Latinis, quos scio illum reliquisse, mihi vehementer opus est. Ego autem quotidie magis, quod mihi de forenfi labore temporis datur, in iis studiis conquiesco. Per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus, quas me valde velle arbitraris; ipsiusque Pæti tibi negotia commendo, de quibus tibi ille agit maximas gratias; & ut jam invisas nos, non solum rogo, sed etiam suadeo.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

ATTICVM

LIBER II.

CICERO ATTICO S.

I. **K**AL. Jun. eunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, venit obviam tuus puer. Is mihi litteras abs te, & commentarium consulatus mei, Græce scriptum, reddidit. In quo lætatus sum, me aliquanto ante de iisdem rebus Græce item scriptum librum L. Coffinio ad te perferendum dedisse. Nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incompta visa sunt; sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; &, ut mulieres, ideo bene olere,

quia nihil olebant, videbantur. meus autem liber totum Isocrati *μυροθήμιον*, atque omnes ejus discipulorum arculas, ac nonnihil etiam Aristotelia pigmenta consumpsit: quem tu Corcyrae, ut mihi aliis litteris significas, strictim attigisti; post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti; quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente ac fastidiose probavissem. quamquam ad me rescripsit jam Rhodo Posidonius, se nostrum illud *ὑπόμνημα* cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de iisdem rebus scriberet, miseram, non modo non excitatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum. Quid quaeris? conturbavi Graecam nationem. Ita, vulgo qui instabant, ut darem sibi quod ornarent, jam exhibere mihi molestiam destiterunt. Tu, si tibi placuerit liber, curabis, ut & Athenis sit, & in ceteris oppidis Graeciae. videtur enim posse aliquid nostris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, & quas postulas, & plures etiam mittam; quoniam quidem ea, quae nos scribimus, adolescentulorum studiis excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quae *Philippicae* nominantur, enituerat civis ille tuus Demosthenes, & quod se ab hoc refra-

Etariolo judiciali dicendi genere abjunxerat, ut *σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος* videretur, curare, ut meæ quoque essent orationes, quæ *Consulares* nominarentur. quarum una est in senatu Kal. Jan. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quinta de proscriptorum filiis; sexta, cum provinciam in concione deposui; septima, qua Catilinam emisi; octava, quam habui ad populum postridie, quam Catilina profugit; nona in concione, quo die Allobroges involgarunt; decima in senatu, nonis Decemb. Sunt præterea duæ breves, quasi *ἀποσπασμάτια* legis agrariæ. hoc totum *σῶμα* curabo ut habeas. Et quoniam te cum scripta, tum res meæ delectant; iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim: aut ne poposcisses. ego enim tibi me non offerebam. Quod quæris, quid sit, quod te arcessam, ac simul, impeditum te negotiis esse, significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam si velim, accurras; nihil sane est necesse: verumtamen videbare mihi tempora peregrinationis commodius posse describere. Nimis abes diu, præsertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur; & tu nobis cares. **Ag**

nunc

nunc quidem otium est : sed , si paulo plus furor Pulchelli progredi posset , valde ego te istinc excitarem . verum præclare Metellus impedit , & impediēt . Quid quæris ? est consul *Φιλόπατρις* , & , ut semper judicavi , natura bonus . ille autem non simulat , sed plane tribunus plebis fieri cupit . qua de re cum in senatu ageretur , fregi hominem ; & inconstantiam ejus reprehendi , qui Romæ tribunatum plebis peteret , cum in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset . Sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum ; quod nihilo magis ei licitum esset plebejo rempublicam perdere , quam similibus ejus , me consule , patriciis esset licitum . Jam , cum se ille septimo die venisse a Freto , neque sibi obviam quemquam prodire potuisse , & noctu se introisse dixisset , in eoque se in concione jactasset ; nihil ei novi dixi accidisse : ex Sicilia septimo die Romam ; tribus horis Roma Interamnam : noctu introisse item ante : non esse itum obviam ; ne tum quidem , cum iri maxime debuit . Quid quæris ? hominem petulantem modestum reddo , non solum perpetua gravitate orationis , sed etiam hoc genere dictorum . Itaque jam familiariter cum ipso etiam cavillor ac jocor . quin etiam cum

candidatum deduceremus, quærit ex me, num consueffem Siculis locum gladiatoribus dare? negavi. At ego, inquit, novus patronus institutam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. Noli, inquam, de uno pede sororis queri: licet etiam alterum tollas. Non consulare, inquires, dictum; fateor: sed ego illam odi male consularem. ea est enim seditiosa: ea cum viro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio, quod eos in hoc esse moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane jam videtur refrixisse. Quod me quodam modo molli brachio de Pompeji familiaritate objurgas; nolim ita existimes, me mei præsidii causa cum illo conjunctum esse: sed ita res erat instituta, ut si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in republica discordias versari esset necesse. quod a me ita præcautum, atque ita provisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari levitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conservatæ reipublicæ dat testimonium. hoc facere illum, mihi

quam profit, nescio; reipublicæ certe prodest. Quid, si etiam Cæsarem, cujus nunc venti valde sunt secundî, reddo meliorem? num tantum obsum reipublicæ? Quin etiam, si mihi nemo invideret; si omnes, ut erat æquum, faverent; tamen non minus esset probanda medicina, quæ sanaret vitiosas partes reipublicæ, quam quæ exsecaret. Nunc vero, cum equitatus ille, quem ego in clivo Capitolino, te signifero ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se cœlum putent attingere, si nulli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant; alia autem negligent: nonne tibi satis prodesse videor, si perficio, ut nolint obesse, qui possunt? Nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego: sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reipublicæ. dicit enim tanquam in Platonis πολιτεία, non tanquam in Romulifæce, sententiam. Quid verius, quam in iudicium venire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato. assensit senatus. Equites curiæ bellum, non mihi. nam ego dissensi. Quid impudentius publicanis renuntiantibus? fuit tamen, retinendi ordinis causa, facienda iactura. Restitit &

pervicit Cato. Itaque nunc, consule in carcere incluso, sæpe item seditione commota, aspiravit nemo eorum, quorum ego concursu, itemque consules, qui post me fuerunt, rempublicam defendere solebant. Quid ergo? istos, inquires, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis atque etiam servis serviemus? sed, ut tu ais, ἄλις σπασθῆς. Favonius meam tribum tulit honestius, quam suam; Lucceji perdidit. accusavit Nasicam inhoneste, ac (modeste tamen dicit) ita ut Rhodi videretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leviter succensuit. nunc tamen petit iterum reipublicæ causa. Luccejus quid agat, scribam ad te, cum Cæsarem videro, qui aderit biduo. Quod Sicyonii te lædunt, Catoni & ejus æmulatori attribuas Servilio. Quid? ea plaga nonne ad multos bonos viros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in diffensionibus soli relinquamur. Amalthea meae te expectat, & indiget tui. Tusculanum & Pompejanum valde me delectant; nisi quod me, illum ipsum vindicem æris alieni, ære non Corinthio, sed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium.

Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta. & tamen, quid cogites de adventu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nuntiari iussit, te mense Quintili Romæ fore. id a tuis litteris, quas ad me de decessu tuo miseras, discrepabat. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donavit. Hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conserventur, & ad me perferantur. hoc mihi nihil potest esse gratius; & cum Græcos, tum vero diligenter Latinos ut conserves velim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octavium dedi litteras; cum ipso nihil eram locutus. neque enim ista tua negotia provincialia esse putabam; neque te in tocullionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter.

CICERO ATTICO S.

2. **C**VRA, amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos *Ἰεῖοι* videmur. *Πελληναίων* in manibus tenebam; & hercule magnum acervum Di-cæarchi mihi ante pedes exstruxeram. O magnum hominem! & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. *Κορινθίων* & *Ἀθηναίων* puto me Romæ habere. mihi cre-

des, leges; hæc doceo; mirabilis vir est. Ἡρώδης, si homo esset, eum potius legeret, quam unam litteram scriberet: qui me epistola petivit; ad te, ut video, cominus accessit. conjurasse mallet, quam restitisse conjurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es: de Vinio, laudo. Sed heus tu, ecquid vides, Kal. venire, Antonium non venire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt, Nigidium minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. velim tamen, si quid est de Antonii adventu, quod audieris, scribas ad me: & quoniam huc non venis, cœnes apud nos utique pridie Kal. Cave aliter facias. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

3. PRIMVM, ut opinor, εὐαγγέλια. Valerius absolutus est, Hortensio defendente. id iudicium K. Atilio condonatum putabatur; & Epicratem suspicor, ut scribis, lascivum fuisse. etenim mihi caligæ ejus, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit, sciemus, cum veneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te Κύρις παιδείαν reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem,

Cyrus ajebat, viridariorum διαφάσεις latis luminibus, non tam esse suaves. etenim ἔσω ὄψεις μὲν ἢ α. τὸ δὲ ὀρώμενον, β. γ. ἀπτίνες δὲ, δ, καὶ ε. vides enim cetera. nam, si κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις videremus, valde laborarent εἰδῶλα in angustiis: nunc fit lepide illa ἔκχυσις radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi quid erit ejusmodi, quod sine sumtu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Januarium, & ad ὑπόστασιν nostram ac πολιτείαν: in qua Σωκρατικῶς εἰς ἐνώτερον, sed tamen ad extremum, ut illi solebant, τὴν ἀρέσκησαν. Est res sane magni consilii. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adjuvandum, quod a me ajunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. Nam fuit apud me Cornelius; hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeji consilio usurum, daturumque operam, ut cum Pompejo Crassum conjungeret. Hic sunt hæc: conjunctio mihi summa cum Pompejo; si placet, etiam cum Cæsare; reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium.

sed me κατότασις mea illa commovet, quæ est
in libro tertio,

*Interea cursus, quos prima a parte juven-
tae,*

*Quosque adeo consul virtute, animoque pe-
tisti,*

*Hos retine, atque auge famam, laudesque
honorum.*

Hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt
scripta ἀριστοκρατικῶς, Calliope ipsa præscripse-
rit, non opinor esse dubitandum, quin sem-
per nobis videatur

Εἰς οἰωνὸς ἀριστος ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς.

Sed hæc ambulationibus Compitaliciis reser-
vemus. Tu pridie Compitalia memento. Ba-
lineum calferi jubebo: & Pomponiam Te-
rentia rogat; matrem adjungemus. Θεο-

Φράσῃ περὶ Φιλοτιμίας affer mihi de libris
Quinti fratris.

CICERO ATTICO S:

4. **F**ECISTI mihi pergratum, quod Sera-
pionis librum ad me misisti; ex quo quidem
ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam
partem vix intelligo. pro eo tibi præsentem
pecuniam solvi imperavi, ne tu expensum
muneribus ferres. At quoniam nummorum

mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, tranfigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quæ male emta sunt, reddi, si voluntate Pomponiæ fieri poterit: si ne id quidem, nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. Valde hoc velim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterque conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? velim Syspiræ conditione: sed facile patior. accommodatius enim nobis erit ad liberam legationem tempus illud, cum & Quintus noster jam, ut speramus, in otio confederit, & iste sacerdos Bonæ deæ, cujus modi futurus sit, sciemus. Interea quidem cum Musis nos delectabimus animo æquo, immo vero etiam gaudenti ac libenti. neque mihi unquam veniet in mentem Crasso invidere, neque pœnitere, quod a me ipse non desciverim. De Geographia dabo operam, ut tibi satisfaciam; sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut jubes, curabo, ut hujus peregrinationis aliquod tibi opus exstet. Tu quidquid indagaris de republica, & maxime quos consules futuros putes; facito, ut sciam: tametsi minus sum curiosus. statui enim nihil jam de republica

cogitare. Terentiæ saltum perspeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere videamur. Nos circiter Kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompejano. Tu, si in Formiano non erimus, si nos amas, in Pompejanum venito. id & nobis erit perjucundum, & tibi non sane devium. De muro imperavi Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi videretur. censeo tamen, adhibeas Vettium. his temporibus, tam dubia vita optimi cujusque, magni æstimo unius æstatis fructum palæstræ Palatinæ, sed ita tamen, ut nihil minus velim, quam Pomponiam & puerum versari in timore ruinæ.

CICERO ATTICO S.

5. **C**VRPIO equidem, & jam pridem cupio Alexandriam, reliquamque Aegyptum vifere, & simul ab hac hominum satietate nostri discedere, & cum aliquo desiderio reverti: sed hoc tempore, & his mittentibus,

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρωάδας ἐλευσιπέπλους.
quid enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an, me aliquo præmio de sententia esse deductum?

Πελυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει

Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum millibus. Quid vero historiæ de nobis ad annos DC prædicarint? quas quidem ego multo magis vereor, quam eorum hominum, qui hodie vivunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, & expectemus. si enim deferretur, erit quædam nostra potestas, & tum deliberabimus. etiam est in non accipiendo nonnulla gloria. Quare si quid Θεοφάνης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. De istis rebus expecto tuas litteras: quid Arrius narret; quo animo se destitutum ferat; equi consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompejus & Crassus; an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Servius Sulpicius: & num quæ novæ leges: & num quid novi omnino: & quoniam Nepos proficiscitur, cuius auguratus deferatur; quo quidem uno ego ab istis capi possum. Vide levitatem meam. Sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo atque omni cura Φιλοσοφείν? sic, inquam, in animo est. vellem ab initio. nunc vero, quoniam, quæ putavi esse præclara, expertus sum, quam essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; & num quis in ejus locum pare-

tur; &, quid de P. Clodio fiat: &, omnia, quemadmodum polliceris, ἐπι σχολῆς scribe; &, quo die Roma te exiturum putes, velim ad me scribas, ut certiosem te faciam, quibus in locis futurus sim; epistolamque statim des de iis rebus, de quibus ad te scripsi. valde enim exspecto tuas litteras.

CICERO ATTICO S.

6. **Q**UOD tibi superioribus litteris promiseram, fore, ut opus exstaret hujus peregrinationis; nihil jam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo divelli non queam. Itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii festivam copiam; aut fluctus numero. nam ad lacertos captandos tempestates non sunt idoneæ. A scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quæ constitueram, magnum opus est: ita valde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? Et hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοειδείς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quam videbantur: &, quod caput est, mihi quævis satis justa causa cessandi est. Quin etiam dubitem, an hic, an Antii confidam,

& hoc tempus omne consumam; ubi quidem ego malle^m Duumvirum, quam Romæ me fuisse. Tu vero sapientior Buthroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio hæc Antiatum civitas. Esse locum tam prope Romam, ubi multi sint, qui Vatinium nunquam viderint? ubi nemo sit, præter me, qui quemquam ex vigintiviris vivum & salvum velit? ubi me interpellat nemo, diligant omnes? Hic, hic nimirum πολιτευτέον. nam istuc non solum non licet, sed etiam tædet. Itaque ἀνένδοτα, quæ tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo, pangentur. neque aliud jam quidquam πολιτεύομαι, nisi odisse improbos, & id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi voluptate. Sed ut ad rem, scripsi ad quæstores urbanos de Quinti fratris negotio. vide, quid narrent; ecqua spes sit denarii, an cistophoro Pompejano jaceamus. Præterea de muro statue, quid faciendum sit. Aliud quid? etiam. quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam.

CICERO ATTICO S.

7. **D**E geographia etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postu-

las: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque videbimus. denique aliquid exstabit; ne tibi plane cessasse videamur. De Publio quæ ad me scribis, sane mihi jucunda sunt; eaque etiam velim, omnibus vestigiis indagata, ad me afferas, cum venies; & interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere: & maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi litteras, hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo vadimonium; (nam mira sum alacritate ad litigandum) sed videbatur mihi, si quid esset in eo popolare, quod plebejus factus esset, id amissurus. Quid enim ad plebem transisti? ut Tigranem ires salutatum? narra mihi, reges Armenii patricos salutare non solent? Quid quæris? acueram me ad exagitantam hanc ejus legationem. quam si ille contemnit, & si, ut scribis, bilem id commovet & latoribus, & auspibus legis curiatæ, spectaculum egregium. Hercule, verum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius: primum, qui cum in domo Cæsaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse potuerit: deinde, aliis

legatio dicta erat, alia data est. illa opima, ad exigendas pecunias, Druso, ut opinor, Pisarenfi, an epuloni Vatinio reservatur: hæc jejuna ac bella relegatio datur ei, cujus tribunatus ad istorum tempora reservatur. Incende hominem, amabo te, quod pot' est. una spes est salutis, istorum inter ipsos dissensio; cujus ego quædam initia sensi ex Curiione. jam vero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & hæc sanguinaria juvenus inimicissima est. Accedat vero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me præclaras de istis rebus epistolas ad te sæpe missurum. Sed, illud quid sit, scire cupio, quod jacies obscure, jam etiam ex ipsis quinqueviris loqui quosdam. quidnam id est? si est enim aliquid, plus est boni, quam putaram. Atque hæc, sic velim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πρακτικὸν quærere, quod gestiat animus aliquid agere in republica. Jam pridem gubernare me tædebat, etiam cum licebat. nunc vero cum cogar exire de navi, non abjectis, sed ereptis gubernaculis; cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ σέγγη

Πικρῶς ἀκέειν ψευδὸς εὐδέση Φρενί.

De muro, quid opus sit, videbis. Castricianum mendum nos corrigemus: tamen ad me Quintus [CIC] CCIOO IOOO scripserat, nunc ad sororem tuam H-S xxx. Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, fororis tuæ filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

8. **E**PISTOLAM cum a te avide expectarem ad vesperum, ut soleo; ecce tibi nuntius, pueros venisse Roma. voco, quæro, ecquid litterarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti voce & vultu, confessi sunt se accepisse, sed excidisse in via. Quid quæris? permolestè tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili & suavi venerat. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem XVI Kal. Maj. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus: sin nihil præter jocationem, redde id ipsum. & scito Curionem adolescentem venisse ad me salutatum. valde ejus sermo de Publio cum tuis litteris congruebat. ipse vero mirandum in modum *reges*

odisse

odisse superbos. peræque narrabat incensam esse juventutem, neque ferre hæc posse. Bene habemus: nos, si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiæ. quamquam, licet me Saufejum putes esse, nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos visurus sis. In Formianum volumus venire Parilibus: inde (quoniam putas prætermittendum nobis esse hoc tempore Cratera illum delicatum) Kal. Maj. de Formiano proficiscemur, ut Antii fimus ante diem v Non. Maj. ludi enim Antii futuri sunt a iv ad prid. Non. Maj. eos Tullia spectare vult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad Kal. Jun. Te aut in Formiano, aut Antii, aut in Tusculano, cura ut videamus. Epistolam superiorem restitue nobis, & appinge aliquid novi.

CICERO ATTICO S.

9. **SI** vales, bene est. Cum mihi dixisset Cæcilius quæstor, puerum se Romam mittere, hæc scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem abdis, & ais, longum esse, quæ ad ea responderis, perscribere; illum vero, qui nondum habitus est,

Epist. T. III.

F

quem illa βουῶπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura: sic velim putes, nihil hoc posse mihi esse jucundius. si vero, quæ de me pacta sunt, ea non servantur; in cælo sum: ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis putissimis orationibus gratiam retulerit; quarum expecta divinam παλινοδίαν. Etenim, quantum conjectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se jactare. Non enim poterimus ulla esse in invidia, spoliati opibus & illa senatoria potentia. sin autem ab his dissentiet; erit absurdum in nos invehi. verumtamen invehatur. festive, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in republica est conversus; citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorum, qui auspicia, qui Aeliam legem, qui Juniam & Liciniam, qui Cæciliam & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reipublicæ effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. Video jam, quo invidia transeat, & ubi sit habitura. nihil me existimaris, neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi brevi

tempore desiderari nostra illa tempora vide-
ris. Etenim si fuit invidiosa senatus potentia;
cum ea non ad populum, sed ad tres homi-
nes immoderatos redacta sit, quidnam cen-
ses fore? Proinde isti licet faciant, quos vo-
lent, consules, tribunos plebis; denique etiam
Vatiniū strumam sacerdotii διαβάτω vestiant;
videbis brevi tempore magnos non modo eos,
qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum,
qui peccavit, Catonem. nam nos quidem, si
per istum tuum sodalem Publium licebit,
σοφισεύειν cogitamus: si ille cogit ἄντα, tum
duntaxat nos defendere; & quod est proprium
artis hujus, ἐπαγγέλλομαι

Ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι, ὅτε τις πρότερος χαλε-
πήνη.

Patria propitia sit: habet a nobis, etiamsi
non plus, quam debitum est, plus certe,
quam postulatum est. male vehi malo, alio
gubernante, quam, tam ingratis vectori-
bus, bene gubernare. Sed hæc coram com-
modius. nunc audi, quod quæris. An-
tium me ex Formiano recipere cogito ante
diem v Non. Maj. Antio volo Non. Maj.
proficisci in Tusculanum. sed cum e Formia-
no rediero, (ibi esse usque ad prid. Kalend.
Maj. volo) faciam statim te certiolem. Te-

rentia tibi salutem. *Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζε-
ται Τίτον Ἀθηναῖον.*

CICERO ATTICO S.

IO. **V**OLO ames meam constantiam. ludos
Antii spectare non placet. Est enim ὑποσό-
λοιμον, cum velim vitare omnium deliciarum
suspicionem, repente ἀναφάνεσθαι non solum
delicate, sed etiam inepte peregrinantem.
quare usque ad Non. Maj. te in Formiano ex-
spectabo. Nunc fac, ut sciam, quo die te
visuri simus. Ab Appii Foro, hora quarta. de-
deram aliam paulo ante Tribus Tabernis.

CICERO ATTICO S.

II. **N**ARRO tibi: plane relegatus mihi vi-
deor, posteaquam in Formiano sum. dies enim
nullus erat, Antii cum essem, quo die non
melius scirem, Romæ quid ageretur, quam ii,
qui erant Romæ. Etenim litteræ tuæ, non
solum quid Romæ, sed etiam quid in republi-
ca, neque solum quid fieret, verum etiam
quid futurum esset, indicabant. Nunc, nisi si
quid ex prætereunte viatore exceptum est,
scire nihil possumus. Quare quamquam jam
te ipsum exspecto, tamen isti puero, quem
ad me statim jussi recurrere, da ponderosam

aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum; ac diem, quo Roma sis exiturus, cura ut sciam. Nos in Formiano esse volumus usque ad prid. Nonas Maj. eo si ante eam diem non veneris, Romæ te fortasse videbo. nam Arpinum quid ego te invitem?

Τρηχεῖ, ἀλλ' ἀγαθὴ κροτόφος. ἔτι ἔγωγε

Ἡς γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Hæc igitur. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S.

12. **N**EGENT illi Publium plebejum factum esse. hoc vero regnum est, & ferri nullo pacto potest. Emittat ad me Publius, qui obfignent: jurabo Cnæum nostrum, collegam Balbi, Antii mihi narrasse, se in auspicio fuisse. O suaves epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas! quibus εὐαγγέλια quæ reddam, nescio: deberi quidem plane fateor. sed vide συγκύρημα. Emerferam commode ex Antiati in Appiam ad Tres Tabernas ipsis Cerialibus, cum in me incurrit Roma veniens Curio meus. ibidem ilico puer abs te cum epistolis. Ille ex me, nihilne audissem novi: ego negare. Publius, inquit, tribunatum plebis petit. Quid ais? & inimicissimus quidem Cæsaris, & ut

omnia, inquit, ista rescindat. Quid Cæsar? inquam. Negat, se quidquam de illius adoptione tulisse. deinde suum, Memmii, Metelli Nepotis expromsit odium. Complexus juvenem dimisi, properans ad epistolas. Ubi sunt, qui ajunt ζώσης Φωνῆς? quanto magis vidi ex tuis litteris, quam ex illius sermone, quid ageretur? de ruminacione quotidiana, de cogitatione Publii, de lituis βοώπιδος, de signifero Athenione, de litteris missis ad Cnæum, de Theophañis, Memmiique sermone? Quantam porro expectationem dedisti convivii istius ἀσελγῆς? sum in curiositate ὀξύπειρος: sed tamen facile patior te id ad me συμπόσιον non scribere; præsentem audire malo. Quod me, ut scribam aliquid, hortaris: crescit mihi quidem materies, ut dicis: sed tota res etiam nunc fluctuat; κατ' ὀπώρην τρυξ. quæ si defecerit; magis erunt judicata, quæ scribam: quæ si statim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, & aliquandiu solus. Dicæarchum recte amas. luculentus homo est, & civis haud paulo melior, quam isti nostri ἀδικαίαρχοι. Litteras scripsi hora decima Cerialibus, statim, ut tuas legeram: sed eas eram daturus, ut putaram, postridie ei, qui mihi primus obviam venisset. Terentia de-

lectata est tuis litteris. impertit tibi multam salutem: καὶ Κικέρων ὁ Φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεταιται.

CICERO ATTICO S.

13. **F**ACINVS indignum! epistolam, αὐθιγὴν tibi a Tribus Tabernis rescriptam ad tuas suavissimas epistolas, neminem reddidisse? at scito, eum fasciculum, quo illam conjeceram, domum eo ipso die latum esse, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum esse. itaque tibi tuam epistolam jussi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illæ gratæ fuissent. Romæ quod scribis fileri, ita putabam. at hercule in agris non filetur: nec jam ipsi agri regnum vestrum ferre possunt. si vero in hanc Τηλέπυλον veneris Λαισυρογούην, (Formias dico,) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cujus cognomen una cum Crassi Divitis cognomine consenescit. Credas mihi velim; neminem adhuc offendi, qui hæc tam lente, quam ego fero, ferret. Quare, mihi crede, Φιλοσοφώμεν. juratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si litteras ad Sicyonios habes, advola in Formianum; unde nos prid. Non. Maj. cogitamus.

CICERO ATTICO S.

14. **Q**UANTAM tu mihi moves exspectationem de sermone Bibuli? quantam de colloquio βώπιδος? quantam etiam de illo delicato convivio? proinde ita fac venias ad fidentes aures. quamquam nihil est jam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampficeramus, cum se omnium sermonibus sentiet vapulare, & cum has actiones εὐανατρέπης videbit, ruere incipiat. Ego autem usque eo sum enervatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim ἐντυραννείσθαι, quam cum optima spe dimicare. De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. at quam parem basilicæ tribum Aemiliam? sed omitto vulgus: post horam xv molesti ceteri non sunt. C. Arrius proximus est vicinus: immo ille quidem jam contubernalis; qui etiam se idcirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. Ecce ex altera parte Sebosus, ille Catuli familiaris. Quo me vertam? si tim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime exspectari viderem, duntaxat ad prid. Non. Maj. Vide enim, quibus homi-

nibus aures sint deditæ meæ. occasionem mirificam, si qui nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum velit. & tamen illud probem? *Magnum quid aggrediamur, & multæ cogitationis, atque otii.* sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO ATTICO S.

15. **U**T scribis, ita video, non minus incerta in republica, quam in epistola tua: sed tamen ista ipsa me varietas sermonum opinionumque delectat. Romæ enim videor esse, cum tuas litteras lego, &, ut fit in tantis rebus, modo hoc, modo illud audire. Illud tamen explicare non possum, quidnam invenire possit, nullo recusante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reipublicæ? nimirum in Publio spes est? fiat, fiat tribunus plebis: si nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro revertare. nam, ut illo tu careas, non video posse fieri; præsertim si mecum aliquid volet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit ejusmodi, sis advolaturus. Verum ut hoc non sit; tamen

seu ruet, seu eriget rempublicam, præclarum spectaculum mihi propono, modo te confesore spectare liceat. Cum hæc maxime scriberem, ecce tibi Sebosus. nondum plane ingemueram; Salve, inquit Arrius. Hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? Ego vero *in montes patrios, & ad incunabula nostra* pergam. Denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis: ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi præstoler usque ad III Non. Maj. Terentiæ pergrata est assiduitas tua & diligentia in controversia Mulviana. nescit omnino, te communem causam defendere eorum, qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis; hæc etiam id recusat. Ea tibi igitur, & Κινέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, salutem dicunt.

CICERO ATTICO S.

16. **C**OENATO mihi, & jam dormitanti, prid. Kal. Maj. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. Quid quæris? primum ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. Cogitanti autem hæc fere succurrebant.

Primum ex eo, quod superioribus litteris scripseras, ex familiari te illius audisse, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; majus aliquid timueram: hoc mihi ejusmodi non videbatur. Deinde, ut me ego consolet, omnis expectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum videtur esse derivata; qui ager, ut dena jugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, necesse est. Præterea, si ulla res est, quæ bonorum animos, quos jam video esse commotos, vehementius possit incendere, hæc certe est, & eo magis, quod portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diviso, quod vectigal superest domesticum, præter vicesimam? quæ mihi videtur una conciuncula, clamore pedissequorum nostrorum, esse peritura. Cnæus quidem noster jam plane quid cogitet, nescio.

Φυσὸν γὰρ ἐ συμφοροῖσιν αὐλισκοῖς ἔτι,

Ἄλλ' ἀγροῖσιν φύσαισι, φορβεῖας ἄτερ:

qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc ἐσοθήσεται, se leges Cæsaris probare; actiones ipsum præstare debere: agrariam legem sibi placuisse: potuerit intercedi, necne, nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse sibi aliquando confici; Bibu-

lus de cœlo tum servasset, necne, sibi quæ-
 rendum non fuisse: de publicanis, voluisse illi
 ordini commodare; quid futurum fuerit, si
 Bibulus tum in forum descendisset, se divi-
 nare non potuisse. Nunc vero, Sampficerame,
 quid dices? vectigal te nobis in monte Anti-
 libano constituisse, agri Campani abstulisse?
 quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppres-
 sos vos, inquit, tenebo exercitu Cæsaris.
 Non mehercule me tu quidem tam isto exer-
 citu, quam ingratis animis eorum hominum,
 qui appellantur boni: qui mihi non modo
 præmiorum, sed ne sermonum quidem un-
 quam fructum ullum, aut gratiam retulerunt.
 Quodsi in eam me partem incitarem, profe-
 cto jam aliquam reperirem resistendi viam.
 Nunc prorsus hoc statui, ut, quoniam tanta
 controversia est Dicæarcho, familiari tuo,
 cum Theophrasto, amico meo, ut ille tuus
 τὸν πρακτικὸν βίον longe omnibus anteponeit,
 hic autem τὸν θεωρητικὸν, utrique a me mos
 gestus esse videatur. Puto enim me Dicæar-
 cho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc
 familiam, quæ mihi non modo, ut requie-
 scam, permittit; sed reprehendit, quia non
 semper quierim. Quare incumbamus, o noster
 Tite, ad illa præclara studia; & eo, unde

discedere non oportuit, aliquando revertamur. Quod de Quinti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit *πρόσθε λέων, ὅπιθεν δέ.* quid dicam, nescio. nam ita deplorat primis verbis mansionem suam, ut quemvis movere possit: ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, & edam. Illud tamen, quod scribit, animadvertas velim, de portorio circumvectionis: ait, se de consilii sententia rem ad senatum rejecisse. Nondum videlicet meas litteras legerat; quibus ad eum, re consulta & explorata, perscripseram, non deberi. Velim, si qui Græci jam Romam ex Asia de ea causa venerunt, videas, & si tibi videbitur, his demonstras, quid ego de ea re sentiam. Si possum discedere, ne causa optima in senatu pereat, ego satisfaciam publicanis; *εἰ δὲ μή,* (vere tecum loquar,) in hac re malo universæ Asiæ, & negotiatoribus. nam eorum quoque vehementer interest. Hoc ego sentio valde nobis opus esse. sed tu id videbis. Quæstores autem, quæso, num etiam de cistophoro dubitant? nam si aliud nihil erit, cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contempsisti.

CICERO ATTICO S.

17. **P**RORSVS, ut scribis, ita sentio. turbatur Sampficeramus. nihil est, quod non timendum sit. *ὁμολογημένως τυραννίδα συσκευάζεται.* Quid enim ista repentina affinitatis conjunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse non possint. Quid enim eos hæc ipsa per se delectare possunt? nunquam huc venissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi compararent. Verum, ut scribis, hæc in Arpinati ante diem VI circiter Id. Maj. non deslebimus, ne & opera & oleum philologiæ nostræ perierit: sed conferemus tranquillo animo. Dii immortales! neque tam me *ἐυελπίσια* consolatur, ut antea, quam *ἀδιαφορία*: qua nulla in re tam utor, quam in hac civili & publica. Quin etiam, quod est subinane in nobis, & non *ἀφιλόδοξον*, (bellum est enim sua vitia nosse) id afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere, ne Sampficerami merita in patriam ad annos DC majora viderentur, quam nostra: hac quidem cura certe jam vacuum est. jacet enim ille sic, ut Phocis Curiana stare videatur.

Sed hæc coram. Tu tamen videris mihi Romæ fore ad nostrum adventum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita venies; velim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Alabarches. quæres scilicet, ut soles, κατὰ τὸ κηδεμονικόν, & ad me ab eo quasi ὑποδήμας afferes, quemadmodum me geram. aliquid ex ejus sermone poterimus περὶ τῶν ὅλων suspicari.

CICERO ATTICO S.

18. **A**CCERI aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo & sollicito scire averes, quid esset novi. Tenemur undique: neque jam, quo minus serviamus, recusamus; sed mortem, & ejectionem, quasi majora, timemus: quæ multo sunt minora. Atque hic status, qui una voce omnium gemitur, neque verbo cujusquam sublevatur. σκοπὸς est, ut suspicor, illis, qui tenent, nullam cuiquam largitionem relinquere. Unus loquitur, & palam adversatur adolescens Curio. huic plausus maximi, consalutatio forensis perhonorifica, signa præterea benevolentiae permulta a bonis impertiuntur: Fufium clamoribus, & conviciis, & sibilis con-

festantur. His ex rebus non spes, sed dolor
 est major; cum videas civitatis voluntatem
 solutam, virtutem alligatam. Ac ne forte
 quæras κατὰ λεπτόν de singulis rebus, uni-
 versa res eo est deducta, spes ut nulla sit,
 aliquando non modo privatos, verum etiam
 magistratus, liberos fore. Hac tamen in op-
 pressionem sermo in circulis duntaxat, & con-
 viviiis est liberior, quam fuit. vincere incipit
 timorem dolor, sed ita, ut omnia sint ple-
 nissima desperationis. Habet etiam Campana
 lex execrationem in coitione candidatorum;
 si mentionem fecerint, quo aliter ager possi-
 deatur, atque ut ex legibus Juliis. Non du-
 bitant jurare ceteri. Laterensis existimatur
 caute fecisse, quod tribunatum plebis petere
 destitit, nec juraret. Sed de republica non
 libet plura scribere. displiceo mihi, nec sine
 summo scribo dolore. me tueor, ut oppressis
 omnibus, non demisse; ut tantis rebus ge-
 stis, parum fortiter. A Cæsare valde libera-
 liter in legationem illam, sibi ut sim
 legatus; atque etiam libera legatio voti causa
 datur. sed hæc & præsidii apud pudorem
 Pulchelli non habet satis, & a fratris adventu
 me ablegat: illa & munitior est, & non im-
 pedit, quo minus adsum, cum velim. hanc

ego teneo ; sed usurum me non puto : neque tamen scit quisquam. non lubet fugere : aveo pugnare. magna sunt hominum studia. sed nihil affirmo : tu hoc filebis. De Statio manumisso , & nonnullis aliis rebus , angor quidem , sed jam prorsus occallui. Tu , vellem , egove cuperem , adesses : nec mihi consilium , nec consolatio deesset. Sed ita te para , ut , si in clamaro , advoles.

CICERO ATTICO S.

19. **M**ULTA me sollicitant , & ex reipublicæ tanto motu , & ex iis periculis , quæ mihi ipsi intenduntur , & sexcenta sunt. sed mihi nihil est molestius , quam Statium manumissum. *nec meum imperium ? ac mitto imperium : non similitatem meam revereri saltem ?* nec , quid faciam , scio : neque tantum est in re , quantus est sermo. Ego autem ne irasci possum quidem iis , quos valde amo ; tantum doleo , ac mirifice quidem. Cetera in magnis rebus ; minæ Clodii , contentionesque , quæ mihi proponuntur , modice me tangunt. Etenim vel subire eas videor mihi summa cum dignitate , vel declinare nulla cum molestia posse. Dices fortasse , dignitatis ἄλλισ , tanquam εὐδὸς : saluti , si me amas , consule. Me

Epist. T. III.

G

miserum! cur non ades? nihil te profecto præteriret: ego fortasse τυφλώττω, & nimium τῷ καλῷ προσπέπονθα. Scito nihil unquam fuisse tam infame, tam turpe, tam peræque omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offensum, quam hunc statum, qui nunc est: magis mehercule, quam vellem, non modo quam putaram. Populares isti jam etiam modestos homines sibilare docuerunt. Bibulus in coelo est; nec, quare, scio; sed ita laudatur, quasi *Unus homo nobis cunctando restituit rem*. Pompejus, nostri amores, quod mihi summo dolori est, ipse se afflixit; neminem tenet: voluntate, an metu necesse sit iis uti, vereor. Ego autem neque pugno cum illa causa propter illam amicitiam; neque approbo, ne omnia improbem, quæ antea gessi: utor via. Populi sensus maxime theatro & spectaculis perspectus est. nam gladiatoribus, qua dominus, qua advocati sibilis conficisti: ludis Apollinaribus Diphilus tragædus in nostrum Pompejum petulanter invec-tus est. *Nostra miseria tu es Magnus*, millies coactus est dicere. *Eandem virtutem istam, veniet tempus, cum graviter gemes*, totius theatri clamore dixit, itemque cetera. nam & ejusmodi sunt ii versus, ut in tempus ab inimico

Pompeji scripti esse videantur. *Si neque leges, neque mores cogunt, & cetera, magno cum fremitu & clamore sunt dicta.* Cæsar cum venisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus. huic ita plausum est, ut, salva republica, Pompejo plaudi solebat. Tulit Cæsar graviter. litteræ Capuam ad Pompejum volare dicebantur. inimici erant equitibus, qui Curioni stantes plauserant; hostes omnibus. Rosciæ legi, etiam frumentariæ minitabantur. Sane res erat perturbata. Equidem malueram, quod erat susceptum ab illis, silentio transire: sed vereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod videtur esse tamen ferendum. sed est jam una vox omnium, magis odio firmata, quam præsidio. Noster autem Publius mihi inimicatur: impendet negotium, ad quod tu scilicet advolabis. Videor mihi nostrum illum consularem exercitum bonorum omnium, etiam satis bonorum, habere firmissimum. Pompejus significat studium erga me non mediocre. idem affirmat, verbum de me ullum non esse facturum; in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Conconio mortuo, sum in ejus locum invitatus. id erat vocari in locum mortui. nihil me turpius apud homines fuisset; neque vero ad

istam ipsam ἀσφάλειαν quidquam alienius. sunt enim illi apud bonos invidiosi; ego apud improbos meam retinuissem invidiam, alienam assumsissem. Cæsar me sibi vult esse legatum, honestior hæc declinatio periculi; sed ego hoc repudio. Quid ergo est? pugnare malo. nihil tamen certi. Iterum dico, utinam adesses! sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc opinor. certi fumus perisse omnia. quid enim ἀκκηζόμεθα tamdiu? sed hæc scripsi properans, & mehercule timide. posthac ad te, aut, si perfidelem habeo, cui dem, scribam plane omnia; aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in iis epistolis me Lælium, te Furium faciam: cetera erunt ἐν ἀνιγμοῖς. Hic Cæcilium colimus & observamus diligenter. Edicta Bibuli audio ad te missa. iis ardet dolore & ira noster Pompejus.

CICERO ATTICO S.

20. **A**NICATO, ut te velle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex litteris tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Cæcilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis. Pompejus amat nos, carosque habet. Credis? inquires.

Credo. prorsus mihi persuadet. sed quia, ut video, pragmatici homines omnibus historicis præceptis, versibus denique cavere jubent, & vetant credere; alterum facio, ut caveam; alterum, ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denuntiat periculum: Pompejus affirmat, non esse periculum; adjurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me violatum iri. tractatur res. simul ac quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris; si quies dabitur, ab Amalthea te non commovebo. De republica breviter ad te scribam. jam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίαις obscurabo. Nunc quidem novo quodam morbo civitas moritur; ut, cum omnes ea, quæ sunt acta, improbent, querantur, doleant, varietas in re nulla sit, aperteque loquantur, & jam clare gemant, tamen medicina nulla afferatur. Neque enim resisti sine internecone posse arbitramur; nec videmus, qui finis cedendi, præter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione & benevolentia in cælo est. edicta ejus & conciones describunt & legunt. novo quodam genere in summam gloriam venit. Populare

nunc nihil tam est, quam odium popularium. Hæc quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid cœpero, scribam ad te apertius. Tu, si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, & dabo, ne fit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum, nihil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Lælium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt ejusmodi litteræ, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est; reliquit nobis H. S. fortasse centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem xv Kal. Novemb. distulit. A Vibio libros accepi. Poeta ineptus: nec tamen scit nihil; & est non inutilis. describo & remitto.

CICERO ATTICO S.

21. **D**E republica quid ego tibi subtiliter? tota periit: atque hoc est miserius, quam reliquisti, quod tum videbatur ejusmodi dominatio civitatem oppressisse, quæ jucunda esset multitudini; bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie: nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. Nam iracundiam atque in-

temperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati omnia perdiderunt. sed ita lenibus uti videbantur venenis, ut posse videremur sine dolore interire. nunc vero sibilis vulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiæ, vereor ne exarserint. Equidem sperabam, ut sæpe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reipublicæ esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possemus; & fuisset ita, si homines transitum tempestatis expectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea jam gemere, ad extremum vero loqui omnes & clamare cœperunt. Itaque ille amicus noster, insolens infamiæ, semper in laude versatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat, nescit: progressum præcipitem, inconstantem reditum videt: bonos, inimicos habet; improbos ipsos, non amicos. Ac vide mollitiem animi. non tenui lacrimas, cum illum ante VIII Kal. Sext. vidi de edictis Bibuli concionantem: qui antea solitus esset jactare se magnificentissime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis faventibus. Ut ille tum humilis, ut demissus erat! ut ipse etiam sibi, non iis solum, qui aderant, displicebat! O spectaculo-

lum uni Crasso jucundum, ceteris non item? nam, qui deciderat ex astris, lapsus, quam progressus, potius videbatur: &, ut Apelles, si Venerem, aut si Protogenes Jalysum illum suum cœno oblitum videret, magnum, credo, acciperet dolorem; sic ego hunc, omnibus a me pictum & politum artis coloribus, subito deformatum, non sine magno dolore vidi. Quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere; tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset injuria. Itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt jucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, præ multitudine eorum, qui legunt, transire nequeant; ipsi ita acerba, ut tabescant dolore; mihi mehercule molesta, quod & eum, quem semper dilexi, nimis excruciant, & timeo, tam vehemens vir, tamque acer in ferro, & tam insuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori & iracundiæ pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. quin cum comitia in mensem Octobr. distulisset, quod solet ea res populi voluntatem offendere, putarat Cæsar, oratione sua posse impelli concionem, ut iret ad Bibulum: multa cum seditiosissime

diceret, vocem exprimere non potuit. Quid quæris? sentiunt, se nullam ullius partis voluntatem tenere, eo magis vis nobis est timenda. Clodius inimicus est nobis. Pompejus confirmat, eum nihil esse facturum contra me. mihi periculosum est credere; ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omnium ordinum. Te cum ego desidero, tum vero res ad tempus illud vocat. plurimum consilii, animi, præsidii denique mihi, si te ad tempus videro, accesserit. Varro mihi satisfacit. Pompejus loquitur divinitus. spero nos aut certe cum summa gloria, aut sine molestia etiam discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes, quid cum Sicyoniis egeris, ut sciam, cura.

CICERO ATTICO S.

22. **Q**UAM vellem Romæ! mansisses profecto, si hæc fore putassemus. Nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturum, scire possemus. Nunc se res sic habet: volitat, furit, nihil habet certi; multis denuntiat; quod fors obtulerit, id acturus videtur. Cum videt, quo sit in odio status hic rerum, in eos, qui hæc egerunt, impetum facturus videtur. Cum autem rus

sus opes & vim exercitus recordatur, con-
 vertit se in nos. Nobis autem ipsis cum vim,
 tum iudicium minatur. Cum hoc Pompejus
 egit, &, ut ad me ipse referebat, (alium
 enim habeo neminem testem,) vehementer
 egit, cum diceret, in summa se perfidiæ &
 sceleris infamia fore, si mihi periculum crea-
 retur ab eo, quem ipse armasset, cum ple-
 bejū fieri passus esset: sed fidem recepisse
 sibi & ipsum, & Appium de me. hanc si ille
 non servaret, ita laturum, ut omnes intelli-
 gerent, nihil sibi antiquius amicitia nostra
 fuisse. Hæc, & in eam sententiam cum mul-
 ta dixisset, agebat illum primo sane diu mul-
 ta contra; ad extremum autem manus de-
 disse, & affirmasse, nihil se contra ejus vo-
 luntatem esse facturum. sed postea tamen
 ille non destitit de nobis asperrime loqui.
 quod si non faceret, tamen ei nihil credere-
 mus; atque omnia, sicut facimus, parare-
 mus. Nunc ita nos gerimus, ut in dies sin-
 gulos & studia in nos hominum, & opes
 nostræ augeantur. rempublicam nulla ex
 parte attingimus. in causis atque in illa opera
 nostra forensi summa industria versamur.
 quod egregie, non modo iis, qui utuntur
 opera, sed etiam in vulgus gratum esse sen-

timus. Domus celebratur: occurritur: renovatur memoria consulatus: studia significantur: in eam spem adducimur, ut nobis ea contentio, quæ impendet, interdum non fugienda videatur. Nunc mihi & consiliis opus est tuis, & amore, & fide. quare advola. expedita mihi erunt omnia, si te habebo. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te urgente erunt firmiora; multa ab ipso Publio elici, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam... sed absurdum est singula explicare: tum ego requiram te ad omnia. Unum illud tibi persuadeas velim, omnia mihi fore explicata, si te videro: sed totum est in eo, si ante, quam ille ineat magistratum. Puto Pompejum Crasso urgente, si tu aderis, qui per *βωῶπιω* ex ipso intelligere possis, qua fide ab illis agatur, nos aut sine molestia, aut certe sine errore futuros. Precibus nostris & cohortatione non indiges. quid mea voluntas, quid tempus, quid rei magnitudo postulet, intelligis. De republica nihil habeo ad te scribere, nisi summum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia, mutationis tamen spes nulla. Sed, quod facile sentias, tædet ipsum Pompejum, vehementerque pœnitet. Non

provideo fatis, quem exitum futurum putem. sed certe videntur hæc aliquo eruptu, ra. Libros Alexandri, negligentis hominis, & non boni poëtæ, sed tamen non inutilis tibi remisi. Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam; & hominem gravem, & prudentem, & dignum tua commendatione cognovi.

CICERO ATTICO S.

23. **N**VNQVAM ante arbitror te epistolam meam legisse, nisi mea manu scriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione distinear. nam, cum vacui temporis nihil haberem, &, cum, recreandæ vocalæ causa, necesse esset mihi ambulare, hæc dictavi ambulans. Primum igitur illud te scire volo, Sampficeramum, nostrum amicum, vehementer sui status poenitere, restituique in eum locum cupere, ex quo decidit, doloremque suum impertiri nobis, & medicinam interdum aperte quærere; quam ego possum invenire nullam: deinde omnes illius partis auctores ac socios, nullo adversario, consensescere; consensionem universorum nec voluntatis, nec sermonis majorem unquam fuisse. Nos autem (nam id te scire cupere, certo scio)

publicis consiliis nullis interfumus, totosque nos ad forensam operam laboremque contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderioque versamur. Sed *βοώπιδος* nostræ consanguineus non mediocres terrores jacit atque denuntiat, & Sampsicramo negat; ceteris præ se fert, & ostentat. Quamobrem, si me amas tantum, quantum profecto amas; si dormis, expergiscere; si stas, ingredi; si ingrederis, curre; si curris, advola. Credibile non est, quantum ego in consiliis & prudentia tua, quodque maximum est, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat; conjunctio vero nostrorum animorum brevitate contenta est. Permagni nostra interest, te, si comitiis non potueris, at, declarato illo, esse Romæ. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

24. **Q**VAS Numestio litteras dedi, sic te iis evocabam, ut nihil acrius, neque incitatus fieri posset. ad illam *κέλευσιν* adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus; novi enim te, & non ignoro, quam sit amor omnis sollicitus atque anxius: sed res est, ut spero,

non tam exitu molesta, quam auditu. Vettius ille, ille noster index, Cæsari, ut perspicimus, pollicitus est, sese curaturum, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, & cum eo, ut res indicat, sæpe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret, sibi certum esse, cum suis servis in Pompejum impetum facere, eumque occidere. Hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompejum. res delata ad senatum est. Introductus Vettius, primo negabat, se unquam cum Curione restitisse; neque id sane diu. nam statim fidem publicam postulavit. haud reclamatum est. tum exposuit, manum fuisse juventutis, duce Curione, in qua Paulus initio fuisset, & Q. Cæpio hic Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conscio patre. postea C. Septimium, scribam Bibuli, pugionem sibi a Bibulo attulisse: quod totum irrisum est: Vettio pugionem defuisse, nisi ei consul dedisset: eoque magis id ejectum est, quod ante diem III Id. Maj. Bibulus Pompejum fecerat certiolem, ut caveret insidias; in quo ei Pompejus gratias egerat. Introductus Curio filius dixit ad ea, quæ Vettius dixerat: maximeque in eo tum quidem Vet-

tius est reprehensus, quod dixerat adolescentium consilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinii Pompejum adorirentur; in eo principem Paulum fuisse; quem constabat eo tempore in Macedonia fuisse. fit senatusconsultum, ut Vettius, quod confessus esset, secum telo fuisse, in vincula conjiceretur: qui eum emisisset, contra rempublicam esse facturum. Res erat in ea opinione, ut putarent id esse actum, ut Vettius in foro cum pugione, & item servi ejus comprehenderentur cum telis: deinde ille se diceret indicaturum; idque ita actum esset, nisi Curiones rem ante ad Pompejum detulissent. Tum senatusconsultum in concione recitatum est. Postero autem die Cæsar, is, qui olim, prætor cum esset, Q. Catulum ex inferiore loco jusserat dicere, Vettium in Rostra produxit; eumque in eo loco constituit, quo Bibulo consuli aspirare non liceret. Hic ille omnia, quæ voluit, de republica dixit; &, qui illuc factus institutusque venisset. primum Cæpionem de oratione sua sustulit, quem in senatu acerri-me nominarat; ut appareret, noctem, & nocturnam deprecationem intercessisse; deinde, quos in senatu ne tenuissima quidem suspicione attigerat, eos nominavit: Lucillum,

a quo solitum esse ad se mitti C. Fannium, illum, qui in P. Clodium subscriperat; L. Domitium, cujus domum constitutam fuisse, unde eruptio fieret: me non nominavit; sed dixit, consularem disertum, vicinum consulis, sibi dixisse, Aham Servilium aliquem, aut Brutum opus esse reperiri. addidit ad extremum, cum, jam dimissa concione, revocatus a Vatino fuisset, se audisse a Curione, his de rebus conscium esse Pisonem, generum meum, & M. Laterensem. Nunc reus erat apud Crassum Divitem Vettius de vi: & cum esset damnatus, erat indicium postulatorus: quod si impetrasset, judicia fore videbantur. Ea nos, utpote qui nihil contemnere solemus, non pertimescebamus. Hominum quidem summa erga nos studia significabantur: sed prorsus vitæ tædet: ita sunt omnia omnium miseriarum plenissima. modo cædem timueramus, quam oratio fortissimi senis Q. Confidii discusserat: ea, quam quotidie timere potueramus, subito exorta est. Quid quæris? nihil me infortunatius, nil fortunatius est Catulo, cum splendore vitæ, tum hoc tempore. Nos tamen in his miseriis erecto animo & minime perturbato sumus; honestissimeque dignitatem nostram, & magna
cura

cura tuemur. Pompejus de Clodio jubet nos esse sine cura, & summam in nos benevolentiam omni oratione significat. Te habere consiliorum auctorem, sollicitudinum socium, omni in cogitatione conjunctum, cupio. Quare, ut Numestio mandavi, tecum ut ageret, item, atque eo, si potest, acrius, te rogo, ut plane ad nos advoles. Respiraro, si te videro.

CICERO ATTICO S.

25. **C**UM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum scire ex te, me id fecisse; ut nuper me scis scripsisse ad te de Varronis erga me officio, te ad me rescripsisse, eam rem summæ tibi voluptati esse. Sed ego mallet, ad ipsum scripsisses, mihi illum satisfacere; non quo faceret, sed ut faceret. mirabiliter enim moratus est, sicut nosti, ἐλιπυρὰ καὶ ἄδέν. Sed nos tenemus præceptum illud, τὰς τῶν κρατάντων. At hercule, alter tuus familiaris Hortalus, quam plena manu, quam ingenue, quam ornate nostras laudes in astra sustulit, cum de Flacci prætura, & de illo tempore Allobrogum diceret! sic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copiosius potuisse dici. Eī te hoc scribere a

me tibi esse missum, sane volo. Sed quid tu scribas? quem jam ego venire atque adesse arbitror. Ita enim egi tecum superioribus literis. Valde te exspecto, valde desidero; neque ego magis, quam ipsa res & tempus poscit. His de negotiis quid scribam ad te, nisi idem, quod sæpe? republica nihil desperatius; iis, quorum opera, nihil majore odio. Nos, ut opinio, & spes, & conjectura nostra fert, firmissima benevolentia hominum muniti sumus. Quare advola. aut expedies nos omni molestia, aut eris particeps. Ideo sum brevior, quod, ut spero, coram brevi tempore conferre, quæ volumus, licebit. Cura, ut valeas.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

A T T I C V M

LIBER III.

CICERO ATTICO S.

3. **C**VM antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum; tum vero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter id, quod constitui, nihil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, sive per Epirum iter esset faciendum, tuo tuorumque praesidio uteremur; sive aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. Quamobrem te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de provincia Macedonia perlata lex est. Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

CICERO ATTICO S.

2. **I**TINERIS nostri causa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo jure diutius esse possem, quam in fundum Sicæ; præsertim nondum rogatione correctâ: & simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. Nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos veneris, consilium totius rei capiemus. iter esse molestum scio: sed tota calamitas omnes molestias habet. Plura scribere non possum, ita sum animo perculso & abjecto. Cura, ut valeas. Dat. VI Id. Apr. in oris Luc.

CICERO ATTICO S.

3. **U**TINAM illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coëgisti! adhuc quidem valde me pœnitet. sed te oro, ut ad me Vibonem statim venias, quo ego multis de causis converti iter meum. Sed eo si veneris, de toto itinere ac fuga mea consilium capere potero. si id non feceris, mirabor: sed confido te esse facturum.

CICERO ATTICO S.

4. **M**ISERIAE nostræ potius velim, quam inconstantiae tribuas, quod a Vibone, quo te arcessebamus, subito discessimus. allata est enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod correctum esse audieramus, erat ejusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. Illo cum pervenire non liceret, statim iter Brundisium versus contuli ante diem rogationis; ne & Sica, apud quem eram, periret; & quod Melitæ esse non licebat. Nunc tu propera, ut nos consequare, si modo recipiemur. adhuc invitamur benigne. sed quod superest, timemus. Me, mi Pomponi, valde poenitet vivere: qua in re apud me tu plurimum valuisti. Sed hæc coram. fac modo, ut venias.

CICERO ATTICO S.

5. **T**ERENTIA tibi & sæpe & maximas agit gratias. id est mihi gratissimum. Ego vivo miserrimus, & maximo dolore conficior. ad te quid scribam, nescio. si enim es Romæ, jam me assequi non potes: sin es in via, cum eris me assequutus, coram agemus, quæ erunt agenda. Tantum te oro, ut, quoniam

me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum. inimici mea mihi, non me ipsum, ademerunt. Cura, ut valeas. Dat. VIII Id. Apr. Thurii.

CICERO ATTICO S.

6. **N**ON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem: idque ad multa pertinuit; in eis, & ut in Epiro confisteremus, & de reliquis rebus tuo consilio uteremur. Quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. Nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. Meos tibi commendo. me vix misereque sustento. Dat. XIV Kal. Maj. de Tarentino.

CICERO ATTICO S.

7. **B**RVNDISIIVM veni ante diem XIV Kal. Maj. eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt: & alii pueri post diem tertium ejus diei alias litteras attulerunt. Quod me rogas & hortaris, ut apud te in Epiro sim; voluntas tua mihi valde grata est, & minime nova: sed & consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere: odi enim celebritatem; fugio homines; lu-

cem adspicere vix possum: esset mihi ista solitudo, præsertim tam familiari in loco, non amara: sed itineris causa ut deverterem, primum est devium; deinde ab Autronio & ceteris quadridui; deinde sine te. nam castellum munitum habitanti mihi prodesset; transeunti non est necessarium. Quod si auderem, Athenas peterem. sane ita cadebat, ut vellem. nunc & nostri hostes ibi sunt; & te non habemus; & veremur, ne interpretentur, illud quoque oppidum ab Italia non satis abesse: nec scribis, quam ad diem te exspectemus. Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut a me manus abstineam; alterum non potes, ut me non nostri consilii vitæque poeniteat. Quid enim est, quod me retineat, præsertim si spes ea non est, quæ nos proficiscentes prosequatur? Non faciam, ut enumerem miseras omnes, in quas incidi per summam injuriam, & scelus non tam inimicorum meorum, quam invidorum, ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum vocem. Hoc affirmo, neminem unquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse; cujus optendæ tempus honestissimum prætermisum est. Reliqua tempora non sunt jam ad medi-

cinam, sed ad finem doloris. De republica video te colligere omnia, quæ putes aliquam spem mihi posse afferre mutandarum rerum: quæ quamquam exigua sunt; tamen, quoniam placet, exspectemus. Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candaviam ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum visuri essemus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo visurus, nec ubi dimissurus sim, scio. id est maximum & miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego & sæpius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime hujus generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura, ut valeas. Dat. prid. Kal. Maj. Brundisii.

CICERO ATTICO S.

8. **B**RVNDISII proficiscens scripseram ad te, quas ob causas in Epirum non essemus profecti; quod & Achaja prope esset, plena audacissimorum inimicorum, & exitus difficiles haberet, cum inde proficisceremur. Accessit, cum Dyrrachii essemus, ut duo nuntii afferrentur; unus classe fratrem Epheso

Atheras; alter, pedibus per Macedoniam venire. Itaque illi obviam misimus Athenas, ut inde Theſſalonicam veniret. ipſi proceſſimus, & Theſſalonicam ante diem x Kal. Jun. venimus; neque de illius itinere quidquam certi habebamus, niſi eum ab Epheso ante aliquanto profectum. Nunc, iſtic quid agatur, magno opere timeo. quamquam tu altera epiſtola ſcribis Id. Maj. audiri, fore, ut acrius poſtularetur; altera, jam eſſe mitiora, ſed hæc eſt pridie data, quam illa: quo conturbor magis. Itaque, cum meus me mœror quotidianoſ lacerat & conficit, tum vero hæc addita cura vix mihi vitam reliquam facit. Sed & navigatio perdifficilis fuit; & ille incertus, ubi ego eſſem, fortaffe alium curſum petivit. nam Phæto libertus eum non vidit; vento rejectus ab illo in Macedoniam, Pellæ mihi præſto fuit. Reliqua quam mihi timenda ſint, video, nec, quid ſcribam, habeo, & omnia timeo: nec tam miſerum eſt quidquam, quod non in noſtram fortunam cadere videatur. Equidem adhuc miſer, in maximis meis ærumnis & luctibus, hoc metu adjecto, maneo Theſſalonicæ ſuſpenſus; nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quæ ſcripſiſti. Tryphonem Cæcilium non vidi.

Sermonem tuum & Pompeji cognovi ex tuis litteris. Motum in republica non tantum ego impendere video, quantum tu aut vides, aut ad me consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me jubes agere gratias: faciam: item Hypsæo. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maji ad nos perferantur, puto me ita esse facturum; sed ubi, nondum statui. atque ita perturbato sum animo de Quinto, ut nihil queam statuere. sed tamen statim te faciam certiozem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meæ motum videre; qui, etsi incredibili & singulari calamitate afflictus sum, tamen non tam est ex miseria, quam ex culpæ nostræ recordatione commotus. cujus enim scelere impulsi ac proditi simus, jam profecto vides: atque utinam jam ante vidisses, neque totum animum tuum mœrori mecum simul dedisses. Quare, cum me afflictum & confectum luctu audies, existimato, me stultitiæ meæ pœnam ferre gravius, quam eventum; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putarim. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia vide & gubernata. Terentia tibi maximas gra-

tias agit. Litterarum exemplum, quas ad Pompejum scripsi, misi tibi. Dat. xv Kal. Jun. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S.

9. **Q**VINTVS frater cum ex Asia diſceſſiſſet ante Kal. Maj. & Athenas veniſſet Idib. valde fuit ei properandum, ne quid abſens acciperet calamitatis, ſi quis forte fuiſſet, qui contentus noſtris malis non eſſet. Itaque eum malui properare Romam, quam ad me venire: & ſimul (dicam enim, quod verum eſt; ex quo magnitudinem miſeriarum mearum perſpicere poſſis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantiſſimum mei, molliſſimo animo, tanto in mœrore aſpicerem; aut meas miſerias, luctu afflictas, & perditam fortunam illi offerrem, aut ab illo adſpici paterer. Atque etiam illud timebam, quod proſecto accidiffet, ne a me digredi non poſſet. Verſabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut liſtores dimitteret, aut vi avelleretur ex complexu meo. hujus acerbitatis eventum altera acerbitate non videnti fratris vitavi. In hunc me caſum vos vivendi auctores impuliftis. itaque mei peccati luo poenas. quamquam me tuæ litteræ

sustentant: ex quibus, quantum tu ipse spes, facile perspicio. quæ quidem tamen aliquid habebant solatii ante, quam eo venisti, a Pompejo nunc Hortensium allice, & ejusmodi viros. Obsecro, mi Pomponi, nondum perspicias, quorum opera, quorum infidiis, quorum scelere perierimus? sed tecum hæc coram agemus. tantum dico, quod scire te puto, nos non inimici, sed invidi perdidērunt. Nunc, si ita sunt, quæ speras, sustinebimus nos, & spe, qua jubes, nitentur. sin, ut mihi videntur, infirma sunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi sæpe agit gratias. Mihi etiam unum de malis in metu est, fratris miseri negotium: quod, si sciam cujusmodi sit, sciam, quid agendum mihi sit. Me etiam nunc illorum beneficiorum & litterarum expectatio, ut tibi placet, Thessalonicæ tenet. si quid erit novi allatum, sciam, de reliquo quid agendum sit. Tu si, ut scribis, Kal. Jun. Roma profectus es, propediem nos videbis. Litteras, quas ad Pompejum scripsi, tibi misi. Dat. Id. Jun. Thessalonicæ.

CICERO ATTICO S.

10. **A**CTA quæ essent usque ad VIII Kal.

Jun. cognovi ex tuis litteris. reliqua exspectabam, ut tibi placebat, Theſſalonicæ: quibus allatis, facilius ſtatuere potero, ubi ſim. nam, ſi erit cauſa, ſi quid agetur, ſi ſpem videro, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: ſin, ut tu ſcribis, iſta evanuerint, aliquid aliud videbimus. omnino adhuc nihil mihi ſignificatis, niſi diſcordiam iſtorum; quæ tamen inter eos de omnibus potius rebus eſt, quam de me. itaque, quid ea mihi proſit, neſcio. ſed tamen, quoad me vos ſperare vultis, obtemperabo. Nam quod me tam sæpe, & tam vehementer objurgas, & animo infirmo eſſe dicis; quæſo, ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? ecquis unquam tam ex amplo ſtatu, tam in bona cauſa, tantis facultatibus ingeniî, conſilii, gratiæ, tantis præſidiis bonorum omnium, concidit? poſſum obliſci, qui fuerim? non ſentire, qui ſim? quo caream honore? qua gloria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut novum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipſum, ſemperque feciſſem, vitavi, ne viderem; ne aut illius luçtum ſqualoremque adſpicerem, aut me, quem ille florentiſſimum reliquerat, perditum illi affli-

ctumque offerrem. Mitto cetera intolerabilia. etenim fletu impediōr. Hic utrum tandem sum accusandus, quod doleo; an quod commisi, ut hæc aut non retinerem, (quod facile fuisset, nisi intra parietes meos de mea perniciæ consilia inirentur,) aut certe vivus non amitterem? Hæc ego scripsi, ut potius relevares me, quod facis, quam aut castigatione, aut objurgatione dignum putares; eoque ad te minus multa scribo, quod & mœrore impediōr, & quod expectem istinc, magis habeo, quam quod ipse scribam. quæ si erunt allata, faciam te consilii nostri certio-rem. Tu, ut adhuc fecisti, quam plurimis de rebus ad me velim scribas; ut prorsus ne quid ignorem. Dat. xiv Kal. Quint. Theſsalonicæ.

CICERO ATTICO S.

.II. **M**E & tuæ litteræ, & quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, & expectatio vestrarum litterarum, & quod tibi ita placuerat, adhuc Theſsalonicæ tenebant. si accepero litteras, quas expecto; si spes erit ea, quæ rumoribus afferebatur; ad te me conferam: si non erit, faciam te certio-rem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera,

consilio, gratia juva: consolari jam desine: objurgare vero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem & dolorem desidero! quem ita affectum mea ærumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. Quintum fratrem optimum humanissimumque sustenta. Ad me, obsecro te, ut omnia certa perscribas. Dat. IV Kal. Quint.

CICERO ATTICO S.

12. **T**U quidem sedulo argumentaris, quid sit sperandum, & maxime per senatum; idemque caput rogationis proponi scribis, quare in senatu dici nihil liceat. itaque filetur. Hic tu me accusas, quod me afflictum; cum ita sim afflictus, ut nemo unquam: quod tute intelligis. Spem ostendis secundum comitia. quæ ista est, eodem tribuno plebis, & inimico consule designato? Perussisti autem me etiam de oratione prolata. cui vulnere, ut scribis, medere, si quid potes. scripsi equidem olim iratus, quod ille prior scripserat; sed ita compresseram; ut nunquam manuturam putarem. quo modo exciderit, nescio. sed quia nunquam accidit, ut cum eo verbo uno concertarem; & quia scripta mihi videntur negligentius, quam ceteræ; puto posse

probari, non esse meam. Id, si putas me posse sanari, cures velim: sin plane perii, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco jaceo, sine sermone ullo, sine cogitatione ulla. Licet tibi, ut scribis, significarim, ut ad me veneris Dodona; tamen intelligo, te re istic prodesse, hic ne verbo quidem levare me posse. Non queo plura scribere; nec est, quod scribam: vestra magis exspecto. Dat. XVI Kal. Sext. Theffalonicæ.

CICERO ATTICO S.

13. **Q**UOD ad te scripseram, me in Epiro futurum: posteaquam extenuari spem nostram & evanescere vidi, mutavi consilium; nec me Theffalonica commovi, ubi esse statueram, quoad aliquid ad me de eo scriberes, quod proximis litteris scripseras, fore, uti secundum comitia aliquid de nobis in senatu ageretur; id tibi Pompejum dixisse. Qua de re, quoniam comitia habita sunt, tuque nihil ad me scribis; proinde habebō, ac si scripsisses, nihil esse; neque temporis non longinqui spe ductum esse, moleste feram. Quem autem motum te videre scripseras, qui nobis utilis fore videretur, eum nuntiant, qui veniunt, nullum fore. In tribunis plebis designatis
reliqua

reliqua spes est : quam si exspectaro, non erit, quod putes me causæ meæ, ac voluntati meorum defuisse. Quod me sæpe accusas, cur hunc meum casum tam graviter feram; debes ignoscere, cum ita me afflictum vides, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. Nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici; mihi vero mens integra est. atque utinam tam in periculo fuisset! cum ego iis, quibus meam salutem carissimam esse arbitrabar, inimicissimis crudelissimisque usus sum: qui, ut me paululum inclinari timore viderunt, sic impulerunt, ut omni suo scelere & perfidia abuterentur ad exitium meum. Nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum, quo rarius ad me litteræ perferentur, hoc velim diligentius omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas. Quintum fratrem meum fac diligas: quem ego miser si incolumem relinquo, non me totum periisse arbitrabor. Dat. Non. Sext.

CICERO ATTICO S.

14. **E**X tuis litteris plenus sum expectatione de Pompejo, quidnam de nobis velit, aut ostendat. Comitiam enim credo esse habitam:

Epist. T. III.

I

quibus absolutis, scribis illi placuisse agi de nobis. Si tibi stultus esse videor, qui sperem; facio tuo jussu; etsi scio te me iis epistolis potius, & meas spes solitum esse remorari. Nunc velim mihi plane perscribas, quid videas. Scio nos nostris multis peccatis in hanc ærumnam incidisse. ea si qui casus aliqua ex parte correxerint; minus moleste feremus nos vixisse, & adhuc vivere. Ego propter viæ celebritatem, & quotidianam expectationem rerum novarum, non commovi me adhuc Theſſalonica. Sed jam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet,) verum ab ipso loco, minime appposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non veni, quod subito mihi universi nuntii venerant & litteræ, quare nihil esset necesse quam proxime Italiam esse. Hinc, si aliquid a comitiis audierimus, nos in Asiam convertemus: neque adhuc stabat, quo potissimum: sed scies. Dat. XII Kal. Sext. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S.

15. **A**CCEPI Id. Sext. quatuor epistolas a te missas; unam, qua me objurgas, ut sim firmior; alteram, qua Crassi libertum ais

tibi de mea sollicitudine macieque narraſſe; tertiam, qua demonſtras acta in ſenatu; quartam de eo, quod a Varrone ſcribis tibi eſſe confirmatum de voluntate Pompeji. Ad primam tibi hoc ſcribo, me ita dolere, ut non modo a mente non deſerar, ſed id ipſum doleam, me, tam firma mente ubi utar, & quibuſcum, non habere. Nam ſi tu me uno non ſine mœrore cares, quid me cenſes, qui & te, & omnibus? & ſi tu incolumis me requiris; ecquo modo a me ipſam incolumitatem deſiderari putas? Nolo commemorare, quibus rebus ſim ſpoliatus, non ſolum quia non ignoras, ſed etiam ne ſcindam ipſe dolorem meum. Hoc confirmo, neque tantis bonis eſſe privatum quemquam, neque in tantas miſerias incidiſſe. Dies autem non modo non levat luctum hunc, ſed etiam auget. nam ceteri dolores mitiganſur vetuſtate; hic non poteſt non & ſenſu præſentis miſeriæ, & recordatione præteritæ vitæ quotidie augeri. Deſidero enim non mea ſolum, neque meos, ſed me ipſum. Quid enim ſum? ſed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus ſæpius manus afferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi ſcripſi invidiſſe, & in eis Catonem; ego vero tan-

tum illum puto ab isto scelere abfuisse, ut maxime doleam, plus apud me simulationem aliorum, quam istius fidem valuiffe. Ceteri, quos purgas, debent mihi purgati esse, tibi si sunt. sed hæc sero agimus. Crassi libertum nihil puto sincere locutum. In senatu rem probe scribis actam. Sed quid Curio? an illam orationem non legit? quæ unde sit prolata, nescio. Sed Axius, ejusdem diei scribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at potest ille aliquid prætermittere: tu, nisi quod erat, profecto non scripsisti. Varronis sermo facit expectationem Cæsaris: atque utinam ipse Varro incumbat in causam! quod profecto cum sua sponte, tum te instante faciet. Ego, si me aliquando vestri & patriæ compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime lætere unus ex omnibus amicis; meaque officia & studia, quæ parum antea luxerunt, (fatendum est enim,) sic exsequar, ut me æque tibi, ac fratri, & liberis nostris, restitutum putes. Si quid in te peccavi, ac potius quoniam peccavi, ignosce. in me enim ipsum peccavi vehementius. Neque hæc eo scribo, quo te non meo casu maximo dolore esse affectum sciam: sed profecto, si, quantum me amas, & amasti, tantum amare de-

beres, ac debuisses, nunquam esses passus, me, quo tu abundabas, egere consilio; nec esses passus mihi persuaderi, utile nobis esse, legem de collegiis perferri. Sed tu tantum lacrymas præbuidisti dolori meo, quod erat amoris, tanquam ipse ego: quod meritis meis perfectum esse potuit, ut dies & noctes, quid mihi faciendum esset, cogitares, id abs te, meo, non tuo scelere prætermisum est. Quod si non modo tu, sed quisquam fuisset, qui me Pompeji minus liberali responso perterritum a turpissimo consilio revocaret, quod unus tu facere maxime potuisti; aut occubuissem honeste, aut victores hodie viveremus. Hic mihi ignosces. me enim ipsum multo magis accuso; deinde te, quasi me alterum: & simul meæ culpæ socium quæro: ac si restituor, etiam minus videbimur deliquisse; abs teque certe, quoniam nullo nostro, tuo ipsius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone scribis de privilegio locutum, est aliquid; sed multo est melius abrogari. si enim nemo impediet, quid est firmitus? si erit, qui ferri non sinat; idem senatusconsulto intercedet. nec quidquam aliud opus est, quam abrogari. Nam prior lex nos nihil lædebat: quam si, ut est promulgata, lau-

dare voluiffemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis non potuiffet. Hic mihi primum meum confilium defuit, fed etiam obfuit. cæci, cæci, inquam, fuimus, in veffitu mutando, in populo rogando. quod, nifi nominatim mecum agi cceptum effet, fieri perniciofum fuit. fed pergo præterita. verumtamen ob hanc caufam, ut, fi quid agatur, legem illam, in qua popularia multa funt, ne tangatis. Verum efl ftultum, me præcipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid! in quo ipfo multa occultant tuæ litteræ, credo, ne vehementius desperatione perturber. Quid enim vides agi poffe, aut quo modo? per fenatumne? an tute fcripifti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiæ poſte fixiffe, ne referri, neve dici liceret. Quo modo igitur Domitius fe dixit relaturum? quo modo autem, iis, quos ut ſcribis, & de re dicentibus, & ut referretur, poſtulantibus, Clodius tacuit? ac, fi per populum, poteritne, niſi de omnium tribunorum plebis ſententia? quid de bonis? quid de domo? poteritne reſtitui? aut, fi non poterit, egomet quomodo poterō? Hæc niſi vides expediri, quam in ſpem me vocas? ſin autem ſpei ni-

hil est, quæ est mihi vita? Itaque exspecto Theffalonicæ acta Kal. Sext. ex quibus statuam, in tuosne agros confugiam, ut neque videam homines, quos nolim, & te, ut scribis, videam, & propius sim, si quid agatur; idque intellexi cum tibi, tum Quinto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc, Pomponi, quoniam nihil impertisti tuæ prudentiæ ad salutem meam, quod aut in me ipso satis esse consilii decreras, aut te nihil plus mihi debere, quam ut præsto esses; quoniamque ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea præsidia neglexi; totam Italiam, [in me] erectam ad me defendendum, destitui & reliqui; me, meos, meis tradidi inimicis, inspectante & tacente te; qui si non plus ingenio valebas, quam ego, certe timebas minus: si potes, erige afflictos, in eo nos juva: sin omnia sunt obstructa, id ipsum fac ut sciamus, & nos aliquando aut objurgare, aut comiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem, non me potissimum tuis tectis crederem: meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego vellem, putavi. quod si fuisset, fidem eandem, curam majorem adhibuisses; me certe ad exitium præcipitantem retinuis-

ses; istos labores, quos nunc in naufragiis nostris suscipis, non subisses. Quare fac, ut omnia ad me perspecta & explorata perscribas; meque, ut facis, velis esse aliquem, quoniam, qui fui, & qui esse potui, jam esse non possum; & ut his litteris non te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine litteras dari, velim conscribas, curesque dandas. Dat. XIV Kal. Sept.

CICERO ATTICO S.

16. **T**OTVM iter mihi incertum facit expectatio litterarum vestrarum, Kal. Sext. datarum, non aliud aliquid. si spes erit, Epirum; sin minus, Cyzicum, aut aliud quid sequemur. Tuæ quidem litteræ, quo sæpius a me leguntur, hoc spem faciunt mihi minorem; quod cum lectæ sunt, tum id, quod attulerunt ad spem, infirmant; ut facile appareat, te & consolationi servire, & veritati: idque te rogo plane, ut ad me, quæ scis, ut erunt; quæ putabis, ita scribas, ut putabis. Dat. XII Kal. Sept.

CICERO ATTICO S.

17. **D**E Quinto fratre nuntii nobis tristes,

nec varii venerant ex ante diem Non. Jun. usque ad prid. Kal. Sept. Eo autem die Livineius, M. Reguli libertus, ad me a Regulo missus venit. is, omnino mentionem nullam factam esse, nuntiavit; sed fuisse tamen sermonem de C. Clodii filio; isque mihi tum a fratre litteras attulit. sed postridie Sextii pueri venerunt, qui a te litteras attulerunt, non tam exploratas a timore, quam sermo Livineii fuerat. Sane sum in meo infinito mœrore sollicitus, & eo magis, quod Appii quæstio est. Cetera, quæ ad me eisdem litteris scribis de nostra spe, intelligo esse languidiora, quam alii ostendunt. Ego autem, quoniam non longe ab eo tempore absumus, in quo res dijudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nunc circum hæc loca commorabor. Scribit ad me frater, omnia sua per te unum sustineri. Quid te aut hortet, quod facis? aut agam gratias, quod non expectas? tantum velim fortuna det nobis potestatem, ut incolumes amore nostro perfruamur. Tuas litteras semper maxime expecto: in quibus cave vereri, ne aut diligentia tua mihi molesta, aut veritas acerba sit. Dat. prid. Non. Sept.

CICERO ATTICO S.

18. **E**XSPECTATIONEM nobis non parvam attuleras, cum scripseras, Varronem tibi pro amicitia confirmasse, causam nostram Pompejum certe suscepturum; &, simul a Cæsare ei litteræ, quas expectaret, remissæ essent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an adversatæ sunt Cæsaris litteræ? an est aliquid in spe? Etiam illud scripseras, eundem, secundum comitia, dixisse. Fac, (si vides, quantis in malis jaceam, &, si putas esse humanitatis tuæ) me fac de tota causa nostra certiozem. nam Quintus frater, homo mirus, qui me tam valde amat, omnia mittit spei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. Tuæ autem litteræ sunt variæ. neque enim me desperare vis, nec temere sperare. Fac, obsecro te, ut omnia, quæ perspici a te possunt, sciamus.

CICERO ATTICO S.

19. **Q**UOAD ejusmodi mihi litteræ a vobis afferebantur, ut aliquid ex iis esset expectandum, spe & cupiditate Thessalonicæ retentus sum: posteaquam omnis actio hujus anni confecta nobis videbatur, in Asiam ire

nolui: quod & celebritas mihi odio est; &, si fieret aliquid a novis magistratibus, abesse longe nolebam. Itaque in Epirum ad te statui me conferre; non quo mea interesset loci natura, qui lucem omnino fugerem: sed & ad salutem libentissime ex tuo portu proficiscar; &, si ea præcisa erit, nusquam facilius hanc miserrimam vitam vel sustentabo, vel, quod multo est melius, abjecero. Ero cum paucis; multitudinem dimittam. Me tuæ litteræ nunquam in tantam spem adduxerunt, quantam aliorum. attamen mea spes etiam tenuior semper fuit, quam tuæ litteræ. Sed tamen, quoniam cœptum est, ego, quoquo modo cœptum est, & quacunque de causa, non deseram neque optimi atque unici fratris miseras ac luctuosas preces, nec Sextii ceterorumque promissa, nec spem ærumnosissimæ mulieris Terentiæ, nec miserrimæ mulieris Tulliolæ obsecrationem, & fideles litteras tuas. Mihi Epirus aut iter ad salutem dabit, aut, quod scripsi supra. Te oro & obsecro, T. Pomponi, si me omnibus amplissimis, carissimis, jucundissimisque rebus perfidia hominum spoliatum; si me a meis consiliariis proditum & projectum vides; si intelligis me coactum, ut ipse me & meos

perderem; ut me tua misericordia juves, & Quintum fratrem, qui potest esse saluus, sustentens; Terentiam liberosque meos tueare; me, si putas te istic visurum, expectes; si minus, invisas, si potes; mihi que ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest; & pueros ad me cum litteris quamprimum, & quam sæpissime mittas.
Dat. XVI Kal. Octob.

CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F.
POMPONIANO ATTICO.

20. **Q**UOD quidem ita esse, & avunculum tuum functum esse officio, vehementissime probo: gaudere me tum dicam, si mihi hoc verbo licebit uti. Me miserum! quam omnia essent ex sententia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset: quæ colligere nolo, ne augeam mœrorem. Sed tibi venire in mentem certo scio, quæ vita esset nostra, quæ suavitas, quæ dignitas. ad quæ recuperanda, per fortunas! incumbere, ut facis, diemque natalem reditus mei cura ut in tuis ædibus amœnissimis agam tecum, & cum meis. Ego huic spei & expectationi, quæ nobis proponitur, maxime tamen volui præstolari apud

te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo & Curionis oratione, ut scribis, ita est. in universa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia; ex quibus nihil malo, quam domum. Sed tibi nihil mando nominatim: totum me tuo amoris fideique commendo. Quod te, in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, valde mihi gratum est. Quod facultates tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te præter ceteros juver; id quantum sit præsidium, video; intelligoque, te multas partes meæ salutis & suscipere, & posse sustinere; neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me vetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut prætermissum videretur, geram tibi morem, & liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debeo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid videas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas; tuosque omnes ad nostram salutem adhortere. Rogatio Sextii neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam & nominatim ferre oportet, & de bonis diligentius scri-

bi; & id animadvertas velim. Dat. iv Non.
Octob. Theſſalonicæ.

CICERO ATTICO S.

21. **T**RIGINTA dies erant ipſi, cum has
dabam litteras, per quos nullas a vobis ac-
ceperam. Mihi autem erat in animo, jam,
ut antea ad te ſcripſi, ire in Epirum, & ibi
omnem caſum potiffimum exſpectare. Te
oro, ut, ſi quid erit, quod perſpicias quam-
cunque in partem, quam planiffime ad me
ſcribas; & meo nomine, ut ſcribis, litte-
ras, quibus putabis opus eſſe, ut des. Dat.
v Kal. Novemb.

CICERO ATTICO S.

22. **E**TSI diligenter ad me Quintus frater
& Piſo, quæ eſſent acta, ſcripſerunt; tamen
vellem, tua te occupatio non impediffet, quo-
minus, ut conſueſti, ad me, quid ageretur,
& quid intelligeres, perſcriberes. Me adhuc
Planciùs liberalitate ſua retinet, jam aliquo-
ties conatum ire in Epirum. Spes homini eſt
injecta, non eadem, quæ mihi, poſſe nos
una decedere: quam rem ſibi magno honori
ſperat fore. Sed jam, cum adventare milites
dicuntur, faciendum nobis erit, ut ab eo

discedamus. quod cum faciemus, ad te statim mittemus, ut scias, ubi simus. Lentulus suo in nos officio, quod & re, & promissis, & litteris declarat, spem nobis nonnullam affert Pompeji voluntatis. Sæpe enim tu ad me scripsisti, eum totum esse in illius potestate. De Metello scripsit ad me frater, quantum sperarit, perfectum esse per te. Mi Pomponi, pugna, ut tecum & cum meis mihi liceat vivere; & scribe ad me omnia. premor cum luctu, tum desiderio meorum omnium, tum eorum, qui mihi me cariores semper fuerunt. Cura, ut valeas.

Ego, quod, per Theffaliam si irem in Epirum, per diu nihil eram auditurus, & quod mei studiosos habeo Dyrrachinos, ad eos perrexi, cum illa superiora Theffalonicæ scripsissem. inde cum ad te me convertam, faciam ut scias. tuque ad me velim omnia quam diligentissime, cuicumodi sunt, scribas. Ego jam aut rem, aut ne spem quidem exspecto.
Dat. VI Kal. Decemb. Dyrrachii.

CICERO ATTICO S.

23. ANTE diem V Kal. Decemb. tres epistolas a te accepi; unam datam ante diem VIII Kal. Novemb. in qua me hortaris, ut

forti animo mensem Januarium exspectem; eaque, quæ ad spem putas pertinere, de Lentuli studio, de Metelli voluntate, de tota Pompeji ratione, perscribis. In altera epistola, præter consuetudinem tuam, diem non adscribis; sed satis significas tempus. Lege enim ab octo tribunis plebis promulgata, te eas litteras eo ipso die dedisse, id est, ante diem IV Kal. Novemb. &, quid putes utilitatis eam promulgationem attulisse, scribis. In quo si jam hæc nostra salus cum hac lege desperata erit, velim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam, miserabilem potius, quam ineptam putes: sin est aliquid spei, des operam, ut majore diligentia post-hac a novis magistratibus defendamur. Nam ea veterum tribunorum plebis rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, scriptum incaute. Nihil enim restituitur, præter civitatem & ordinem: quod mihi pro meo casu satis est. sed, quæ cavenda fuerint, & quo modo, te non fugit. Alterum caput est tratitium de impunitate, si quid contra alias leges ejus legis ergo factum sit. Tertium caput, mi Pomponi, quo consilio, & a quo sit inculcatum, vide. Scis enim Clodium sanxisse, ut vix, aut omnino non posset nec pes senatum,

senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed vides, nunquam esse observatas sanctiones earum legum, quæ abrogarentur. Nam si id esset, nulla vere abrogari posset: (neque enim ulla est, quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis:) sed cum lex abrogatur, illud ipsum abrogatur, quo non eam abrogari oporteat. Hoc cum [revera] ita sit; cum semper ita habitum observatumque sit, octo nostri tribuni plebis caput posuerunt hoc: *Si quid in hac rogatione scriptum est, quod per leges, plebisve scita* [hoc est, quod per legem Clodiam] *promulgare, abrogare, derogare, obrogare s. f. sua non liceat, non licuerit; quodve ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenæ, multæve sit E. H. L. N. R.* Atque hoc in illis tribunis plebis non lædebat. Lege enim collegæ sui non tenebantur. Quo major est suspicio malitiæ alicujus, cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt; ut novi tribuni plebis, si essent timidiores, multo magis sibi eo capite utendum putarent. Neque id a Clodio prætermissum est. dixit enim in concione ante diem III Non. Nov. hoc capite designatis tribunis plebis præscriptum esse, quid lice-

ret. Tamen, in lege nulla esse ejusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Ut Ninnium, aut ceteros fugerit, investigates, velim; &, quis attulerit; &, quare octo tribuni plebis ad senatum de me referre non dubitarint; [sitne] quod observandum illud caput non putabant, iidem in abrogando tam cauti fuerint, ut id metuerent, soluti cum essent; quod ne iis quidem, qui lege tenentur, est curandum. Id caput sane nolim novos tribunos plebis ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo revocabor, (modo res conficiatur,) ero contentus. Jam dudum pudet tam multa scribere. vereor enim, ne, re jam desperata, legas; ut hæc mea diligentia miserabilis tibi, aliis irridenda videatur. Sed si est aliquid in spe, vide legem, quam T. Fadio scripsit Visellius: ea mihi perplacet. nam Sextii nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. Id. Novemb. data; in qua exponis prudenter & diligenter, quæ sint, quæ rem distingere videantur, de Crasso, de Pompejo, de ceteris. Quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studiis bonorum, auctoritate, multitudine comparata rem confici, des operam, ut uno

impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosque excites. Sin, ut ego perspicio cum tua conjectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro obtestorque te, ut Quintum fratrem ames, quem ego miserum misere perdididi; neve quid eum patiare gravius consuleres de se, quam expediat sororis tuæ filio. Meum Ciceronem, cui nihil misello relinquo præter invidiam & ignominiam nominis mei, tuere, quoad poteris; Terentiam, unam omnium ærumnosissimam, sustentens tuis officiis. Ego in Epirum proficiscar, cum primorum dierum nuntios excepero. Tu ad me velim proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Dat. prid. Kal. Decemb.

CICERO ATTICO S.

24. ANTEA, cum ad me scripissetis, vestro consensu consulum provincias ornatas esse; etsi verebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam, vos aliquid aliquando vidissetis prudentius: posteaquam mihi & dictum est, & scriptum, vehementer consilium vestrum reprehendi, sum graviter commotus; quod illa ipsa spes exigua, quæ erat, videtur esse sublata. Nam si tribuni plebis nobis succensent, quæ potest spes esse? at videntur jure

fuccensere; cum & expertes consilii fuerint, qui causam nostram susceperant; & nostra concessione omnem vim sui juris amiserint: præsertim cum ita dicant, se nostra causa voluisse suam potestatem esse de consulibus ornandis, non ut eos impedirent, sed ut ad nostram causam adjungerent. nunc, si consules a nobis alieniores esse velint, posse id libere facere; sin velint nostra causa, nihil posse se invitis. Nam quod scribis, ni ita vobis placuisset, illos hoc idem per populum affecturos fuisse; invitis tribunis plebis fieri nullo modo potuit. ita vereor, ne & studia tribunorum amiserimus; &, si studia maneant, vinculum illud adjungendorum consulum amissum sit. Accedit aliud non parvum incommodum, quod gravis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est; præsertim in ea causa, quæ non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata ac nova. Neque enim unquam arbitrator ornatas esse provincias designatorum; ut, cum in hoc illa constantia, quæ erat mea causa suscepta, imminuta sit, nihil jam possit non decerni. Iis, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum. erat enim dif-

facile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. fuit omnino difficile non obsequi vel amicissimo homini Lentulo, vel Metello, qui similitatem humanissime deponeret. Sed vereor, ne, hos cum tamen tenere potuerimus, tribunos plebis amiserimus. Hæc res quemadmodum ceciderit, & tota res quo loco sit, velim ad me scribas; & ita, ut instituisti. nam ista veritas, etiamsi jucunda non est, mihi tamen grata est. Dat. IV Id. Decemb.

CICERO ATTICO S.

25. **P**OST tuum a me discessum litteræ mihi Roma allatæ sunt, ex quibus perspicio, nobis in hac calamitate tabescendum esse: neque enim, (sed bonam in partem accipies,) si ulla spes salutis nostræ subesset, tu, pro tuo amore in me, hoc tempore discessisses. Sed ne ingrati, aut ne omnia velle nobiscum una interire videamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Jan. ubicumque erimus, sistas.

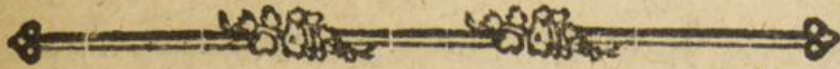
CICERO ATTICO S.

26. **L**ITTERAE mihi a Quinto fratre cum senatusconsulto, quod de me est factum, allatae sunt. Mihi in animo est, legum latiorum exspectare; & si obrectabitur, utar auctoritate senatus, & potius vita, quam patria, carebo. Tu, quaeso, festina ad nos venire.

CICERO ATTICO S.

27. **E**X tuis litteris, & ex re ipsa nos funditus perisse video. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, nostris miseriis ne desis. Ego te, ut scribis, cito videbo.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

ATTICVM

LIBER IV.

CICERO ATTICO S.

1. **C**VM primum Romam veni, fuitque, cui recte ad te litteras darem, nihil prius faciendum mihi putavi, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. Cognoram enim, (ut vere scribam,) te in consiliis mihi dandis nec fortio-rem, nec prudentio-rem, quam me ipsum, nec etiam, pro præterita mea in te observantia, nimium in custodia salutis meæ diligentem; eundemque te, qui primis temporibus erroris nostri, aut potius furoris particeps, & falsi timoris socius fuisses, acerbissime discidium nostrum tulisse, plurimumque operæ, studii, diligentia, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. Itaque hoc tibi vere affirmo, in maxima læ-

titia, & exoptatissima gratulatione, unum, ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse; quem semel nactus nunquam dimisero: ac, nisi etiam prætermissos fructus tuæ suavitatis [præteriti temporis] omnes exegero, profecto hac restitutione fortunæ me ipse non satis dignum iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati sumus, splendorem nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud viros bonos gratiam, magis, quam optaramus, consecuti sumus. In re autem familiarum, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, valde laboramus; tuarumque non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico, quam consiliorum ad colligendas & constituendas reliquias nostras indigemus. Nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuntiis ac rumore perlata; tamen ea inscribam brevi, quæ te puto potissimum ex meis litteris velle cognoscere. Pridie Nonas Sext. Dyrrachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium veni Nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit præsto, natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinae co-

loniæ, & tuæ vicinæ Salutis. quæ res animadversa a multitudine, summa Brundisiorum gratulatione celebrata est. Ante diem VI Id. Sext. cognovi, cum Brundisii essem, litteris Quinti fratris, mirifico studio omnium ætatum atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitiis centuriatis esse perlatam. Inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati convenerint. Ad urbem ita veni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obviam non venerit, præter eos inimicos, quibus id ipsum non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum venissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio significata; similis & frequentia & plausus me usque ad Capitolium celebravit; in foroque, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. Postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egimus. Eo biduo cum esset annonæ summa caritas, & homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodii; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur,

& ad ejus procuracionem sermone non solum plebis, verum etiam bonorum Pompejus vocaretur, idque ipse cuperet; multitudoque a me nominatim, ut id decernerem, postularer; feci, & accurate sententiam dixi, cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, præter Messallam & Afranium. Factum est senatusconsultum in meam sententiam, ut cum Pompejo ageretur, ut eam rem susciperet, lexque ferretur: quo senatusconsulto recitato cum continuo, more hoc insulso & novo, plausum, meo nomine recitando, dedisset; habui concionem: omnes magistratus præsentis, præter unum prætorem, & duos tribunos plebis, dederunt. Postridie senatus frequens, & omnes consulares nihil Pompejo postulanti negarunt. Ille legatos quindecim cum postularer, me principem nominavit, & ad omnia me alterum se fore dixit. Legem consules conscripserunt, qua Pompejo per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur: alteram Messius, qui omnis pecuniæ dat potestatem, & adjungit classem & exercitum, & majus imperium in provinciis, quam sit eorum, qui eas obtineant. Illa nostra lex consularis nunc modesta

videtur, hæc Messii non ferenda. Pompejus illam velle se dicit; familiares hanc. Consulares, duce Favonio, fremunt: nos tacemus: & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderunt. qui si sustulerint religionem, aream præclaram habebimus; superficiem consules ex senatusconsulto æstimabunt: sin aliter, demolientur; suo nomine locabunt; rem totam æstimabunt. Ita sunt res nostræ, ut in secundis, fluxæ; ut in adversis, bonæ. In re familiari valde sumus, ut scis, perturbati. Præterea sunt quædam domestica, quæ litteris non committo. Quintum fratrem, insigni pietate, virtute, fide præditum, sic amo, ut debeo. Te exspecto; & oro, ut matures venire; eoque animo venias, ut me tuo consilio egere non finas. Alterius vitæ quoddam initium ordimur. Jam quidam, qui nos absentes defenderunt, incipiunt præsentibus occulte irasci, aperte invidere. Vehementer te requirimus.

CICERO ATTICO S.

2. **S**I forte rarius tibi a me, quam a ceteris, litteræ redduntur; peto a te, ut id non modo negligentia meæ, sed ne occupationi quidem tribuas: quæ etsi summa est, tamen

nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter
 amoris nostri & officii mei. Nam ut veni Ro-
 mam, iterum nunc sum certior factus, esse,
 cui darem litteras. Itaque has alteras dedi.
 Prioribus tibi declaravi, adventus noster qua-
 lis fuisset, & quis esset status, atque omnes
 res nostræ quemadmodum essent, ut in se-
 cundis, fluxæ, ut in adversis, bonæ. Post
 illas datas litteras secuta est summa conten-
 tio de domo. Diximus apud pontifices pridie
 Kal. Octobres. Acta res est accurate a no-
 bis: & si unquam in dicendo fuimus aliquid,
 aut etiam, si nunquam alias fuimus, tum
 profecto dolor & magnitudo vim quandam
 nobis dicendi dedit. Itaque oratio juventuti
 nostræ deberi non potest; quam tibi, etiamsi
 non desideras, tamen mitto cito. Cum pon-
 tifices decreverint ita, SI NEQVE POPVLI
 JVSSV, NEQVE PLEBIS SCITV, IS
 QVI SE DEDICASSE DICERET, NO-
 MINATIM EI REI PRAEFECTVS ES-
 SET, NEQVE POPVLI JVSSV, AVT
 PLEBIS SCITV ID FACERE JVSSVS
 ESSET; VIDERI POSSE SINE RELI-
 GIONE EAM PARTEM AREAE MI
 RESTITVI; mihi facta statim est gratula-
 tio. Nemo enim dubitabat, quin domus nos-

his esset adjudicata. Tum subito ille in con-
cionem ascendit, quam Appius ei dedit. Nun-
tiat jam populo, pontifices secundum se de-
crevisse; me autem vi conari in possessionem
venire. Hortatur, ut se & Appium sequan-
tur, & suam libertatem ut defendant. Hic
cum etiam illi infimi partim admirarentur,
partim irriderent hominis amentiam; ego
statueram illuc non accedere, nisi cum con-
sules ex senatusconsulto porticum Catuli re-
stituendam locassent. Kal. Octob. habetur se-
natus frequens: adhibentur omnes pontifi-
ces, qui erant senatores: a quibus Marcel-
linus, qui erat cupidissimus mei, sententiam
primus rogatus, quæsit, quid essent in de-
cernendo secuti. Tum M. Lucullus de
omnium collegarum sententia respondit, re-
ligionis iudices pontifices fuisse, legis sena-
tum: se & collegas suos de religione statuif-
se; in senatu de lege statuturos. Quisque
horum, loco sententiam rogatus, multa se-
cundum causam nostram disputavit. Cum ad
Clodium ventum est, cupiit diem consumere;
neque ei finis est factus: sed tamen, cum
horas tres fere dixisset, odio & strepitu se-
natus coactus est aliquando perorare. Cum
fieret senatusconsultum in sententiam Mar-

cellini, omnibus præter unum assentientibus, Serranus intercessit: de intercessione statim ambo consules referre cœperunt. Cum sententiæ gravissimæ dicerentur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi; si quæ vis esset facta, senatum existimaturum, ejus opera factum esse, qui senatusconsulto intercessisset: Serranus pertimuit; & Cornicinus ad suam veterem fabulam rediit: abjecta toga se ad generi pedes abjecit. Ille noctem sibi postulavit: non concedebant. reminiscebantur enim Kal. Januar. vix tamen de mea voluntate concessum est. Postridie senatusconsultum factum est id, quod ad te misi. Deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt. Illam porticum redemptores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. Nobis superficiem ædium consules de consilii sententia æstimarunt H-S vicies; cetera valde illiberaliter; Tusculanam villam quingentis millibus; Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus. quæ æstimatio non modo vehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. Dices, quid igitur causæ fuit? dicunt illi quidem, pudorem

meum ; quod neque negarim, neque vehementius postularim. Sed non est id. nam hoc quidem etiam profuisset. Verum iidem, mi T. Pomponi, iidem, inquam, illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci. sed, ut spero, jam renascuntur. Tu modo ad nos veni : quod vereor, ne tardius interventu Varronis tui nostrique facias. Quoniam acta quæ sint, habes ; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me a Pompejo legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quod ne, si vellem, mihi esset integrum, aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere [posse], aut votivam legationem sumfisse prope omnium fanorum, lucorum. sic enim nostræ rationes postulabant. sed volui meam potestatem esse vel petendi, vel ineunte æstate exeundi ; &, interea me esse in oculis civium, de me optime meritorum, non alienum putavi. Ac forensium quidem rerum hæc nostra consilia sunt, domesticarum autem valde impedita. Domus ædificatur. scis, quo sumtu, qua molestia reficiatur Formianum ; quod ego nec relinquere possum, nec videre. Tusculanum proscripti : suburbano non facile careo. Amicorum be-

nignitas exhausta est in ea re, quæ nihil hæ-
 buit præter dedecus; (quod sensisti tu ab-
 sens;) quorum studiis ego & copiis, si es-
 set per meos defensores licitum, facile effem
 omnia consecutus. quo in genere nunc vehe-
 menter laboratur. Cetera, quæ me sollicitant,
μυσικώτερα sunt. amamur a fratre & a filia.
 Te exspectamus.

CICERO ATTICO S.

3. **A**VERE te certo scio, cum scire, quid
 hic agatur, tum mea a me scire; non quo
 certiora sint ea, quæ in oculis omnium ge-
 runtur, si a me scribantur, quam cum ab
 aliis aut scribuntur tibi, aut nuntiantur;
 verum ut perspicias ex meis litteris, quo
 animo ea feram, quæ geruntur; & qui sit
 hoc tempore aut mentis meæ sensus, aut
 omnino vitæ status. Armatis hominibus an-
 te diem tertium Non. Novemb. expulsi sunt
 fabri de area nostra; disturbata porticus Ca-
 tuli, quæ ex senatusconsulto consulum lo-
 catione reficiebatur, & ad tectum pæne per-
 venerat. Quinti fratris domus primo fracta
 conjectu lapidum ex area nostra, deinde in-
 flammata jussu Clodii, inspectante urbe, con-
 jectis ignibus, magna querela & gemitu,
 non

non dicam bonorum, qui, nescio, an nulli sint, sed plane hominum omnium. Ille vehementer ruere: post hunc furorem nihil nisi cædem inimicorum cogitare; vicatim ambire; servis aperte spem libertatis ostendere. Etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem manifestamque causam, sed tamen causam: poterat infitiri; poterat in alios derivare; poterat etiam aliquid jure factum defendere. Post has ruinas, incendia, rapinas, desertus a suis, vix jam Decimum designatorem, vix Gellium retinet: fervorum consiliis utitur: videt, si omnes, quos vult, palam occiderit, nihilo suam causam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram. Itaque ante diem tertium Idus Novemb. cum Sacra via descenderem, insecutus est me cum suis. clamor, lapides, fustes, gladii. hæc improvisa omnia. discessimus in vestibulum Tettii Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit, sed ego diæta curari incipio: chirurgiæ tædet. Ille omnium vocibus cum se non ad iudicium, sed ad supplicium præfens trudi videret, omnes Catilinas, Acidinos postea reddidit. Nam Milonis domum, eam, quæ in

Germalo, pridie Idus Novemb. expugnare & incendere ita conatus est, ut palam hora v cum scutis homines, eductis gladiis, alios cum accensis facibus adduxerit. Ipse domum P. Sullæ pro castris sibi ad eam impugnationem sumserat. Tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit viros acres; occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notissimos: ipsum cupivit; sed ille in interiora ædium: Sulla in senatu postridie Idus: domi Clodius. egregius Marcellinus: omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adjuvante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, virtute tuæ verissimæ litteræ. Sextius furere. Ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. Proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram causam aræ, incendiorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eaque omnia comitiis anteferret; proscripsit, se per omnes dies comitiales de cælo servaturum. Conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appii, furiosissimæ Publii. Hæc tamen summa: nisi Milo in campum obnuntiaffet, comitia futura. Ante diem XII Kal. Decemb. Milo media nocte cum magna manu in campum

venit. Clodius, cum haberet fugitivorum delectas copias, in campum ire non est ausus. Milo permanfit ad meridiem mirifica hominum lætitia, summa cum gloria. Contentio fratrum trium turpis, fracta vis, contentus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuntietur: nihil esse, quod in campum nocte veniretur: se hora prima in comitio fore. Itaque ante diem xi Kal. in comitium Milo de nocte venit. Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deviis currebat: affequitur inter lucos hominem Milo; obnuntiat. ille se recepit, magno & turpi Q. Flacii convicio. Ante diem x Kal. nundinæ, concio biduo nulla. Ante diem viii Kal. hæc ego scribebam, hora noctis nona. Milo campum jam tenebat. Marcellus candidatus ita stertebat, ut ego vicinus audirem. Clodii vestibulum vacuum sane mihi nuntiabatur, paucis pannosis linea laterna. meo consilio omnia illi fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilii. miranda virtus est. nova quædam divina mitto. sed hæc summa est. Comititia fore non arbitror. reum Publium, nisi ante occisus erit, fore a Milone puto. Si se

inter viam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone video. non dubitat facere; præ se fert; casum illum nostrum non extimescit. Nunquam enim cujusquam invidi & perfidi consilio est usus; nec inertî nobili crediturus. Nos animo duntaxat vigemus, etiam magis, quam cum florebamus: re familiari comminuti sumus. Quinti fratris tamen liberalitati, pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus esset, illo recusante, subsidiis amicorum respondemus. Quid consilii de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. Quare appropera.

CICERO ATTICO S.

4. **P**ERJVCVNDVS mihi Cincius fuit ante diem tertium Kalend. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseque ad te pueros mittere; quos sine meis litteris ire nolui: non quo haberem, quod tibi, præfertim jam prope præsentî, scriberem; sed ut hoc ipsum significarem, mihi tuum adventum suavissimum expectatissimumque esse. Quare advola ad nos, eo animo, ut nos ames, te amari scias. Cetera coram agemus. hæc properantes scripsimus. Quo die venies, utique cum tuis apud me sis. per-

belle feceris, si ad nos veneris. Offendes designationem Tyrannionis mirificam librorum meorum; quorum reliquiæ multo meliores sunt, quam putaram. Etiam velim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; iisque imperes, ut fument membranulam, ex qua indices fiant, quod vos Græci, ut opinor, *συλλάβας* appellatis. Sed hæc, si tibi erit commodum. Ipse vero utique fac venias, si potes in his locis adhærescere, & Piliam adducere. ita enim & æquum est, & cupit Tullia. Medius fidius ne tu emisti locum præclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare voluisses, duobus his muneribus liberaffes. Sed hæc posterius. Tu fac venias; & de librariis, si me amas, diligenter.

CICERO ATTICO S.

5. **A**IN' tu? an me existimas ab ullo malle mea legi probarique, quam a te? Cur igitur cuiquam nisi prius? urgebar ab eo, ad quem misi, & non habebam exemplar. Quid? etiam (dudum enim circumrodo, quod devorandum est) subturpicula mihi videbatur esse *παλινοδία*. sed valeant recta,

vera, honesta consilia. Non est credibile, quæ sit perfidia in istis principibus, ut volunt esse, & ut essent, si quidquam haberent fidei. senseram, noram, inductus, relictus, projectus ab iis; tamen hoc erat in animo, ut cum iis in republica consentirem. Iidem erant, qui fuerant. vix aliquando, te auctore, resipui. Dices, ea te monuisse, suasisse, quæ facerem; non etiam ut scriberem. Ego mehercule mihi necessitatem volui imponere hujus novæ conjunctionis; ne quæ mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinunt invidere. Sed tamen modici fuimus ὑποδέσσει, ut scripsi. erimus uberiores, si & ille libenter accipiet, & hi subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, quæ Catuli fuerat, a Vettio emisse non cogitant: qui domum negant oportuisse me ædificare, vendere ajunt oportuisse. Sed quid ad hoc? si, quibus sententiis dixi, quod & ipsi probarent, lætati sunt tamen, me contra Pompeji voluntatem dixisse? finis: sed quoniam, qui nihil possunt, il me nolunt amare; demus operam, ut ab iis, qui possunt, diligamur. Dices: vellem jampridem. Scio te voluisse; & me asinum germanum fuisse. Sed jam tem-

pus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro invisis, est mihi valde gratum. Viaticum Crassipes præripit. Tu de via recta in hortos. videtur commodius. ad te postridie scilicet; quid enim tua? sed viderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione & sittybis. Eos velim laudes.

CICERO ATTICO S.

6. **D**E Lentulo scilicet sic fero, ut debeo. virum bonum, & magnum hominem, & in summa magnitudine animi multa humanitate temperatum perdidimus; nosque malo solatio, sed nonnullo tamen, consolamur, quod ipsius vicem minime dolemus, non ut Sausejus & vestri; immo hercule quia sic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio videatur ex hujus incendio esse ereptus. Nam quid foedius nostra vita? præcipue mea? nam tu quidem, etsi es natura πολιτικός, tamen nullam habes propriam servitutem: communi frueris nomine. Ego vero, qui, si loquor de republica, quod oportet, insanus; si, quod opus est, servus existimor; si taceo, oppressus & captus; quo dolore esse debeo? quo sum scilicet, hoc

etiam acriore, quod ne dolere quidem possum, ut non ingratus videar. Quid, si cessare libeat, & in otii portum confugere? nequidquam. immo etiam in bellum & in castra. Ergo erimus ὄπαδοι, qui ταγαί esse noluimus? sic faciendum est. Tibi enim ipsi, cui utinam semper paruissem! sic video placere. Reliquum est, Σπάρταν ἔλαχε, ταύταν νόσμει. Non mehercule possum; & Philoxeno ignosco, qui reduci in carcerem maluit. Verumtamen id ipsum mecum in his locis commentor, ut ista improbem; idque tu, cum una erimus, confirmabis. A te litteras crebro ad me scribi video; sed omnes uno tempore accepi. quæ res etiam auxit dolorem meum. casu enim trinas ante legeram, quibus, meliuscule Lentulo esse, scriptum erat. Ecce quartæ fulmen. sed ille, ut scripsi, non miser; nos vero ferrei. Quod me admones, ut scribam illa Hortensiana; in alia incidi non immemor istius mandati tui. Sed mehercule incipiendo refugi, ne, qui videar stulte illius amici intemperiem non tulisse, rursus stulte injuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; & simul, ne βαδύτης mea, quæ in agendo apparuit, in scribendo sit oculatior, &

aliquid satisfactio levitatis habere videatur. Sed viderimus. Tu modo quam sæpissime ad me aliquid. Epistolam, Luccejo nunc quam misi, qua, meas res ut scribat, rogo, fac ut ab eo sumas: valde bella est: eumque, ut appropere, adhorteris: &, quod mihi se ita facturum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, invisas. Vestorio aliquid significes. valde enim est in me liberalis.

CICERO ATTICO S.

7. **N**IHIL *σύνκυρτότερον* epistola tua, quæ me sollicitum de Quinto nostro, puero optimo, valde levavit. venerat horis duabus ante Chærippus; mera monstra nuntiarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dii irati, homini Græco, qui conturbare quidem putat sibi licere; quod equitibus Romanis. nam Terentius suo jure. De Metello, *ἐκ ὅσῃ φθιμένοισιν*. Sed tamen multis annis civis nemo erat mortuus, qui quidem... Tibi nummi meo periculo sint. Quid enim vereris, quemcunque heredem fecit? nisi Publium fecit. Verum fecit non improbe; quamquam fuit ipse. Quare in hoc thecam nummariam non retexeris. in aliis eris cau-

tior. Mea mandata de domo curabis: præfida locabis: Milonem admonebis. Arpinatium fremitus est incredibilis de Laterio. Quid quæris? equidem dolui. Ὁ δὲ ἐν ἐμπάζετο μύθων. Quod superest, etiam puerum Ciceronem curabis & amabis, ut facis.

CICERO ATTICO S.

8. **M**VLTA me in epistola tua delectarunt, sed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de raudusculo quod scribis, μήπω μέγαν εἴπης, πρὶν τελευτήσαντ' ἴδης. ædificati tibi in agris nihil reperio. in oppido est quiddam, de quo est dubium, sitne venale; ac proximum quidem nostris ædibus. hoc scito, Antium esse Romæ; ut Corcyræ Buthrotum illud tuum. nihil quietius, nihil alius, nihil amœnium. Εἴη μισητὸς φίλος οἶκος. Postea vero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita videtur meis ædibus: qua quidem in re mirifica opera Dionysii & Menophili tui fuit. Nihil venustius, quam illa tua pegmata, postquam mihi fittybis libros illustrarunt. valde est. Scribas ad me velim de gladiatoribus; sed ita, bene si rem gerunt: non quæro, male si se gessere. Apenas vix discesserat, cum epistola. Quid ais?

putasne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudisse videor. Verum statim fac ut sciam, si modo tibi est commodum. Ludis quidem, quoniam dies est additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionysio conteremus. De Trebonio prorsus tibi assentior. De Domitio,

Σύνω μὰ τὴν Δήμητρα σύκον ἔδδ' ἐν

Οὕτω ὅμοιον γέγονεν,

quam est ista *περίσασις* nostræ; vel quod ab iisdem, vel quod præter opinionem, vel quod viri boni nusquam. unum dissimile, quod huic merito. Nam de ipso casu nescio, an illud melius. Quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos, quot habet, designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? præsertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat. Si vero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas jam in codicillorum fastis futurorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius, nisi respublica? in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum scivi litteris: ode-ram hominem. De poëmate quod quæris; quid si cupiat effugere? quid? finas? De

Fabio Luſco quod eram exorſus, homo per-
 amans ſemper noſtri fuit, nec mihi unquam
 odio. ſatis enim acutus & permodeſtus, ac
 bonæ frugi. eum, quia non videbam, ab-
 eſſe putabam. Audivi ex Gavio hoc Firma-
 no, Romæ eſſe hominem, & fuiſſe affi-
 duum, percuffit animum. Dices, tantulane
 cauſa? permulta ad me detulerat non dubia
 de Firmanis fratribus. Quid ſit, quod ſe a
 me remorit, ſi modo removit, ignoro. De
 eo, quod me mones, ut & πολιτικῶς me
 geram, & τὴν ἔσω γραμμὴν teneam; ita fa-
 ciam. Sed opus eſt majore prudentia; quam
 a te, ut ſoleo, petam. Tu velim e Fabio,
 ſi quem habes aditum, odorere; & iſtum
 convivam tuum deguſtes; & ad me de his
 rebus, & de omnibus quotidie ſcribas. ubi
 nihil erit, quod ſcribas; id ipſum ſcribito.
 Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

9. SANE velim ſcire, num cenſum impe-
 dianc tribuni diebus vitiandis, (eſt enim hic
 rumor,) totaque de cenſura quid agant,
 quid cogitent. Nos hic cum Pompejo fui-
 mus. multa mecum de republica, ſane tibi
 diſplicens, ut loquebatur, (ſic eſt enim in

hoc homine dicendum,) Syriam spernens, Hispaniam jactans: hic quoque, ut loquebatur; & opinor, usquequaque de hoc cum dicemus, fit hoc quasi, καὶ τὸδε Φωκυλίδε. Tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda suscepisses: in nos vero suavissime hercule effusus. venit etiam ad me in Cumanum a se. nihil minus velle mihi visus est, quam Messallam consulatum petere: de quo ipso si quid scis, velim scire. Quod Luccejo scribis te nostram gloriam commendaturum, & ædificium nostrum quod crebro invisis, gratum. Quintus frater ad me scripsit, se, quoniam Ciceronem suavissimum secum haberet, ad te Nonis Maj. venturum. Ego me de Cumano movi ante diem v Kal. Majas. eo die Neapoli apud L. Paetum, ante diem iv Kal. Majas, iens in Pompejanum, bene mane hæc scripsi.

CICERO ATTICO S.

10. **P**UTEOLIS magnus est rumor, Ptolemæum esse in regno. Si quid habes certius, velim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. Fortasse tu putabas, his rebus Puteolanis & Lucrinensibus. Ne ista quidem desunt. Sed mehercule a ceteris oblectationibus ut

deferor & voluptatibus propter rempublicam; sic litteris sustentor & recreor; maloque in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli; tecumque apud te ambulare, quam cum eo, quocum video esse ambulandum. Sed de illa ambulatione fors viderit, aut si qui est, qui curet, deus. Nostram ambulationem, & Laconicum, eaque, quæ Cyrea sint, velim, quod poteris, invisas; & urgeas Philotimum, [ut properet]; ut possim tibi aliquid in eo genere respondere. Pompejus in Cumanum Parilibus venit: misit ad me statim, qui salutem nuntiaret. Ad eum postridie mane vadebam, cum hæc scripsi.

CICERO ATTICO S.

II. **D**ELECTARVNT me epistolæ tuæ, quas accepi uno tempore duas ante diem II Kal. Perge reliqua. gestio scire ista omnia. etiam illud cujusmodi sit, velim perspicias: potes a Demetrio. Dixit mihi Pompejus, Crassum a se in Albano expectari ante diem IV Kal. is cum venisset, Romam esse statim venturos, ut rationes cum publicanis putarent. Quæsi vi, gladiatoribusne? respondit,

antequam inducerentur. Is cujusmodi fit, aut nunc, si scias, aut cum is Romam venerit, ad me mittas velim. Nos hic voramus litteras cum homine mirifico (ita mehercule sentio) Dionysio, qui te omnesque vos salutat. ἔδέν γλυκύτερον, ἢ πάντ' εἰδέναι. Quare, ut homini curioso, ita perscribe ad me, quid primus dies, quid secundus, quid censores, quid Appius, quid illa populi Apuleja: denique etiam quid a te fiat, ad me velim scribas. non enim (ut vere loquamur) tam rebus novis, quam tuis litteris, delector. Ego mecum, præter Dionysium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi sermo desit: abs te opere delector. Tu Lucejo nostrum librum dabis. Demetrii Magnetis tibi mitto; statim ut fit, qui a te mihi epistolam referat.

CICERO ATTICO S.

12. **E**GNATIVUS Romæ est. sed ego cum eo de re Halimeti vehementer Antii egi. graviter se acturum cum Aquilio confirmavit. Videbis ergo hominem, si voles. Macroni vix videor præsto esse. Idibus enim auctiorem Larini video, & biduum præterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis,

ignoscas mihi velim. Sed, si me diligis, postridie Kalend. cœna apud me cum Pilia, prorsus id facies. Kalend. cogito in hortis Crassipedis, quasi in diversorio, cœnare. Facio fraudem senatusconsulto. inde domum cœnatus, ut sim mane præsto Miloni. Ibi te igitur videbo, & promovebo. Domus te nostra tota salutatur.

CICERO ATTICO S.

13. **N**OS in Tusculanum venisse ante diem XVII Kal. Decemb. video te scire. Ibi Dionysius nobis præsto fuit. Romæ ante diem XXII Kalend. volumus esse: quid dico, volumus? immo vero cogimur. Milonis nuptiæ; comitiorum nonnulla opinio est. ego, ut sit rata, abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero non moleste. nam aut defendissem, quod non placeret; aut defuissem, cui non oporteret. Sed me hercule velim, res istas, & præsentem statum reipublicæ, & quo animo consules ferant hunc *συλλυμὸν*, rescribas ad me, quantum potest. Valde sum *ὀξόπενος*: & si quæris, omnia mihi sunt suspecta. Crassum quidem nostrum minore dignitate ajunt profectum paludatum, quam olim æqualem ejus

L. Paullum, iterum consulem. O hominem nequam ! De libris oratoriis factum est a me diligenter. diu multumque in manibus fuerunt ; describas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παρῶσαν κατὰσασιν τυπωδῶς : ne istic hospes veniam.

CICERO ATTICO S.

14. **V**ESTORIUS noster me per litteras fecit certiore, te Roma ante diem VI Id. Maj. putare profectum esse, tardius, quam dixerat, quod minus valuisses. Si jam melius vales, vehementer gaudeo. Velim domum ad te scribas, ut mihi tui libri pateant, non secus, ac si ipse adesses, cum ceteri, tum Varronis. Est enim mihi utendum quibusdam rebus ex iis libris ad eos, quos in manibus habeo : quos ut spero, tibi valde probabo. Tu velim, si quid forte novi habes, maxime a Quinto fratre, deinde a C. Cæsare, & si quid forte de comitiis, de republica, (soles enim tu hæc festive odorari,) scribas ad me : si nihil habebis, tamen scribas aliquid. Nunquam enim mihi tua epistola aut intempestiva, aut loquax visa est. Maxime autem rogo, rebus tuis totoque itinere ex sententia confecto, nos quam-

Epist. T. III,

M

primum revisas. Dionysium jube salvere.
Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

15. **D**E Eutychide gratum; qui veteri
prænomine, novo nomine T. erit Cæcilius;
ut est ex me, & ex te junctus Dionysius,
M. Pomponius. Valde mehercule mihi gra-
tum, si Eutychides tuam erga me benevo-
lentiam cognoscet; & suam illam in meo
dolore *συμπάθειαν*, neque tum mihi obscu-
ram, neque post ingratam fuisse. Iter Asia-
ticum tuum puto tibi suscipiendum fuisse.
Nunquam enim tu sine justissima causa tam
longe a tot tuis & hominibus, & rebus ca-
rissimis abesse voluisses. Sed humanitatem
tuam, amoremque in tuos, reditus celeri-
tas declarabit. Sed vereor, ne lepore te suo
detineat diutius rhetor Clodius, & homo
pereruditus, ut ajunt, & nunc quidem de-
ditus. Græcis litteris Pituanus. Sed, si vis
homo esse, recipe te ad nos, ad quod tem-
pus confirmasti. cum illis tamen, cum salvi
venerint, Romæ vivere licebit. Avere te
scribis accipere aliquid a me litterarum; de-
di, ac multis quidem de rebus *ἡμερόλεγον*
perscripta omnia; sed, ut conjicio, quoniam

mihi non videris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror. Genus autem mearum, ad te quidem, litterarum ejusmodi fere est, ut non libeat cuiquam dare, nisi de quo exploratum sit, tibi eum redditurum. Nunc Romanas res accipe. Ante diem III Non. Quint. Sufenas & Cato absoluti: Procilius condemnatus. Ex quo intellectum est, *τρισημεριονπαυλιαν* ambitum, comitia, interregnum, majestatem, totam denique rempublicam flocci non facere. Debemus patrem familias domi suæ occidere nolle; neque tamen id ipsum abunde. nam absolverunt XXII, condemnarunt XXVIII. Publius sane disertus epilogo criminans, mentes judicum moverat. Hortalus in ea causa fuit, cujusmodi solet. nos verbum nullum. verita est enim pusilla, quæ nunc laborat, ne animi in Publio offenderet. His rebus actis Reatini me ad sua *τέμπη* duxerunt, ut agerem causam contra Interamnates apud consulem & decem legatos; quod lacus Velinus, a M^o Curio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, & humida tamen modice Rosia. Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit. Rediit Romam Fonteji causa ante diem VII Idus

Quint. veni in spectaculum; primum, magno
 & æquabili plausu: (sed hoc ne curaris; ego
 ineptus, qui scripserim:) deinde, Antiphonti
 operam. Is erat ante manumissus, quam
 productus. Ne diutius pendeas, palmam tu-
 lit. Sed nihil tam pusillum, nihil tam sine
 voce, nihil tam verum. Hæc tu tecum ha-
 beto. In Andromacha tamen major fuit,
 quam Astyanax. in ceteris parem habuit ne-
 minem. Quæris nunc de Arbuscula: valde
 placuit. Ludi magnifici & grati. Venatio in
 aliud tempus dilata. Sequere nunc me in
 campum. ardet ambitus; *σῆμα δέ τοι ἐπέω.*
 fœnus ex triente Idib. Quint. factum erat
 bessibus. Dices, istuc quidem non moleste
 fero. O virum! o civem! Memmium Cæsa-
 ris omnes opes confirmant. cum eo Domi-
 tium consules junxerunt; qua pactione, epi-
 stolæ committere non audeo. Pompejus fre-
 mit, queritur, Scauro studet: sed utrum
 fronte, an mente, dubitatur. *ἐξοχή* in nullo
 est. pecunia omnium dignitatem exæquat.
 Messalla languet; non quo aut animus desit,
 aut amici: sed coitio consulum & Pompejus
 obsunt. ea comitia puto fore ut ducantur.
 Tribunitii candidati jurarunt se arbitrio Ca-
 tonis petituros. apud eum H-S quingena

deposuerunt; ut, qui a Catone damnatus esset, id perderet, & competitoribus tribueretur. Hæc ego pridie scribebam, quam comitia fore putabantur. sed ad te v Kal. Sext. si facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perscribam: quæ si, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Messius defendebatur a nobis, e legatione revocatus. nam eum Cæsari legarat Appius. Servilius edixit, ut adesset. Tribus habet Pomtinam, Velinam, Mæciam. Pugnatur acriter: agitur tamen satis. Deinde me expedio ad Drusum, inde ad Scaurum. Parantur orationibus indices gloriosi. fortasse accedent etiam consules designati: in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc iudicio valde laborabit. Ex Quinti fratris litteris suspicor, jam eum esse in Britannia. Suspenso animo exspecto, quid agat. Illud quidem sumus adepti, quod multis & magnis iudiciis possumus iudicare, nos Cæsari & carissimos, & iucundissimos esse. Dionysium velim salvere jubeas, & eum roges & hortere, ut quamprimum veniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipsum, erudire.

CICERO ATTICO S.

16. OCCVPATIONVM mearum vel hoc signum erit, quod epistola librarii manu est. De epistolarum frequentia te nihil accuso: sed pleræque tantummodo mihi nuntiabant, ubi esses, quod eram abs te; vel etiam significabant, recte esse. quo in genere maxime delectarunt duæ, fere eodem tempore abs te Buthroto datæ. Scire enim volebam, te commode navigasse. Sed hæc epistolarum frequentia non tam ubertate sua, quam celeritate delectavit. Illa fuit gravis, & plena rerum, quam mihi M. Paccius, hospes tuus, reddidit. Ad eam rescribam igitur, & hoc quidem primum. Paccio re & verbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. Itaque in intimis est meis, cum antea notus non fuisset. Nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me scribis, includetur in aliquem locum, si modo erit locus. sed nostri genus dialogorum meorum: ut in oratoriis, quos tu in cœlum fers, non mentio potuit fieri cujusquam ab iis, qui disputant, nisi ejus, qui illis notus, aut auditus esset. Hanc ego de republica, quam institui, disputationem in Africani personam, & Phili, & Lælii, &

Manilii contuli. Adjunxi adolescentes, Q. Tuberonem, P. Rutilium; duo Lælii generos, Scævolam, & Fannium. Itaque cogitabam, quoniam in singulis libris utor proœmiis, ut *Αριστοτέλης* in iis, quos *ἐξωτερικὰς* vocat, aliquid efficere, ut non sine causa istum appellarem; id quod intelligo tibi placere. Utinam modo conata efficere possim! rem enim, quod te non fugit, magnam complexus sum & gravem, & plurimi otii, quo ego maxime egeo. Quod in iis libris, quos laudas, personam desideras Scævolæ; non eam temere dimovi: sed feci idem, quod in *πολιτεία* deus ille, noster Plato. Cum in Piræeum Socrates venisset ad Cephalum, locupletem & festivum senem; quoad primus ille sermo haberetur, adest in disputando senex: deinde cum ipse quoque commodissime locutus esset, ad rem divinam dicit se velle discedere; neque postea revertitur. Credo Platonem vix putasse satis consonum fore, si hominem id ætatis in tam longo sermone diutius retinisset. Multo ego fatius hoc mihi cavendum putavi in Scævola; qui & ætate & valetudine erat ea, qua esse meministi; & iis honoribus, ut vix satis decorum videretur, eum plures dies esse in Crassi

Tusculano. Et erat primi libri sermo non alienus a Scævolaē studiis. Reliqui libri τεχνολογίαν habent, ut scis. Huic jaculatoriæ senem illum, ut noras, interesse sane nolui. De re filiæ quod scribis, erit mihi curæ. Et enim est luculenta res, Aureliani, ut scribis, indicis; & in eo me etiam Tulliaē meæ venditabo. Vestorio non desum. gratum enim tibi id esse intelligo; &, ut ille intelligat, curo. Sed scis, qui? cum habeat duo faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quæ quæris de C. Catone. Lege Junia & Licinia scis absolutum: Fusia ego tibi nuntio absolutum iri; neque patronis suis tam libentibus, quam accusatoribus. Is tamen & mecum, & cum Milone in gratiam rediit. Drusus reus est factus a Lucretio, iudicibus rejiciendis ante diem v Non. Quint. De Proculio rumores non boni: sed iudicia nosti, Hirrus cum Domitio in gratia est. Senatusconsultum, quod hic consules de provinciis fecerunt, *Quicumque posthac*, non mihi * ut qui jam intelligebamus enunciationem illam Memmii valde Cæsari displicere. Messalla noster, & ejus competitor Domitius liberalis in populo valde fuit. nihil grati. certi erant consules. At senatus decrevit, ut tacitum

judicium ante comitia fieret. Ab iis consiliis, quæ erant omnibus sortita in singulos candidatos, magnus timor candidatorum. Sed quidam iudices, in his Opimius Vejen. Tro. Antius, tribunos plebis appellarunt, ne injussu populi judicarent. res cadit. comitia dilata ex senatusconsulto, dum lex de tacito iudicio ferretur. Venit legi dies: Terentius intercessit. Consules, qui illud levi brachio egissent, rem ad senatum detulerunt. Hic Abdera, non tacente me. Dices, Tamen tu non quiescis? Ignosce, vix possum. Verumtamen quid tam ridiculum? senatus decreverat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. cepta ferri leviter: intercessum non invitis: res ad senatum: de ea re ita censuerunt, comitia primo quoque tempore haberi, esse e re. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem ejus ornatissime defendissem, obnuntiationibus per Scævola interpositis, singulis diebus usque ad pridie Kal. Octob. quæ ego hæc die scripsi, sublatis, populo tributim domi suæ satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas hujus, gratior esse videbatur eorum, qui occuparant. Cuperem vultura

videre tuum, cum hæc legeres. nam profecto rem habes nullam, hæc negotia multarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, id est, Kal. Octobribus. jam enim lucifcit. Ibi loquetur, præter Antium & Favonium, libere nemo. nam Cato ægrotat. De me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid, quæris, aliud? judicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse videbantur. Tres candidati fore rei putabantur, Domitius a Memmio, Messalla a Q. Pompejo Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Cæsare. Quid poteris, inquires, pro iis dicere? Ne vivam, si scio. in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc, ut opinionem habeas rerum, ferendum est. Quæris, ego me ut gesserim? Constante & libere. Quid ille, inquires, ut ferebat? Humaniter, meæque dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo absolutus? Omnino *γοργεῖα γυμνά*. Accusatorum incredibilis infantia, id est, L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes prævaricatum; deinde Pompeji mira contentio, judicum sordes. Attamen xxxii condempnarent, xxxviii absolverunt. Judicia reliqua impendent: nondum est plane expeditus. Di-

ces, Tu ergo hæc quo modo fers? Belle mehercule, & in eo me valde amo. Amifimus, mi Pomponi, omnem non modo succum ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam civitatis. Nulla est respublica, quæ delectet, in qua acquiescam. Idne igitur, inquires, facile fers? Id ipsum. Recordor enim, quam bella paulisper, nobis gubernantibus, civitas fuerit; quæ mihi gratia relata sit. Nullus dolor me angit, unum omnia posse: dirumpuntur ii, qui me aliquid posse doluerunt: multa mihi dant solatia: nec tamen ego de meo statu demigro; quæque vita maxime est ad naturam, ad eam me refero, & litteras, & studia nostra: dicendi laborem delectatione oratoria consolor. Domus me & rura nostra delectant. non recordor, unde deciderim, sed unde surrexerim. Fratrem mecum & te si habebo, per me ista pedibus trahantur. Vobis ἐμφιλοσοφῆσαι possum. Locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concalluit. Privata modo & domestica nos delectant. Miram securitatem videbis; cujus plurimæ mehercule partes sunt in tuo reditu. nemo enim in terris est mihi tam consentientibus sensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & est

nonnullus odor dictaturæ : sermo quidem multus ; qui etiam Gabinium apud timidos iudices adjuvit. Candidati consulares omnes rei ambitus. Accedit etiam Gabinus ; quem P. Sulla, non dubitans quin foris esset, postularat, contradicente & nihil obtinente Torquato. Sed omnes absolventur ; nec post-hac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. Hoc tamen agitur severius. itaque iudicia calent. M. Fulvius Nobilior condemnatus est. multi alii urbani ne respondent quidem. Quid aliud novi ? & tamen, Absoluto Gabinio, stomachantes alii iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem e Sopolidis pictoribus, libertum & accensum Gabini, lege Papia condemnarunt. Itaque dixit statim reus Pap. lege maiestatis, & σ' οἷδ' Ἄρης ἄμα Παφίη? Pomtinus vult ante diem IV Non. Novemb. triumphare. Huic obviam Cato & Servilius prætores aperte, & Q. Mucius tribunus. Negant enim latum de imperio : & est latum hercule insulse. Sed erit cum Pomtino Appius consul. Cato tamen affirmat, se vivo illum non triumphare. Id ego puto, ut multa ejusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege, suo sumtu in Ciliam cogitat. Paccianæ epistolæ respondi :

cognosce cetera. Ex fratris litteris incredibilia quædam de Cæsaris in me amore cognovi; eaque sunt ipsius Cæsaris uberrimis litteris confirmata. Britannici belli exitus expectatur. Constat enim, aditus insulæ esse munitos mirificis molibus. Etiam illud jam cognitum est, neque argenti scripulum esse ullum in illa insula, neque ullam spem prædæ, nisi ex mancipiis: ex quibus nullos puto te litteris aut musicis eruditos expectare. Paullus in medio foro basilicam jam pæne texuit iisdem antiquis columnis: illam autem, quam locavit, facit magnificentissimam. Quid quæris? nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius. Itaque Cæsaris amici (me dico & Oppium: dirumparis licet) in monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus, & usque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus sexcenties H-S. Cum privatis non poterat transigi minore pecunia. Efficiemus rem gloriosissimam. Nam in campo Martio septa tribus comitiis marmorea sumus & tecta facturi; eaque cingemus excelsa porticu; ut mille passuum conficiatur. simul adjungetur huic operi villa etiam publica. Dices, quid mihi hoc monumentum proderit? Quid? ce-

labo te res humanas? non enim te puto de lustro, quod jam desperatum est, aut de iudiciis, quæ lege Coctia fiant, quærere. Nunc te objurgari patere, si jure. Scribis enim in epistola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum esse te arbitrari. Mihi mehercule nihil videbatur esse, in quo tantulum interesset, utrum per procuratores ageres, an per te ipsum; ut abires toties, & tam longe abesses. Sed hæc malletem integra re tecum egisse: profecto enim aliquid egissem. Nunc reprimam susceptam objurgationem. Utinam valeat ad celeritatem reditus tui! Ego ad te propterea minus sæpe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. Huic tamen nescio cui, quod videbatur is te visurus esse, putavi dandas esse litteras. Tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quæ tempora te expectemus, facias me certiozem velim, & de Eutyichide quid egeris.

CICERO ATTICO S.

17. **O** EXSPECTATAS mihi tuas litteras! o gratum adventum! o constantiam promissi, & fidem miram! o navigationem amandam! quam mehercule ego valde timebam, recor-

dans superioris tuæ transmissionis *δέρσεις*. Sed nisi fallor, citius te, quam scribis, videbo. Credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum secus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi sunt dies, & ille Latinus *ἄπινισμός* ex intervallo regu-standus. Quin tu huc advolas, & invisis illius nostræ reipublicæ germina? ne puta, vide, nummis ante comitia tributim uno loco divisis, palam inde absolutum Gabinium. Detur esse valiturum. De Messalla quod quæris, quid scribam nescio: nunquam ego vidi tam pares candidatos. Messallæ copias nosti. Scaurum Triarius reum fecit. Si quæris, nulla est magnopere commota *συμπάθεια*. sed tamen habet ædilitas ejus memoriam non ingrati; & est pondus apud rusticos in patris memoria. Reliqui duo plebeji sic exæquantur, ut Domitius valeat amicis, adjuvetur tamen non gratissimo munere: Memmius Cæsaris commendetur militibus, Pompeji Gallia nitatur. quibus si non valuerit, putant fore aliquem, qui comitia in adventum Cæsaris detrudat, Catone præsertim absoluto. Ab Quinto fratre, & a Cæsare accepi ante diem ix Kalend. Novemb. litteras, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla præ-

da, imperata tamen pecunia, datas a litoribus Britanniae proximo ante diem VI Kalend. Octob. Exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat jam ad Caesarem profectus. Tu, si aut amor in te est nostri ac tuorum, aut ulla veritas, aut si etiam sapias, ac frui tuis commodis cogitas, adventare & prope adesse jam debes. Non mehercule aequo animo te careo. Te autem quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te, cum dies venerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas litteras habebam Epheso ante diem V Id. Sext. datas.

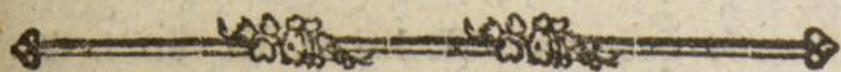
CICERO ATTICO S.

18. **P**UTO te existimare, me, nunc oblitum consuetudinis & instituti mei, rarius ad te scribere, quam solebam; sed, cum loca & itinera tua nihil habere certi video, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi litteras. Neque enim sunt eae epistolae nostrae, quae si perlatae non sint, nihil ea res nos offensura sit; quae tantum habent mysteriorum, ut eas ne librariis quidem ferre committamus. Lepidum quo excidat: consules flagrant infamia, quod C. Memmius
candidatus

candidatus pactionem in senatu recitavit, quam ipse & suus competitor Domitius cum consulibus fecissent, uti ambo H-S quadragena consulibus darent, si essent ipsi consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quæ lata non esset; & duo consulares, qui se dicerent in ornandis provinciis consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne senatus quidem fuisset. Hæc pactio non verbis, sed nominibus & perscriptionibus, multorum tabulis cum esse facta diceretur, prolata a Memmio est nominibus inductis, auctore Pompejo. Hic Appius erat idem. Nihil sane facturæ. Corruerat alter, & plane, inquam, jacebat. Memmius autem, diremta coitione invito Calvino, plane refrixerat; & eo magis nunc cogitare dictaturam, tum favere justitio, & omnium rerum licentiæ. Perspice æquitatem animi mei, & ludum, & contemtionem Seleucianæ provinciæ, & mehercule cum Cæsare suavissimam conjunctionem, (hæc enim me una ex hoc naufragio tabula delectat,) qui quidem Quintum meum tuumque, dii boni! quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia? non secus, ac si ego essem imperator. Hiberna legionum eligendi optio

delata commodum, ut ad me scribit. Hunc tu non ames? quem igitur istorum? Sed heus tu, ripseramne tibi, me esse legatum Pompejo? & extra urbem quidem fore ex Idib. Januariis? visum est hoc mihi ad multa quadrare. Sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exspectes. Dionysio plurimam salutem; cui quidem ego non modo servavi, sed etiam ædificavi locum. Quid quæris? ad summam lætitiā meam, quam ex tuo reditu capio, magnus illius adventu cumulus accedit. Quo die ad me venies, si me amas, apud me cum tuis maneat.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

ATTICVM
LIBER V.

CICERO ATTICO S.

1. **E**GO vero & tuum in discessu vidi animum, & meo sum ipse testis. Quo magis erit tibi videndum, ne quid novi decernatur; ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisfidando vero te rogo, quoad eris Romæ, tu ut satisdes. Et sunt aliquot satisfidationes secundum mancipium, vel Memmianorum prædiorum, vel Atilianorum. De Oppio factum est, ut volui, & maxime, quod dccc aperuisti: quæ quidem ego utique vel versura [facta] solvi volo; ne extrema exactio nostrorum nominum expectetur. Nunc venio ad transversum illum extremæ epistolæ tuæ versiculum, in quo me admones de

forore; quæ res se sic habet. Ut veni in Ar-
 pinum, cum ad me frater venisset, in pri-
 mis nobis sermo, isque multus, de te fuit:
 ex quo veni ad ea, quæ fueramus ego & tu
 inter nos de sorore in Tusculano locuti. Ni-
 hil tam vidi mite, nihil tam placatum, quam
 tum meus frater erat in sororem tuam; ut
 etiam, si qua fuerat ex ratione sumpta offen-
 sio, non appareret. Illo sic die. Postridie
 ex Arpinati profecti sumus. Ut in Arcano
 Quintus maneret, dies fecit: ego Aquini:
 sed prandimus in Arcano. Nosti hunc fun-
 dum. Quo ut venimus, humanissime Quin-
 tus, Pomponia, inquit, tu invita mulieres,
 ego vero acciam pueros. Nihil potuit, mihi
 quidem ut visum est, dulcius, idque cum
 verbis, tum etiam animo, ac vultu. At illa,
 audientibus nobis, Ego sum, inquit, hic
 hospita. Id autem ex eo, ut opinor, quod
 antecesserat Staius, ut prandium nobis vi-
 deret. Tum Quintus, En, inquit mihi, hæc
 ego patior quotidie. Dices, quid, quæso,
 istuc erat? Magnum. Itaque me ipsum com-
 moverat: sic absurde & aspere verbis vultu-
 que responderat. Dissimulavi dolens. Discu-
 buimus omnes præter illum; cui tamen Quin-
 tus de mensa misit: illa rejecit. Quid mul-

ta? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi visum est: & multa prætereo, quæ tum mihi majori stomacho, quam ipsi Quinto, fuerunt. Ego inde Aquinum; Quintus in Arcano remansit, & Aquinum ad me postridie mane venit, mihi que narravit, nec secum illam dormire voluisse; & cum discessura esset, fuisse ejusmodi, qualem ego vidissem. Quid quæris? vel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo judicio, illo die defuisse. Hæc ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut videres, tuas quoque esse partes instituendi & monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaurias; scribas ad me omnia; Pomtinum extrudas; cum profectus eris, cures ut sciam. Sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius esse, nec suavius. A. Torquatum amantissime dimisi Minturnis, optimum virum: cui me ad te scripsisse aliquid, in sermone significes velim.

CICERO ATTICO S.

2. ANTE diem VI Id. Maj. cum has dabant litteras, ex Pompejano proficiscebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. Deinde cogitabam sine ulla mora iusti-

nera facere. In Cumano cum essem, venit ad me, quod mihi pergratum fuit, noster Hortensius: cui, deposcenti mea mandata, cetera universe mandavi; illud proprie, ne pateretur, quantum esset in ipso, prorogari nobis provincias. In quo eum tu velim confirmes, gratumque mihi fecisse dicas, quod & venerit ad me, & hoc mihi, prætereaque si quid opus esset, promiserit. Confirmavi ad eam causam etiam Furnium nostrum; quem ad annum tribunum plebis videbam fore. Habuimus in Cumano quasi pusillam Romam: tanta erat in his locis multitudo; cum interim Rufio noster, quod se a Vestorio observari videbat, stratagemate hominem percussit. Nam ad me non accessit. Itane? cum Hortensius veniret, & infirmus, & tam longe, & Hortensius, cum maxima præterea multitudo, ille non venit? Non, inquam. Non vidisti igitur hominem, inquires? Qui potui non videre, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, salutavi; postea etiam iussi valere, cum me exiens e sua villa, numquid vellem, rogasset. Hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipso laudandum, quod audiri non labo-

rarit? Sed redeo ad illud. Noli putare mihi aliam consolationem esse hujus ingentis molestiæ, nisi quod spero non longiorem annua fore. Hoc me ita velle multi non credunt, ex consuetudine aliorum. Tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debbit. Cum ex Epiro redieris, de republica scribas ad me velim, si quid erit, quod opperiare. Nondum enim satis huc erat allatum, quomodo Cæsar ferret de auctoritate perscripta: eratque rumor de Transpadanis, eos jussos IV viros creare. Quod si ita est, magnos motus timeo. Sed aliquid ex Pompejo sciam.

CICERO ATTICO S.

3. ANTE diem VI Id. Maj. veni in Trebulanum ad Pontium. Ibi mihi tuæ litteræ binæ redditæ sunt tertio abs te die: eodem autem ex Pansæ Pompejano Philotimo dederam ad te litteras. Nec vero nunc erat sane, quod scriberem. Qui de republica rumores, scribe quæso. in oppidis enim summum video timorem; sed multa inania. Quid de iis cogites, & quando, scire velim. Ad quas litteras tibi rescribi velis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, præter quæ mihi binæ

semel in Trebulano redditæ sunt: quarum alteræ edictum P. Licinii habebant, (erant autem Non. Maj. datæ,) alteræ rescriptæ ad meas Minturnenses. Quam vereor, ne quid fuerit *σπερδαίότερον* in iis, quas non accepi, quibus rescribi vis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionysius nobis cordi est. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Jam deest, quod scribam, & lucet. Beneventi cogitabam hodie. Nostra continentia & diligentia faciemus satis. A Pontio, ex Trebulano ante diem v Id. Maj.

CICERO ATTICO S.

4. **B**ENEVENTVM veni ante diem v Id. Maj. ibi accepi eas litteras, quas tu superioribus litteris significaveras te dedisse: ad quas ego ipso eo die dederam ex Trebulano L. Pontio. Ac binas quidem tuas Beneventi accepi: quarum alteras Funifulanus multo mane mihi dedit, alteras scriba Tullius. Gratissima est mihi tua cura de illo meo primo & maximo mandato. sed tua profectio spem meam debilitat. ac me ille: illuc quidem labar, non quo; sed inopia cogimur eo contenti esse. De illo altero, quem scribis tibi visum esse non alienum, vereor adduci

ut nostra possit; &, ut vis *δυσδιάγνωσον*. Eset quidem summe facilis: sed tu aberis, & me absente res. Habebis mei rationem. nam posset aliquid, si utervis nostrum adesset, agente Servilia, Servio fieri probabile. Nunc, si jam res placeat, agendi tamen viam non video. Nunc venio ad illam epistolam, quam accepi a Tullio. De Marcello fecisti diligenter. Igitur senatusconsultum si erit factum, scribes ad me: si minus, rem tamen conficies. Mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. Sed non dubito, quin senatusconsultum expeditum sit, in quo præsertim sit compendium populi. De Torquato, probe. De Masone, & Ligure, cum venerint. De illo, quod Chærippus (quoniam hic quoque *πρόσνευσιν* sustulisti) o provincia! etiamne hic mihi curandus est? curandus autem? hæctenus, ne quid ad senatum, consule, aut numera. Nam de ceteris Sed tamen commode, quod cum Scrofa. De Pomtino recte scribis. Est enim ita, ut si ante Kalend. Jun. Brundisii futurus sit, minus urgendi fuerint M. Annius & Tullius. Quæ de Sicio audisti, ea mihi probantur: modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. sed considerabimus. rem enim

probo. De nostro itinere, quod statuero; de quinque præfectis, quid Pompejus facturus sit, cum ex ipso cognoro, faciam, ut scias. De Oppio bene curasti, quod ei dccc exposuisti: idque, quoniam Philotimum habes, perfice, & cognosce rationem: & ut agam amplius, si me amas, prius quam proficiscaris, effice. magna me cura levaris. Habes ad omnia. etsi pæne præterii, chartam tibi deesse: mea cautio est; siquidem ejus inopia minus multa ad me scribis. Tu vero aufer ducentos. etsi meam in eo parsimoniam hujus paginæ contractio significat, dum acta & rumores vellet. Jam, si qua certa habes de Cæsare, exspecto litteras; & alias Pomtino de omnibus rebus diligenter dabis.

CICERO ATTICO S.

5. **P**LANE deest, quod scribam. nam nec, quod mandem, habeo: nihil enim prætermisum est: nec quod narrem: novi enim nihil: nec jocandi locus est; ita me multa sollicitant. Tantum tamen scito, Idibus Maj. nos Venusia mane proficiscentes has dedisse. Eo autem die credo aliquid actum in senatu. Sequantur igitur nos tuæ litteræ, quibus

non modo res omnes, sed etiam rumores cognoscamus. Eas accipiemus Brundisii. Ibi enim Pomtinum ad eam diem, quam tu scripsisti, expectare consilium est. Nos Tarenti, quos cum Pompejo *διαλόγῃς* de re publica habuerimus, ad te perscribemus; etsi id ipsum scire cupio, quod ad tempus recte ad te scribere possim, id est, quamdiu Romæ futurus sis, ut, aut quo dem post-hac litteras sciam, aut ne dem frustra. Sed antequam proficiscare, utique explicatum sit illud H-S XX & DCCC. Hoc velim in maximis rebus & maxime necessariis habeas; ut, quod auctore te velle cœpi, adjutore assequar.

CICERO ATTICO S.

6. **T**ARENTVM veni ante diem XV Kalendar. Jun. Quod Pomtinum statueram expectare, commodissimum duxi, dies eos, quoad ille veniret, cum Pompejo consumere: eoque magis, quod ei gratum esse id videbam; qui etiam a me petierit, ut secum & apud se essem quotidie: quod concessi libenter. multos enim ejus præclaros de re publica sermones accipiam: instruar etiam consiliis idoneis ad hoc nostrum negotium.

Sed ad te brevior jam in scribendo incipio fieri, dubitans, Romæne sis, an jam profectus. Quod tamen quoad ignorabo, scribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum possint reddi a me litteræ, non reddantur. Nec tamen jam habeo, quod aut mandem tibi, aut narrem. Mandavi omnia, quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries: narabo, cum aliquid habebo novi. Illud tamen non desinam, dum adeste te putabo, de Cæsaris nomine rogare, ut confectum relinuas. Avide exspecto tuas litteras, & maxime, ut norim tempus profectionis tuæ.

CICERO ATTICO S.

7. **Q**VOTIDIE, vel potius in dies singulos, breviores litteras ad te mitto. Quotidie enim magis magisque suspicor, te in Epirum jam profectum. Sed tamen, ut mandatum scias me curasse; quot ante, ait se Pompejus [quinos] præfectos delaturum novos, vacationes, judiciariam causam. Ego cum triduum cum Pompejo & apud Pompejum fuisssem, proficiscebar Brundisium ante diem XIII Kal. Junias. Civem illum egregium relinquebam, & ad hæc, quæ timentur, propulsanda paratissimum. Tuas litteras exspe-

ſtabo, cum ut, quid agas, tum, ubi fis, ſciam.

CICERO ATTICO S.

8. **M**E & incommoda valetudo, qua jam emerſeram, utpote cum ſine feбри laboraſſem, & Pomtini exſpectatio, de quo adhuc ne rumor quidem venerat, tenebat duodecimum jam diem Brundifii. Sed curſum exſpectabamus. Tu ſi modo es Romæ; (vix enim puto:) ſi es, hoc vehementer animadvertas velim. Roma acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras injuriam meam, quod Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis. Id ego ita fieri volui de C. Duronii ſententia; quem & amiciffimum Miloni perſpexeram, & talem virum, qualem tu judicas, cognoram. Ejus autem conſilium, meumque hoc fuerat; primum, ut in poteſtate noſtra eſſet res, ne illum malus emtor & alienus mancipiis, quæ permulta ſecum habet, ſpoliaret: deinde, ut Fauſtæ, cui cautum ille [eſſe] voluiſſet, ratum eſſet. Erat etiam illud, ut ipſi nos, ſi quid ſervari poſſet, quam facillime ſervaremus. Nunc rem totam perſpicias velim. Nobis enim ſcribuntur ſæpe majora. Sed ſi ille queritur, ſi ſcri-

bit ad amicos, si idem Fausta vult, Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihi que ille receperat, ne sit invito Milone in bonis. Nihil nobis fuerat tanti. Sin hæc leviora sunt, tu judicabis. Loquere cum Duronio. Scripsi etiam ad Camillum, ad Lamiam; eoque magis, quod non confidebam Romæ te esse. Summa erit hæc: statues, ut ex fide, fama, reque mea videbitur.

CICERO ATTICO S.

9. **A**CTIVM venimus ante diem xvii Kal. Quint. cum quidem & Corcyræ, & Sybotis, muneribus tuis, quæ & Areus, & meus amicus Eutychedes opipare & *Φιλοπρουνέσατα* nobis congefserant, epulati effemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodissime navigassemus: & Leucatam flectere molestum videbatur. Actuariis autem minutis Patras accedere sine his impedimentis, non satis visum est decorum. Ego, ut sæpe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor, præcipio meis, faciam denique, ut summa modestia & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus velim quiescat, & fortuna nos juvet: nostra præ-

stabitur. Tu, quæso, quid agas, ubi quoque tempore futurus sis, quales res nostras Romæ reliqueris, maxime de xx & dccc, cura ut sciamus. Id unis diligenter litteris datis, quæ ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi perscripsisti) memento curare per te, & per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu, ne quid novi decernatur. Hoc tibi ita mando, ut dubitem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. Sed non audeo tibi omnia onera imponere. Annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus & suavissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, & mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermitti finit.

CICERO ATTICO S.

10. **UT** Athenas ante diem vii Kal. Quint. veneram, expectabam ibi jam quartum diem Pomtinum; neque de ejus adventu certi quidquam habebam: eram autem totus, crede mihi, tecum; & quamquam sine his per

me ipse, tamen acrius, vestigiis tuis monitus, de te cogitabam. Quid quæris? non mecercule alius ullus sermo, nisi de te. Sed tu aliquid de me scire fortasse mavis. Hæc sunt. Adhuc sumtus nec in me aut publice, aut privatim, nec in quemquam comitum. Nihil accipitur lege Julia, nihil ab hospite. Persuasum est omnibus meis, serviendum esse famæ meæ. Belle adhuc. Hoc animadversum, Græcorum laude & multo sermone celebratur. Quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. Sed hæc tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua sunt ejusmodi, ut meum consilium sæpe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerferim. O rem minime aptam meis moribus! o illum verum, *ἔρδοι τίς!* Dices, Quid adhuc? nondum in negotio versaris. Nescio; & puto molestiora restare: etsi hæc ipsa fero equidem fronte, ut puto, & vultu, bellissime: sed angor intimis sensibus: ita multa vel iracunde, vel insolenter, vel in omni genere stultitiæ insulse, arroganter & dicuntur & tacentur quotidie. Quæ, non quo te celem, non perscribo, sed quia *δυσεξιμῆτα* sunt. Itaque admirabere meam *βαδύτητα*, cum salvi redierimus: tanta
 mihi

mihī μελέτη hujus virtutis datur. Ergo hæc quoque hæctenus. Etsi mihi nihil erat propositum ad scribendum; quia, quid ageres, ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem: nec hercule unquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Cæsaris, quid de Milonis nominibus actum sit: ac non modo nemo, sed ne rumor quidem quisquam, ut sciremus, in republica quid ageretur. Quare si quid erit, quod scias de iis rebus, quas putabis scire me velle, per mihi gratum erit, si id curaris ad me perferendum. Quid est præterea? nihil sane, nisi illud: valde me Athenæ delectarunt: urbs duntaxat, & urbis ornamentum, & hominum amores in te, & in nos quædam benevolentia; sed multum est philosophia. Ἄνω κάτω si quid est, est in Aristo, apud quem eram. Nam Xenonem tuum, vel nostrum potius, Quinto concesseram; & tamen propter vicinitatem totos dies simul eramus invicem. Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas; ut sciam, quid agas, ubi quoque, & maxime quando Romæ futurus sis.

CICERO ATTICO S.

II. **H**VI! totiesne me litteras dedisse Ro-

Epist. T. III.

○

mam, cum ad te nullas darem? at vero post-
 hac frustra potius dabo, quam, si recte dari
 potuerint, committam, ut non dem. Ne
 provincia nobis prorogetur, per fortunas!
 dum ades, quidquid provideri potest, pro-
 vide. Non dici potest, quam flagrem deside-
 rio urbis; quam vix harum rerum insulsi-
 tatem feram. Marcellus foede de Comensi. et si
 ille magistratum non gesserat, erat tamen
 Transpadanus. Ita mihi videtur non minus
 stomachi nostro ac Cæsari fecisse. Sed hoc
 ipse viderit. Pompejus mihi quoque videba-
 tur, quod scribis Varronem dicere, in Hi-
 spaniam certe iturus. Id ego minime proba-
 bam; qui quidem Theophani facile persuasi,
 nihil esse melius, quam nunquam illum dis-
 cedere. Ergo Græcus incumbat. valet au-
 tem auctoritas ejus apud illum plurimum.
 Ego has pridie Nonas Quint. proficiscens
 Athenis dedi; cum ibi decem ipsos fuisset
 dies. Venerat Pomtinus: una Cn. Volusius:
 aderat quæstor: tuus unus Tullius aberat.
 Ἀφροίτηα Rhodiorum, & dicrota Mytilenæo-
 rum habebam: & aliquid ἐπιπὸν δέει. De
 Parthis erat silentium. Quod superest, dii
 juvent. Nos adhuc iter per Græciam summa
 cum admiratione fecimus. Nec mehercule

habeo, quod adhuc quem accusem meorum. Videntur mihi nosse nos, nostram causam, & conditionem profectiois suæ. Plane serviunt existimationi meæ. Quod superest, si verum illud est, *οἷα γ' ἡ δέσπονα*, certe permanebunt. Nihil enim a me fieri ita videbunt, ut sibi sit delinquendi locus. Sin id parum profuerit, fiet aliquid a nobis severius. nam adhuc lenitate dulces sumus; &, ut spero, proficimus aliquantum. Sed ego hanc, ut singuli dicunt, *ἀνεξίαν* in unum annum meditatus sum. Proinde pugna, ne, si quid prorogatum sit, turpis inveniar. Nunc redeo ad quæ mihi mandas: ni præfectis excusationi sis, quos voles deferto. Non ero tam *μετέωρος*, quam in Apulejo fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem & reliquos barones te in maxima gratia posui: & hercule merito tuo feci. nam mihi is, ter, dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius litteris rem illam curæ fuisse, quod ei pergratum erat. Sed cum Patron mecum egisset, ut peterem a vestro Ariopago, *ὑπομνηματισμὸν* tollerent, quem Polycharmo prætofe fecerant; commodius visum est & Xenoni, & post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere,

qui pridie, quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua voluntate fieri. Non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis invito Memmio impetrari non posset. Memmius autem ædificandi consilium abjecerat: sed erat Patroni iratus. Itaque scripsi ad eum accurate: cujus epistolæ misi ad te exemplum. Tu velim Piliam meis verbis consolere; indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. Accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliæ: abstuli, aperui, legi: valde scripta est *συμπαθῶς*. Brundisio quæ tibi epistolæ redditæ sunt sine mea, tum videlicet datæ, cum ego me non belle haberem. Nam illam *νομιαν-ανδρῶν* excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

12. **N**EGOTIVM magnum est navigare, atque id mense Quintili. Sexto die Delum Athenis venimus. Pridie Nonas Quintil. a Piræeo ad Zostra, vento molesto, qui nos ibidem Nonis tenuit. Ante diem VIII Idus ad Ceo jucunde. inde Gyarum sævo vento, non adverso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam vellemus, cursum con-

fecimus. Jam nosti *ἔφρακτα* Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. Itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec movere, nisi omnia *ἀκρωτηρίων ἔρια* vidissem. De Messalla ad te statim, ut audivi, de Gyaro dedi litteras: & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem valde *συνηγωνίων*. Sed tuas de ejus judicii sermonibus, & mehercule omni de reipublicæ statu litteras exspecto, *πολιτικώτερον* quidem scriptas, (quoniam meos cum Thallumeto nostro pervolutas libros,) ejusmodi inquam litteras, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id vel Helenius, vir gravissimus, potest efficere, cliens tuus,) sed quid futurum sit. Etiam cum hæc leges, habebimus consules. Omnia perspicere poteris, de Cæsare, de Pompejo, de ipsiis judiciis. Nostra autem negotia, quoniam Romæ commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de strue laterum plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus æstimo plurimi. Ergo aliquid conficies. Præterea, si quid Philippus rogavit, quod in sua re faceres, id velim facias.

Plura scribam ad te, cum confitero : nunc eram plane in medio mari.

CICERO ATTICO S.

13. **E**PHEſVM venimus ante diem XI Kal. Sext. sexagesimo & quingentesimo poſt pugnam Bovillam. Navigavimus ſine timore & ſine naueſea; ſed tardius, propter aphraëtorum Rhodiorum imbecillitatem. De concurſu legationum, privatorum, & de incredibili multitudine, quæ mihi jam Sami, ſed mirabilem in modum Epheſi præſto fuit, aut auſiſſe te puto, aut quid ad me attinet? Verumtamen. Decumani, ac ſi veniſſem cum imperio, Græci quaſi Epheſio prætori ſe alacres obtulerunt. Ex quo te intelligere certo ſcio, multorum annorum oſtentationes meas nunc in diſcrimen eſſe adductas. Sed, ut ſpero, utemur ea palæſtra, quam a te didicimus; omnibuſque ſatiſfaciemus; & eo facilius, quod in noſtra provincia conſectæ ſunt pactiones. Sed hætenus, præſertim cum cœnanti mihi nuntiaret Cæſtius, ſe de nocte proficiſci. Tua negotia Epheſi curæ mihi fuerunt: Thermoque, tametſi ante adventum meum liberaliſſime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem & Sejum tra-

dididi; Apollonidiensem Xenonem commenda-
vi. Omnino omnia se facturum recepit. Ego
præterea rationem Philogeni permutationis
ejus, quam tecum feci, edidi. Ergo hæc
quoque hæctenus. Redeo ad urbana. Per
fortunas! quoniam Romæ manes, primum
illud præfulci atque præmuni, quæso, ut fi-
mus annui; ne intercaletur quidem. Deinde
exhauri mea mandata; maximeque, si quid
potest, de illo domestico, scrupulum, quem
non ignoras; deinde de Cæsare: cujus in cu-
piditatem te auctore incubui; nec me piget.
Et, si intelligis, quam meum sit scire &
curare, quid in republica fiat: fiat autem?
immo vero etiam quid futurum sit; perscri-
be ad me omnia; sed diligentissime: in pri-
misque, ecquid judiciorum status aut facto-
rum, aut futurorum etiam laboret. De
aqua, si curæ est, si quid Philippus aget,
animadvertas.

CICERO ATTICO S.

14. ANTEQVAM aliquo loco confedero,
neque longas a me, neque semper mea ma-
nu litteras expectabis. Cum autem erit spa-
tium, utrumque præstabo. Nunc iter con-
ficiamus æstuosa & pulverulenta via. De-

deram Epheso pridie: has dedi Trallibus. In provincia mea fore me putabam Kal. Sextilibus. Ex ea die, si me amas, *παράπηγμα ἐνιαιύσιον* commoveto. Tamen interea hæc, quæ vellem, mihi afferebantur: primum otium Parthicum, dein confectæ pactiones publicanorum, postremo feditio militum sedata ab Appio, stipendiumque eis usque ad Idus Quint. persolutum. Nos Asia accepit admirabiliter. Adventus noster nemini ne minimo quidem sumtui fuit. Spero meos omnes fervire laudi meæ. Tamen magno timore sum: sed bene speramus. Omnes jam nostri, præter Tullium tuum, venerunt. Erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, æstivos menses reliquos rei militari dare, hibernos jurisdictioni. Tu velim, si me nihilo minus nosti curiosum in republica, quam te, scribas ad me omnia, quæ sint, quæ futura sint. Nihil mihi gratius facere potes: nisi tamen id erit mihi gratissimum, si, quæ tibi mandavi, confeceris; in primisque illud *ἐνδόμυχον*, quo mihi scis nihil esse carius. Habes epistolam plenam festinationis & pulveris. Reliquæ subtiliores erunt.

CICERO ATTICO S.

15. **L**AODICEAM veni pridie Kal. Sext. Ex hoc die clavum anni movebis. Nihil exoptatius adventu meo, nihil carius. Sed est incredibile, quam me negotii tædeat. Non habet satis magnum campum ille tibi non ignotus cursus animi; & industriæ meæ præclara opera cessat. quippe jus Laodiceæ me dicere, cum Romæ A. Plotius dicat? & cum exercitum noster amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium? Denique hæc non desidero: lucem, forum, urbem, domum, vos desidero. Sed feram, ut potero: fit modo annum. Si prorogatur, actum est. Verum perfacile resisti potest. Tu modo Romæ sis. Quæris, quid hic agam? Ita vivam, ut maximos sumtus facio. Mirifice delector hoc instituto. Admirabilis abstinentia ex præceptis tuis; ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, versura mihi solvendum fit. Appii vulnera non refrico: sed apparent, nec oculi possunt. Iter Laodicea faciebam ante diem III Non. Sext. cum has litteras dabam, in castra in Lycaoniam: inde ad Taurum cogitabam, ut cum Moeragene signis collatis, si possem, de servo tuo

deciderem. Clitellæ bovi sunt impositæ; plane non est nostrum onus: sed feremus: modo, si me amas, fit annum. Adsis tu ad tempus, ut senatum totum excites. Mirifice sollicitus sum, quod jam diu ignota sunt mihi ista omnia. Quare, ut ad te ante scripsi, cum cetera, tum respublica cura ut mihi nota sit. Plura scribebam tarde reddituro, sed dabam familiari homini ac domestico, C. Andronico Puteolano. Tu autem sæpe dare tabellariis publicanorum poteris, per magistros scripturæ & portus nostrarum dicecesium.

CICERO ATTICO S.

16. **E**TSI in ipso itinere & via discedebant publicanorum tabellarii, & eramus in cursu, tamen furripiendum aliquid putavi spatii, ne me immemorem mandati tui putares. Itaque subsedi in ipsa via, dum hæc, quæ longiorem desiderant orationem, summam tibi perscriberem. Maxima expectatione in perditam & plane everfam in perpetuum provinciam nos venisse scito pridie Kal. Sextiles. Morati triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud, nisi imperata ἐπικεφάλια solvere non posse:

ἰωνῶς omnium venditas: civitatum gemitus,
 ploratus: monstra quædam non hominis,
 sed feræ, nescio cuius, immanis. Quid quæ-
 ris? tædet omnium nos vitæ. Levantur ta-
 men miseræ civitates, quod nullus fit sum-
 tus in nos, neque in legatos, neque in quæ-
 storem, neque in quemquam. Scito, non
 modo nos scenæ, aut quod lege Julia dari
 solet, non accipere, sed ne ligna quidem;
 nec, præter quatuor lectos & tectum, quem-
 quam accipere quidquam: multis locis ne
 tectum quidem, & in tabernaculo manere
 plerumque. Itaque incredibilem in modum
 concursus fiunt ex agris, ex vicis, ex domi-
 bus omnibus. Mehercule etiam adventu nos-
 tro reviviscunt; justitia, abstinentia, clemen-
 tia tui Ciceronis. itaque opiniones omnium
 superavit. Appius, ut audivit nos venire,
 in ultimam provinciam se coniecit Tarsum us-
 que: ibi forum agit. De Partho silentium est;
 sed tamen concisos equites nostros a barbaris
 nuntiabant ii, qui veniebant. Bibulus ne co-
 gitabat quidem etiam nunc in provinciam
 suam accedere. Id autem facere ob eam cau-
 sam dicebant, quod tardius vellet decedere.
 Nos in castra properabamus, quæ aberant
 bidui.

CICERO ATTICO S.

17. **A**CCEPI Roma sine epistola tua fasciculum litterarum: in quo, si modo valuisti, & Romæ fuisti, Philotimi duco esse culpam, non tuam. Hanc epistolam dictavi sedens in rheda, cum in castra profiscerer, a quibus aberam bidui. Paucis diebus habebam certos homines, quibus darem litteras. itaque eo me servavi. Nos, tametsi hoc te ex aliis audire malo, sic in provincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus terrencius infumatur in quemquam. Id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentia. nam omnes mirifice *συμφοροδοξῶσιν* gloriæ meæ. Lepta noster mirificus est. Sed nunc propero. Perscribam ad te paucis diebus omnia. Cicerones nostros Dejotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est, secum in regnum. Dum in æstivis nos essemus, illum pueris locum esse bellissimum duximus. Sextius ad me scripsit, quæ tecum esset de mea domestica & maxima cura locutus, & quid tibi esset visum. Amabo te, incumbe in eam rem, & ad me scribe, quid & possit, & tu censeas. Idem scripsit, Hortensium de proroganda nostra provincia di-

xiffe nescio quid. Mihi in Cumano, diligentissime se, ut annui essemus, defensurum, receperat. Si quidquam me amas, hunc locum muni. Dicit non potest, quam invitus a vobis absim. Et simul hanc gloriam justitiæ & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scævola contigit, qui solos novem menses Asiæ præfuit. Appius noster, cum me adventare videret, profectus est Tarsum usque Laodicea. Ibi forum agit, cum ego sim in provincia; quam ejus injuriam non infector. Satis enim habeo negotii in sanandis vulneribus, quæ sunt imposita provinciæ. quod, do operam, ut faciam quam minima illius contumelia. Sed hoc Bruto nostro velim dicas, illum fecisse non belle, qui adventu meo, quam longissime potuerit, discesserit.

CICERO ATTICO S.

18. **Q**VAM vellem Romæ esses, si forte non es: nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas litteras ante diem XIV Kal. Sext. datas; in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sextiles. Sed, sive Romæ es, sive in Epiro, Parthi Euphraten transierunt duce Pacoro, Orodis, regis

Parthorum, filio, cunctis fere copiis. Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Cassius in oppido Antiochiæ cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrrhestica; quæ Syriæ pars proxima est provinciæ meæ. His de rebus scripsi ad senatum: quas litteras, si Romæ es, videbis, putesne reddendas; & multa, immo omnia: quorum κεφάλαιον, ne quid inter cæsa & porrecta, ut ajunt, oneris mihi addatur, aut temporis. Nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia fortiorum, præsertim fidelium, certissimum subsidium est hiems. Ea si venerit, nec illi ante in meam provinciam transferint, unum vereor, ne senatus, propter urbanarum rerum metum, Pompejum nolit dimittere. Quodsi alium ad ver mittit, non laboro: nobis modo temporis ne quid prorogetur. Hæc igitur, si Romæ es: sin abes, aut etiam si ades; hæc negotia sic se habent. Stamus animis; &, quia consiliis, ut videmur, bonis utimur, speramus etiam manu. Tuto confidimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente, expedito ad mutandum loco; parvo exercitu; sed, ut spero, ad benevolentiam erga nos consentiente: quem nos,

Dejotari adventu cum suis omnibus copiis, duplicaturi eramus. Sociis multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset: quibus incredibilis videtur & nostra mansuetudo, & abinentia. Delectus habetur civium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. Si fuerit occasio, manu; sin minus, locis nos defendemus. Quare bono animo es. video enim te, & quasi coram adfis, ita cerno συμπάθειαν amoris. Sed te rogo, (si ullo pacto fieri poterit,) si integra in senatu nostra causa ad Kal. Jan. manserit, ut Romæ sis mense Januario. Profecto nihil accipiam injuriæ, si tu aderis. Amicos consules habemus; nostrum tribunum plebis Furnium. Verum tua est opus assiduitate, prudentia, gratia. Tempus est necessarium. Sed turpe est, me pluribus verbis agere tecum. Cicerones nostri sunt apud Dejotarum; sed, si opus erit, deducuntur Rhodum. Tu, si es Romæ; ut soles, diligentissime: si in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos agamus, & nos, quid tu agas, quidque acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. Sed jam exhibeo pupillum, neque defendo. sunt enim negotia & lenta,

& inania. Faciam tamen fatis. tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi. sed certe satisfaciam utrique.

CICERO ATTICO S.

19. **O**BSIGNARAM jam epistolam eam, quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appii tabellarius ante diem XI Kal. Octob. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe!) mihi tuas litteras reddidit. ex quibus non dubito, quin tu Pompejum expectaris, dum Arimino rediret, & jam in Epirum profectus sis: magisque ve-reor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atliano nomine scripsi ad Philotimum, ne appellaret Messallam. Itineris nostri famam ad te pervenisse lætor, magisque lætabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi jam Romæ jucundam esse gaudeo; eamque, quam nunquam vidi, tamen & amo, & amabilem esse certo scio. Etiam atque etiam valet, Patron, & tui condiscipuli. Quæ de Tarentinis in militia laboravi, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libente te repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filii patruo certaret;

certaret; magni amoris signum. Itaque me etiam admonuisti, ut gauderem. nam mihi in mentem non venerat. Non credo, inquis. Ut libet: sed plane gaudeo: quoniam τὸ μεσσοῦν interest τῆς Φ.δουεῖν.

CICERO ATTICO S.

20. SATURNALIBVS mane se mihi Pindenissæ dediderunt, septimo & quadragesimo die, postquam oppugnare eos cœpimus. Qui (malum) isti Pindenissæ? qui sunt? inquires: nomen audivi nunquam. Quid ego faciam? non potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere. Hoc jam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse. quæ cognose ἐν ἐπιτομῇ. Sic enim concedis mihi proximis litteris. Ephesum ut venerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritatem, qua nihil me unquam delectavit magis. Inde oppidis iis, qua ieram, mirabiliter accepti, Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus. Ibi morati bidduum, perillustres fuimus, honorificisque verbis omnes injurias revellimus superiores. quod idem dein Apameæ quinque dies morati, & Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconii decem, fecimus. Nihil ea

Epist. T. III.

P

jurisdictione æquabilius, nihil lenius, nihil
 gravius. Inde in castra veni ante diem VII
 Kal. Septemb. Ante diem III exercitum lu-
 stravi apud Iconium. Ex his castris, cum
 graves de Parthis nuntii venissent, perrexi
 in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ
 Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius
 Artavasdes, & ipsi Parthi Cappadocia se ex-
 cludi putarent. Cum dies quinque ad Cy-
 bistra [Cappadociæ] castra habuissem, cer-
 tior sum factus, Parthos ab illo aditu Cap-
 padociæ longe abesse; Ciliciæ magis immi-
 nere. Itaque confestim iter in Ciliciam feci
 per Tauri pylas. Tarsum veni ante diem III
 Non. Octob. inde ad Amanum contendi, qui
 Syriam a Cilicia ima aquarum divortio di-
 vidit; qui mons erat hostium plenus sempi-
 ternorum. Hic ante diem III Idus Octob.
 magnum numerum hostium occidimus: ca-
 stella munitissima, nocturno Pomtini adven-
 tu, nostro matutino, cepimus, incendimus:
Imperatores appellati sumus. Castra paucos
 dies habuimus, ea ipsa, quæ contra Da-
 rium habuerat apud Issum Alexander, im-
 perator haud paulo melior, quam aut tu,
 aut ego. Ibi dies quinque morati, direpto
 & vastato Amano, inde discessimus. Scis

enim dici quædam πανικὰ, dici item τὰ κενὰ
τῶ πολέμῳ. Rumore adventus nostri, & Cas-
sio, qui Antiochia tenebatur, animus ac-
cessit, & Parthis timor injectus est. Itaque
eos, cedentes ab oppido, Cassius insecutus,
rem bene gessit. Qua in fuga, magna aucto-
ritate Ofaces, dux Parthorum, vulnus ac-
cepit, eoque interiit paucis post diebus.
Erat in Syria nostrum nomen in gratia. Ve-
nit interim Bibulus. Credo voluit appella-
tione hac inani nobis esse par. In eodem
Amano coepit laureolam in mustaceo quære-
re. At ille cohortem primam totam perdidit,
centurionemque primipili, nobilem sui ge-
neris, Asinium Dentonem, & reliquos co-
hortis ejusdem, & Sex. Lucilium, T. Gavii
Cæpionis, locupletis & splendidi hominis,
filium, tribunum militum. Sane plagam odio-
sam acceperat cum re, tum tempore. Nos
Pindenissum, quod oppidum munitissimum
Eleutherocilicum omnium memoria in armis
fuit, (feri homines & acres, & omnibus re-
bus ad defendendum parati,) cinximus val-
lo & fossa: aggere maximo, vineis, turre
altissima, magna tormentorum copia, multis
sagittariis, magno labore, apparatu, multis
fauciis nostris, incolumi exercitu, negotium

confecimus. Hilara sane Saturnalia. Militi-
 bus quoque, equis exceptis, reliquam præ-
 dam concessimus. Mancipia vænibant Satur-
 nalibus tertiis. Cum hæc scribebam, in tri-
 bunalibus res erat ad H-S cxx. Hinc exercitum
 in hiberna agri male pacati deducendum
 Quinto fratri dabam. Ipse me Laodiceam re-
 cipiebam. Hæc adhuc. Sed ad præterita re-
 vertamur. Quod me maxime hortaris, &
 quod pluris est, quam omnia, in quo labo-
 ras, ut etiam Ligurino *μῶμος* satisfaciam:
 moriar, si quid fieri potest elegantius. Nec
 jam ego hanc continentiam appello, quæ
 virtus voluptati resistere videtur. Ego in vita
 mea nulla unquam voluptate tanta sum affe-
 ctus, quanta afficior hac integritate. nec me
 tam fama, quæ summa est, quam res ipsa,
 delectat. Quid quæris? fuit tanti: me ipse
 non noram: nec satis sciebam, quid in hoc
 genere facere possem: recte *πεφυσίωμαι*. Ni-
 hil est præclarius. Interim hæc *λαμπρά*. Ario-
 barzanes opera mea vivit, regnat. *ἐν παρόδα*,
 consilio, & auctoritate, & quod infidatori-
 bus ejus *ἀπράσιτον* me, non modo *ἀδωροδοκῆτον*
 præbui, regem regnumque servavi. Interea
 e Cappadocia ne pilum quidem. [atque etiam
 spero toto anno imperii nostri, teruntium

sumtus in provincia nullum fore.] Brutum
abjectum, quantum potui, excitavi: quem
non minus amo, quam tu; pæne dixi, quam
te. Habes omnia. Nunc publice litteras Ro-
mam mittere parabam. Uberiores erunt, quam
si ex Amano misissem. At te Romæ non fo-
re? sed est totum, quod Kal. Mart. futurum
est. vereor enim, ne, cum de provincia age-
tur, si Cæsar resistet, nos retineamur. His
tu si adefles, nihil timerem. Redeo ad urba-
na, quæ ego diu ignorans, ex tuis jucundif-
simis litteris ante diem v Kal. Jan. denique
cognovi. Eas diligentissime Philogenes, li-
bertus tuus, curavit, per longa & non satis
tuta via, perferendas. nam quas Lenii pue-
ris scribis datas, non acceperam. Jucunde
de Cæsare, & quæ senatus decrevit, & quæ
tu speras: quibus ille si cedit, salvi sumus.
Incendio Plætoriano quod Sejus ambustus est,
minus moleste fero. Lucejus de Q. Cassio
cur tam vehemens fuerit, & quid actum sit,
aveo scire. Ego, cum Laodiceam venero,
Quinto, sororis tuæ filio, togam puram ju-
beor dare; cui moderabor diligentius. Dejo-
tarius, cujus auxiliis magnis usus sum, ad
me, ut scripsit, cum Ciceronibus Laodi-
ceam venturus erat. Tuas etiam Epiroticas

exspecto litteras ; ut habeam rationem non modo negotii, verum etiam otii tui. Nicanor in officio est, & a me liberaliter tractatur : quem, ut puto, Romam cum litteris publicis mittam ; ut & diligentius perferantur, & idem ad me certa de te & a te referat. Alexis quod mihi toties salutem adscribit, est gratum. Sed cur non suis litteris idem facit, quod meus ad te Alexis facit ? Phe-mio quæritur *νέρας*. Sed hæc hæc haftenus. Cura, ut valeas, & ut sciam, quando cogites Romam. Etiam atque etiam vale. Tua, tuosque Thermo & præsens Ephesi diligentissime commendaram, & nunc per litteras : ipsumque intellexi esse perstudiosum tui. Tu velim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammeni, des operam, ut, quod tuo meoque beneficio puer habet, cures, ne qua ratione convellatur. Utrique nostrum honestum existimo ; tum mihi erit pergratum.

CICERO ATTICO S.

21. **T**E in Epirum salvum venisse, & , ut scribis, ex sententia navigasse, vehementer gaudeo : non esse Romæ meo tempore pernecessario, submoleste fero : hoc me tamen consolor : non spero te istic jucunde hiemare,

& libenter requiescere. Cassius, frater Q. Cassii, familiaris tui, pudentiores illas litteras miserat, (de quibus tu ex me requiris, quid sibi voluerint,) quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit confectum esse Parthicum bellum. Recefferant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli adventum, sed nullo nostro *εὐήμερήματι*. Hodie vero hiemant in Cyrrhestica, maximumque bellum impendet. nam & Orodes, regis Parthorum filius, in provincia nostra est; nec dubitat Dejotarus, (cujus filio pacta est Artavasdis filia, ex quo sciri potest,) quin cum omnibus copiis ipse prima æstate Euphraten transiturus sit. Quo autem die Cassii litteræ victrices in senatu recitatæ sunt, id est, Nonis Octobribus, eodem meæ tumultum nuntiantes. Axius noster ait, nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatæ: quas certo scio plenas timoris fore. Ex iis rebus hoc vereor, ne, cum Pompejus propter metum rerum novarum nusquam dimittatur, Cæsari nullus honos a senatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet senatus, nos, antequam successum sit, oportere decedere; nec in tanto motu rerum tantis provinciis singulos legatos præesse.

Hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne intercessor quidem sustinere possit, horreo; atque eo magis, quod tu abes, qui consilio, gratia, studio multis rebus occurreres. Dices me ipsum mihi sollicitudinem struere. Cogor: & velim ita fit. Sed omnia metuo. Et si bellum ἀκροτελεύτιον habet illa tua epistola, quam dedisti nauseans Buthroto: *Tibi, ut video & spero, nulla ad decedendum erit mora.* Mallem, *ut video:* nihil opus fuit, *ut spero.* Acceperam autem satis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. In his γλυκύπικρον illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, si quid secus, te ad me [fore] venturum. Angunt me dubitationes tuæ: simul & vides, quas acceperim litteras. Nam quas Hermoni, centurionis Camulæ, [ipse] scribis te dedisse, non accepi. Lenii pueris te dedisse, sæpe ad me scripseras. Eas Laodiceæ denique, cum eo venissem, III Id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas ante diem x Kal. Octobres. Lenio tuas commendationes & statim verbis, & reliquo tempore re probabo. Hæ litteræ cetera vetera habebant, unum hoc novum, de Cybiratis pantheris. Multum te amo, quod respondisti M. Octavio, te non

putare. Sed posthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato. nos enim & nostra sponte bene firmi, & mehercule auctoritate tua inflammati, vicimus omnes (hoc tu ita reperies) cum abstinentia, tum justitia, facilitate, clementia. Cave putes quidquam homines magis unquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente provinciam, sumtus factum esse, nec in rempublicam, nec in quemquam meorum, præterquam in L. Tullium legatum. Is, ceteroqui abstinens, sed Julia lege transitans, semel tamen in diem, non, ut alii solebant, omnibus vicis, [præter eum semel, nemo accepit] facit, ut mihi excipiendus sit, cum teruncium negotium sumtus factum. Præter eum accepit nemo. Has a nostro Q. Titinio fordes accepimus. Ego, æstivis confectis, Quintum fratrem hibernis & Ciliciæ præfeci. Q. Volusium, tuum Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset; ne cives Romani pauci, qui illic negotiantur, jus sibi dictum negarent: nam evocari ex insula Cyprios non licet. Ipse in Asiam profectus sum Tarso Nonis Januariis: non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciæ civitatum, maximeque

Tarsensium. Postea vero quam Taurum transgressus sum, mirifica exspectatio Asiæ nostrarum dioecesium, quæ sex mensibus imperii mei nullas meas acceperat litteras, nunquam hospitem viderat. Illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quæstu. Civitates locupletes, ne in hiberna milites recipebant, magnas pecunias dabant: Cyprii talenta Attica cc. qua ex insula (non ὑπερβολικῶς, sed verissime loquor) nummus nullus, me obtinente, erogabitur. Ob hæc beneficia, quibus illi obstupescunt, nullos honores mihi, nisi verborum, decerni sino: statuas, fana, τέρριππα prohibeo: nec sum in ulla re alia molestus civitatibus; sed fortasse tibi, qui hæc prædicem de me. Perfer, si me amas. Tu enim me hæc facere voluisti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quæ tum erat in hac mea Asia, (messis enim nulla fuerat,) mihi optanda fuerit. Quacunque iter feci, nulla vi, nullo iudicio, nulla contumelia, auctoritate & cohortatione perfeci, ut & Græci, & cives Romani, qui frumentum compresserant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Februariis, quo die has litteras dedi, forum institueram agere Laodiceæ Cibyrati-

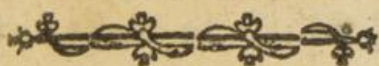
cum & Apamense ex Idibus Mart. ibidem Synnadense, Pamphylium, (tum Phemio dispiciam νέρας Aonium) Isauricum: ex Idibus Maj. in Ciliciam, ut ibi Junius consumatur. velim tranquille a Parthis. Quintilis, si erit, ut volumus, in itinere est per provinciam redeuntibus consumendus. Venimus enim in provinciam Laodiceam, Sulpicio & Marcello consulibus, pridie Kal. Sextiles. Inde nos oportet decedere ante diem IV Kal. Sext. Primum contendam a Quinto fratre, ut se præfici patiatur: quod & illo & me invitissimo fiet. Sed aliter honeste fieri non potest, præsertim cum virum optimum, Pomtinum, ne nunc quidem retinere possim. Raptit enim hominem Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra. Nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quosdam creditores Salaminiorum ex Cypro, M. Scaptium & P. Matinium; quos mihi majorem in modum commendavit. Matinium non novi. Scaptius ad me in castra venit. Pollicitus sum curaturum me, Bruti causa, ut ei Salamini pecuniam solverent. Egit gratias. præfecturam petivit. Negavi me cuiquam negotianti dare; quod idem tibi ostenderam. Cn. Pompejo petenti probaram

institutum meum: quid dicam? Torquato,
 de M. Lenio tuo, multis aliis. Si præfectus
 vellet esse syngraphæ causa, me curaturum,
 ut exigeret. Gratias egit: discessit. Appius
 noster turmas aliquot equitum dederat huic
 Scaptio, per quas Salaminios coërceret; &
 eundem habuerat præfectum. Vexabat Sala-
 minios. Ego equites ex Cypro decedere iussi.
 Molestè tulit Scaptius. Quid multa? ut ei
 fidem meam præstarem; cum ad me Salami-
 nii Tarsum venissent, & una Scaptius, im-
 peravi, ut pecuniam solverent. Multa de syn-
 grapha, de Scaptii injuriis. Negavi me au-
 dire. Hortatus sum; petivi etiam, pro meis
 in civitatem beneficiis, ut negotium confice-
 rent: denique dixi me coacturum. Homines
 non modo non recusare, sed etiam hoc dice-
 re, se a me solvere. Quod enim prætori dare
 consueffent, quoniam ego non acceperam,
 se a me quodam modo dare; atque etiam mi-
 nus esse aliquanto in Scaptii nomine, quam
 in vectigali prætorio. Collaudavi homines.
 Rectè, inquit Scaptius: sed subducamus sum-
 mam. Interim sum ego in edicto tralatitio
 centesimas me observaturum haberem, cum
 anatocismo anniversario; ille ex syngrapha
 postulabat quaternas. Quid ais? inquam.

Possumne contra meum edictum? At ille profert senatusconsultum Lentulo Philippoque consulibus, *ut qui Ciliciam obtineret, jus ex illa syngrapha diceret.* Cohorruī primo: etenim erat interitus civitatis. Reperio duo senatusconsulta iisdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminii cum Romæ versuram facere vellent, non poterant; quod lex Gabinia vetabat [e syngrapha jus dicere]. Tum ii Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare volebant quater, si sibi senatusconsulto cave-retur. Fit gratia Bruti senatusconsultum, *Ut neve Salaminii, neve qui eis dedisset, fraudi esset.* Pecuniam numerarunt. At postea venit in mentem fœneratoribus, nihil se juvare illud senatusconsultum, quod ex syngrapha jus dici lex Gabinia vetaret. Tum fit senatusconsultum, *Ut ea syngrapha esset, qua vi ceterae.* Sed ut eodem; cum hæc differuissē, seducit me Scaptius; ait se nihil contra dicere: sed eos putare, talenta cc se debere; ea se velle accipere: debere autem eos paulo minus: rogat, ut eos ad cc perducam. Optime, inquam. Voco illos ad me, remoto Scaptio. Quid vos? quantum, inquam, debetis? Respondent, cvi. Refero ad Scaptium. Homo clamare. Quid opus est? inquam.

rationes conferatis. Affidunt, subducunt: ad nummum convenit. Illi se numerare velle, urgere, ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. Dedi veniam homini impudenter petenti. Græcis querentibus, ut in fano deponerent postulanti- bus, non concessi. Clamare omnes, qui aderant, nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alii, nihil stultius. Mihi autem impudens magis, quam stultus, videbatur. Nam aut bono nomine centesimis contentus erat, aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam causam: quæ si Bruto non probatur; nescio, cur illum amemus: sed avunculo ejus certe probabitur, præsertim cum senatusconsultum modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum causa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur. Hoc quid interfit, si tuos digitos novi, certe habes subductum. In quo quidem, ὁδὸν πᾶρεργον, Luccejus M. F. queritur apud me per litteras, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas novas perveniat. Commemorat, quid olim mali C. Julius fecerit, cum dieculam duxerit: nunquam respublica plus. Sed ad rem redeo.

Meditare adversus Brutum causam meam: si hæc causa est, contra quam nihil honeste dici potest; præsertim cum integram rem & causam reliquerim. Reliqua sunt domestica. De *ἐνδομύχῳ* probo idem, quod tu; Postumiæ F. ille quoniam Pontidiæ nugatur. Sed vellem adesses. A Quinto fratre his mensibus nihil expectaris. Nam Taurus propter nives ante mensem Junium transiri non potest. Thermum, ut rogas, creberrimis litteris fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Dejotarus rex, eumque ait a se sustentari. Cum scies, Romæ intercalatum sit, necne; velim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Litteras tuas minus paulo expecto, quam si Romæ esses: sed tamen expecto.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

ATTICVM

LIBER VI.

CICERO ATTICO S.

I. **A**CCEPI tuas litteras ante diem quintum Terminalia Laodiceæ, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentiae. His igitur respondebo: sic enim postulas: nec *οἰκονομῶν* meam institutam, sed ordinem conservabo tuum. Recentissimas a Cybistris te meas litteras habere ais, ante diem x Kal. Octob. datas: & scire vis, tuas ego quas acceperim. Omnes fere, quas commemoras, praeter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico, & Brundisio datas. Quare non *οἴχεσται* tua industria, quod vereris, sed praecclare ponitur; si quidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam *βασίλειαν* in
Appio

Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; vehementer gaudeo: ac putaram secus. Appius enim ad me ex itinere bis terve ὑπομνησμοίς litteras miserat, quod quædam a se constituta rescinderem. Ut, si medicus, cum ægrotus alii medico traditus sit, irasci velit ei medico, qui sibi successerit, si, quæ ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, sanguinem miserit, quidquid potuit, detraxerit, mihi tradiderit enectam, προσανατρεφόμενην eam a me non libenter videt; sed modo succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. Tantummodo dissimilitudo meæ rationis offendit hominem. Quid enim potest esse tam dissimile, quam illo imperante exhaustam esse sumtibus & jacturis provinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum esse erogatum nec privatim, nec publice? Quid dicam de illius præfectis? comitibus? legatis? etiam de rapinis? de libidinibus? de contumeliis? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota provincia. Hæc nonnulli amici Appii ridicule interpretantur: qui me idcirco pu-

tent bene audire velle, ut ille male audiat,
 & recte facere, non meæ laudis, sed illius
 contumeliæ causa. Sin Appius, ut Bruti lit-
 teræ, quas ad te misi, significabant, gra-
 tias nobis agit, non moleste fero: sed ta-
 men eo ipse die, quo hæc ante lucem scri-
 bebam, cogitabam ejus multa inique consti-
 tuta & acta tollere. Nunc venio ad Brutum,
 quem ego omni studio, te auctore, sum
 complexus: quem etiam amare cœperam:
 sed, dico, revocavi me, ne te offenderem.
 Noli enim putare, me quidquam maluisse,
 quam, ut mandatis, facere; nec ulla de re
 plus laborasse. Mandatorum autem mihi li-
 bellum dedit; iisdemque de rebus tu mecum
 egeras. Omnia sum diligentissime persecu-
 tus. Primum, ab Ariobarzane sic contendi,
 ut talenta, quæ mihi pollicebatur, illi da-
 ret. Quoad mecum rex fuit, perbono loco
 res erat: post a Pompeji procuratoribus sex-
 centis premi cœptus est. Pompejus autem
 cum ob ceteras causas plus potest unus,
 quam ceteri omnes, tum quod putatur ad
 bellum Parthicum esse venturus. Ei tamen
 sic nunc solvitur, tricesimo quoque die ta-
 lenta Attica xxxiiii, & hoc ex tributis: nec
 id satis efficit in usuram menstruam. Sed

Cnæus noster clementer id fert: forte caret: usura, nec ea solida, contentus est. Alii neque solvit cuiquam, nec potest solvere. Nullum enim ærarium, nullum vectigal habet. Appii instituto tributa imperat. Ea vix, in scenus Pompeji quod satis fit, efficiunt. Amici regis duo tresve perdivites sunt: sed ii suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. Equidem non desino tamen per literas rogare, suadere, accusare regem. Dejotarus etiam mihi narravit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. Et mehercule ego ita judico, nihil illo regno spoliatus, nihil rege egentius. Itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scævola, scenus & impendium recusare. Ego tamen, quas per te Bruto promiseram præfecturas, M. Scaptio, L. Gavio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli. Nec enim in provincia mea negotiabantur. Tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot vellet, præfecturas fumeret, dum ne negotiatori. Itaque duas ei præterea dederam. Sed ii, quibus petierat, de provincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminiis: quod video tibi etiam novum accidisse, tanquam

mihî. Nunquam enim ex illo audivi, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, *Salaminiî pecuniam debent M. Scaptio & P. Matinio, familiaribus meis.* Eos mihî commendat: adscribit etiam, & quasi calcar admovet, intercessisse se pro iis magnam pecuniam. Conseceram, ut solverent, centesimis sexennii ductis cum renovatione singulorum annorum. At Scaptius quaternas postulabat. Metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. Nam ab edicto meo recessissem, & civitatem, in Catonis & in ipsius Bruti fide locatam, meisque beneficiis ornatam, funditus perdidissem. Atque hoc tempore ipso impingit mihî epistolam Scaptius Bruti, rem illam suo periculo esse: quod nec mihî unquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut præfecturam Scaptio deferrem. Id vero per te exceperamus, ne negotiatori: quod si cuiquam, huic tamen non. fuerat enim præfectus Appio; & quidem habuerat turmas equitum, quibus inclusum in curia senatum Salamine obsederat, ut fame senatores quinque morerentur. Itaque ego, quod die tetigi provinciam, cum mihî Cyprii legati Ephesum obviam venissent, litteras

misi, ut equites ex insula statim decederent. His de causis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum scripsisse. Sed tamen hoc sum animo: si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, quæ in tota provincia singulas observarem, itaque edixissem, idque etiam acerbissimis foeneratoribus probaretur; si præfecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompejo ipsi in Sext. Statio negavi, & iis probavi; si equites deductos moleste feret: accipiam equidem dolorem, mihi illum irasci, sed multo majorem, non esse eum talem, qualem putassem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me jus dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi potestatem fuisse. Addo etiam illud, quod vereor, tibi ipsi ut probem: consistere usura debuit, quæ erat in edicto meo. Deponere volebant: impetravi ab Salaminiis, ut filerent. Veniam illi quidem mihi dederunt; sed quid iis fiet, si huc Paullus venerit? sed totum hoc Bruto dedi, qui de me ad te humanissimas litteras scripsit: ad me autem, etiam cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, ἀκοινωνήτως solet scribere. Tu autem

velim ad eum scribas de his rebus, ut sciam, quo modo hæc accipiat. Facies enim me certiozem. Atque hoc superioribus litteris ad te diligenter perscripseram: sed plane te intelligere volui, mihi non excidisse illud, quod tu ad me quibusdam litteris scripsisses; si nihil aliud de hac provincia, nisi illius benevolentiam, deportassem, mihi id satis esse. Sit sane; quoniam ita tu vis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato meo fiat. Igitur meo decreto soluta res Scaptio statim. Quam id rectum sit, tu iudicabis: ne ad Catonem quidem provocabo. Sed noli me putare ἐγκελεύματα illa tua abjecisse, quæ mihi in visceribus hærent. Flens mihi meam famam commendasti. Quæ epistola tua est, in qua mentionem non facias? Itaque irascatur, qui volet: patiar. Τὸ γὰρ εἶ μετ' ἐμῶ. præsertim cum sex libris, tanquam prædibus, me ipsum obstrinxerim, quos tibi tam valde probari gaudeo: e quibus unum ἰσορικὸν requiris de Cn. Flavio Cn. F. Ille vero ante decemviros non fuit: quippe qui ædilis curulis fuerit; qui magistratus multis annis post decemviros institutus est. Quid ergo profecit, quod protulit factos? occultatam putant quodam tempore

istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. Nec vero pauci sunt auctores, Cn. Flavium scribam fastos protulisse, actionesque composuisse: ne me hoc, vel potius Africanum (is enim loquitur) commentum putes. Οὐκ ἔλαθε σὲ illud de gestu hiftrionis; tu sceleste suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. De me imperatore scribis te ex Philotimi litteris cognosse. Sed credo te, jam in Epiro cum esses, binas meas de omnibus rebus accepisse, unas a Pindenisso capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas. Quibus de rebus, propter casum navigandi, per binos tabellarios misi Romam litteras publice. De Tullia mea tibi assentior; scripsique ad eam, & ad Terentiam, mihi placere. Tu enim ad me jam ante scripseras, *ac vellem te in tuum veterem gregem retulisses.* Correcta vero epistola Memmiana, nihil negotii fuit. multo enim malo hunc a Pontidia, quam illum a Servilia. Quare adjunges Aufium nostrum, hominem semper amantem mei; nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appii amorem erga me cum reliqua hereditate crevisse; qui declaravit, quanti me faceret, cum sæpe, tum in Bursa. Næ tu me sollicitudine

magna liberaris. Furnii exceptio mihi non placet. nec enim ego ullum aliud tempus timeo, nisi quod ille solum excipit. Sed scriberem ad te de hoc plura, si Romæ esses. In Pompejo te spem omnem otii ponere non miror: ita res est; removendumque censeo illud *dissimulantem*. Sed enim, *οικονομία* si perturbatior est, tibi assignato: te enim sequor *σχεδιάζοντα*. Cicerones pueri amant inter se, discunt, exercentur: sed alter, uti dixit Isocrates in Ephoro & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. Mandavit enim pater. Eam sic observabo, quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus est. pueri autem ajunt, eum furenter irasci. sed homo nec doctior, nec sanctior fieri potest, nec tui meique amantior. Thermum, Silium vere audis laudari. valde se honeste gerunt. Adde M. Nonium, Bibulum, me, si voles. Jam Scrofa vellem haberet, ubi posset. est enim lautum negotium. Ceteri infirmant *πολίτευμα* Catonis. Hortensio quod causam meam commendas, valde gratum. De Amiano spei nihil putat esse Dionysius. Terentii nullum vestigium agnovi. Mœragenes certe periit.

Feci iter per ejus possessionem, in qua animal reliquum nullum est. Hæc non noram tum, cum cum Democrito tuo locutus sum. Rhosiaca vasa mandavi. Sed heus tu, quid cogitas? in felicatis lancibus & splendidissimis canistris, olusculis nos soles pascere; quid te in vasis fictilibus appositurum putem? Κέρως Phemio mandatum est: reperietur; modo aliquid illo digno canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas litteras misit. Necdum Bibuli erant allatæ: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoveatur senatus. Equidem sum in magna animi perturbatione, si, ut opto, non prorogatur nostrum negotium; habeo Junium & Quintilem in metu. Esto; duo quidem menses sustinebit Bibulus. Quid illo fiet, quem reliquero, præsertim si fratrem? quid me autem, si non tam cito decedo? magna turba est. Mihi tamen cum Dejotaro convenit, ut ille in meis castris esset cum suis copiis omnibus. Habet autem cohortes quadringenarias nostra armatura xxx; equitum cio cio. Erit ad sustentandum, quoad Pompejus veniat; qui litteris, quas ad me mittit, significat, suum negotium illud fore. Hiemant in nostra provincia Par-

thi. Exspectatur ipse Orodes. Quid quæris? aliquantum est negotii. De Bibuli edicto nihil novi, præter illam exceptionem, de qua tu ad me scripseras, *nimis gravi præjudicio in ordinem nostrum*. Ego tamen habeo *ισοδυναμῶσαν*, sed tectiorem, ex Q. Mucii P. F. edicto Asiatico, *extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari non oporteat, ex fide bona*: multa que sum secutus Scævolaë; in iis illud, in quo sibi libertatem censent Græci datam, ut Græci inter se disceptent suis legibus. Breve autem edictum est propter hanc meam *δικύρεσιν*, quod duobus generibus edicendum putavi: quorum unum est provinciale, in quo est de rationibus civitatum, de aere alieno, de usura, de syngraphis; in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine edicto satis commode transigi non potest, de hereditatum possessionibus, de bonis possidendis, magistris faciendis, vendendis: quæ ex edicto & postulari, & fieri solent. Tertium, de reliquo jure dicundo, *ἀγροφον* reliqui. Dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accomodaturum: itaque curo, & satisfacio adhuc omnibus. Græci vero exsultant, quod peregrinis iudicibus utun-

tur. Nugatoribus quidem, inquires. Quid refert? tamen se *αὐτονομίαν* adeptos putant. Vestri enim, credo, graves habent, Turpionem futorium, & Vettium mancipem. De publicanis quid agam, videris quærere. Habeo in deliciis, obsequor, verbis laudo, orno; efficio, ne cui molesti sint. Τὸ παραδοξότατον, usuras eorum, quas pactioibus adscriperant, servavit etiam Servilius. Ego sic: diem statuo satis laxam; quam ante si solverint, dico me centesimas ducturum; si non solverint, ex pactioe. Itaque & Græci solvunt tolerabili scœnore; & publicanis res est gratissima. Sic illa jam habent, pleno modio, verborum honorem, invitationem crebram. Quid plura? sunt omnes ita mihi familiares, ut se quisque maxime putet. Sed tamen *μηδὲν αὐτοῖς*. Scis reliqua. De statua Africani, (*ὦ πραγμάτων ἀσυγγλώσων!* sed me ipsum delectavit in tuis litteris) ain' tu? Scipio hic Metellus proavum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi Cos. ea statua, quæ ad Opis per te posita in excelso est. In illa item, quæ est ad *Πολυδεύκης*, hercule inscriptum est Cos. quam esse ejusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat.

At mehercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic in Capitolio posuit, animadvertissem in Serapionis subscriptione Africani cognomen, erratum fabrile putavi; nunc video Metelli. O! ἀνισορησίαν turpem! nam illud de Flavio & fastis, si fecus est, commune erratum est; & tu belle ἠπόρησας; & nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Græcos. Quid enim non dixit, Εὐπολίην, τὸν τῆς ἀρχαίας, ab Alcibiade, navigante in Siciliam, dejectum esse in mare? redarguit Eratosthenes. affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. Num idcirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis erravit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur jacet Theophrastus, si id a Timæo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire, proavum suum censorem non fuisse, turpe est; præsertim cum post eum consuem, nemo Cornelius, illo vivo, censor fuerit. Quod de Philotimo, & de solutione H - S xx dc scribis, Philotimum circiter Kalend. Januar. in Chersonesum audio venisse: ac mihi ab eo nihil adhuc. Reliqua mea Camillus scribit se accepisse: ea quæ sint, nescio

& aveo scire. Verum hæc posterius, & coram fortasse commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte epistolæ commovit: scribis enim sic, τί λοιπόν? deinde me obsecras amantissime, ne obliviscar vigilare, & ut animadvertam, quæ fiant. Num quid de quo inaudisti? etsi nihil ejusmodi est. πολλῶς γε καὶ δεῖ. nec enim me fefellerit, nec fallit. Sed ista admonitio tua tam accurata, nescio quid mihi significare visa est. De M. Octavio iterum jam tibi rescribo, te illi probe respondisse. paulo vellem fidentius. Nam Coelius libertum ad me misit, & litteras accurate scriptas: sed de pantheris foede, ac civitatibus. Rescripsi, alterum me moleste ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romæ, nullum in mea provincia nummum, nisi in æs alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuique eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius viveret. Illud autem alterum, alienum esse existimatione mea, Cybiratas imperio meo publice venari. Lepta tua epistola gaudio exsultat. etenim scripta belle est, meque apud eum magna in gratia posuit. Filiola tua gratum

mihi fecit, quod tibi diligenter mandavit, ut mihi salutem adscriberes: gratum etiam Pilia: sed illa officiosius, quod mihi, quem nunquam vidit. Igitur tu quoque salutem utrique adscribito. Litterarum datarum prid. Kal. Januar. suavem habuit recordationem clarissimi jurisjurandi: quod ego non eram oblitus. magnus enim prætextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut postulasti, χρύσεια χαλκείων; sed paria paribus respondimus. Ecce autem alia pusilla epistola, quam non relinquam ἀναντιφώνητον. Bene mehercule potuit Lucejus Tusculanum; nisi forte: solet enim cum suo tibicine: & velim scire, quis sit status ejus. Lentulum quidem nostrum, pro ære, Tusculanum proscripsisse audio. Cupio hos expeditos videre: cupio etiam Sextium: adde, si vis, Coelium: quibus omibus est, αἰδέσθαι μὲν ἀνήνασθαι, δέισαν δ' ὑποδέχσθαι. De Memmio restituendo ut Curio cogitet, te audisse puto. De Egnatii Sidicini nomine, nec nulla, nec magna spe sumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentissime Deiotarus curat, graviter ægrum. Respondi etiam minori. Tu velim, dum ero Laodiceæ, id est, ad Idus Maj. quam sæpissime mecum per

litteras colloquare : & cum Athenas veneris, (jam enim sciemus de rebus urbanis, de provinciis, quæ omnia in mensem Martium sunt collata,) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, jamne vos a Cæsare per Herodem talenta Attica L extorsistis? in quo, ut audio, magnum odium Pompeji suscepistis. putat enim, suos numeros vos commedisse; Cæsarem in Nemo-rensi ædificando diligentio-rem fore. Hoc ego ex P. Vedio, magno nebulone, sed Pompeji tamen familiari, audivi. Hic Veditus venit mihi obviam cum duobus effedis, & rheda equis juncta, & lectica, & familia magna: pro qua, si Curio legem pertulerit, H-S cæntena pendat necesse est. Erat præterea cynocephalus in effedo: nec deerant onagri. Nunquam vidi hominem nequiores. Sed extremum audi. Diversatus est Laodiceæ apud Pompejum Vindullum. Ibi sua deposuit, cum ad me profectus est. Moritur interim Vindullus: quæ res ad Magnum Pompejum pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli venit. Cum omnia obsignaret, in Vedianas res incidit. In his inventæ sunt quinque plangunculæ matronarum, in quibus una sororis amici tui, hominis

Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi, qui hæc tam negligenter ferat. Hæc te volui *παριστορήσαι*. fumus enim ambo belle curiosi. Unum etiam velim cogites. Audio Appium *προτύλαιον* Eleusine facere. Num inepti fuerimus, si nos quoque Academiae fecerimus? Puto, inquires. Ergo id ipsum scribes ad me. equidem valde ipsas Athenas amo. Volo esse aliquod monumentum. Odi falsas inscriptiones statuarum alienarum. sed ut tibi placebit: faciesque me, in quem diem Romana incidant mysteria, certiolem, & quo modo hiemaris. Cura, ut valeas. Post Leuætricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quinto.

CICERO ATTICO S.

2. **C**VM Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, salutandi causa, venisset, & se statim ad te navigaturum esse diceret; has ei litteras dedi: quibus ad eas rescripti, quas acceperam a Bruti tabellario. Et respondebo primum postremæ tuæ paginæ, quæ mihi magnæ molestiæ fuit, quod ad te scriptum est a Cincio de Statii sermone: in quo hoc molestissimum est, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. probari autem?

autem? de isto haecenus. Dixerim me vel plurima vincula tecum summæ conjunctionis optare, etsi sunt amoris arctissima: tantum abest, ut ego ex eo, quo adstricti sumus, laxari aliquid velim. Illum autem multa de istis rebus asperius solere loqui, sæpe sum expertus; sæpe etiam lenivi iratum. Id scire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militiave nostra, sæpe incensum iravidi, sæpe placatum. Quid ad Statium scripserit, nescio. Quidquid acturus de tali re fuit, scribendum tamen ad libertum non fuit. Mihi autem erit maxime curæ, ne quid fiat secus, quam volumus, quamque oportet. Nec satis est in ejusmodi re, se quemque præstare: maximæ partes istius officii sunt pueri Ciceronis, sive jam adolescentis: quod quidem illum soleo hortari. Ac mihi videtur matrem valde, ut debet, amare, teque mirifice. Sed est magnum illud quidem, verumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotii satis. Quoniam respondi postremæ tuæ paginæ prima mea; nunc ad primam revertar tuam. Peloponnesias civitates omnes maritimas esse, hominis non nequam, sed etiam tuo iudicio probati, Dicæarchi tabulis credidi. Is multis

nominibus in Trophoniana Chæronis narra-
 tione Græcos in eo reprehendit, quod mare
 tam secuti sunt, nec ullum in Peloponneso
 locum excipit. Cum mihi auctor placeret,
 (etenim erat *ἰσορικότατος*, & vixerat in Pe-
 loponneso,) admirabar tamen; &, vix ac-
 credens, communicavi cum Dionysio. Atque
 is primo est commotus: deinde, quod tum
 de isto Dicæarcho non minus bene existima-
 bat, quam tu de C. Vestorio, ego de M. Clu-
 vio, non dubitabat, quin ei crederemus.
 Arcadiæ censebat esse Lepreon quoddam ma-
 ritimum: Tenea autem, & Aliphera, & Tri-
 tia *νεόκτισα* ei videbatur; idque τῶ τῶν νεῶν
καταλόγω confirmabat, ubi mentio non fit
 istorum. Atque istum ego locum totidem ver-
 bis a Dicæarcho transtuli. Phliasios autem
 dici sciebam, & ita fac ut habeas; non qui-
 dem sic habemus. sed primo me *ἀναλογία* de-
 ceperat, Φλιᾶς, Ὀπᾶς, Σιπᾶς. quod Ὀπέν-
 τιοι, Σιπέντιοι. sed hoc continuo correximus.
 Lætari te nostra moderatione & continentia
 video. Tum id magis faceres, si aeffes, at-
 que hoc foro, quod egi ex Idibus Febr. Lao-
 diceæ ad Kalend. Maj. omnium diœcesium,
 præter Ciliciæ. Mirabilia quædam effecimus:
 ita multæ civitates omni ære alieno liberatæ,

multæ valde levatæ sunt: omnes, suis legibus & judiciis usæ, *αὐτονομίαν* adeptæ, revixerunt. His ego duobus generibus facultatem ad se ære alieno liberandas aut levandas dedi; uno, quod omnino nullus in imperio meo sumtus fnctus est, (nullum cum dico, non loquor *ὑπερβολικῶς*,) nullus, inquam, ne teruncius quidem. Hac autem re, incredibile est, quantum civitates emerferint. Accessit altera. Mira erant in civitatibus ipsorum furta Græcorum, quæ magistratus sui fecerant. Quæsiivi ipse de iis, qui annis decem proximis magistratum gesserant, aperte fatebantur. Itaque, sine ulla ignominia, suis humeris pecunias populis retulerunt. Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt. Itaque publicanis in oculis sumus. Gratis, inquis, viris. Sensimus. Jam cetera jurisdictio nec imperita, & clemens cum admirabili facilitate. Aditus autem ad me minime provinciales. nihil per cubicularium. Ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. Grata hæc & magna, mihi que nondum laboriosa ex illa veteri militia. Nonis Maj. in Ciliciam cogitabam: ibi cum Junium mensem consumsiffem, atque

utinam in pace! (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quintilem in reditu ponere. annuæ enim mihi operæ ante diem III Kalend. Sext. emerentur. Magna autem in spe sum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Habebam acta urbana usque ad Nonas Martias; e quibus intelligebam, Curionis nostri constantia omnia potius actum iri, quam de provinciis. Ergo, ut spero, propediem te videbo. Venio ad Brutum tuum, immo nostrum: sic enim mavis. Equidem omnia feci, quæ potui aut in mea provincia perficere, aut in regno experiri. Omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per litteras scilicet. ipsum enim triduum quatrimumve mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberavi. sed & tum præsens, & postea creberimis non destiti rogare & petere mea causa; suadere & hortari sua. Multum profeci, sed quantum, non plane, quia longe absum, scio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio vellet solvere; sed centesimis ductis a proxima quidem syngrapha, nec perpetuis, sed renovatis quotannis. Numerabantur nummi: noluit Scaptius. Tun' qui ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in syn-

grapha. Fieri non poterat: nec, si posset, ego pati possem. Audio omnino Scaptium poenitere. nam quod senatusconsultum esse dicebat, ut jus ex syngrapha diceretur, eo consilio factum est, quod pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam sumserant. Vetabat autem Auli lex, jus dici de ita sumpta pecunia. Decrevit igitur senatus, ut jus diceretur ista syngrapha. Nunc ista habet juris idem, quod ceteræ, nihil præcipui. Hæc a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi nescio; Catoni certe probabo. Sed jam ad te ipsum revertor. Ain' tandem, Attice, laudator integritatis & elegantiae? *ausus es hoc ex ore tuo*, inquit Ennius, ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, si mecum esses, qui scribis morderi te interdum, quod non simul sis, paterere me id facere, si vellem? *Non amplius*, inquis, *quingenta*. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. Quid tandem isti mali in tam tenera insula non fecissent? non fecissent autem? immo quid ante adventum meum non fecerunt? inclusum in curia senatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint nonnulli fame. Erat enim præfectus Appii Scaptius, & habebat turmas ab

Appio. Id me igitur tu, cujus mehercule os mihi ante oculos solet versari, cum de aliquo officio ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, præfectus ut Scaptius sit? alias hoc statueramus, ut negotiatorem neminem: idque Bruto probaveramus. Habeat is turmas? cur potius, quam cohortes? sumtu jam nepos evadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. Scio. nam ad me Ephesum usque venerunt, flentesque equidem scelera, & misérias suas detulerunt. Itaque statim dedi litteras, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent; ob eamque causam, tum ob ceteras, Salaminii nos in cœlum decretis suis sustulerunt. Sed jam quid opus equitatu? solvunt enim Salaminii. nisi forte id volumus armis efficere, ut scœnus quaternis centesimis ducant. Et ego audebo legere unquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Nimis, nimis, inquam, in isto Brutum amasti, dulcissime Attice: nos, vereor, ne parum. Atque hæc, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. Cognosce nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus; honeste tamen, sed plane libenter: nec enim ipsum odimus; & Brutum amamus; & Pompejus mirifice a me contendit; quem meher-

cule plus plusque in dies diligo. C. Coelium quæstorem huc venire audisti. Nescio, quid fit: sed... Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenis fore mense Septembri. Tuorum itinerum tempora scire sane velim. *Εὐήθειαν* Sempronii Rufi cognovi ex epistola tua Corcyræa. Quid quæris? invideo potentix Vestorii. Cupiebam etiam nunc plura garrire; sed lucet: urget turba: festinat Philogenes. Valebis igitur, & valere Piliam & Cæciliam nostram jubebis litteris: salvebis a meo Cicerone.

CICERO ATTICO S.

3. **E**TSI nil sane habebam novi, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, litteras; tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit: ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid juvare posses, quippe res enim est in manibus; tu autem abes longe gentium:

Πολλὰ δ' ἐν μεταίχμιῳ

Νότος κωλύει κύματ' εὐρείης ἀλῆς) obrepfit dies, ut vides, (mihi enim ante diem III Kal. Sext. de provincia decedendum est) nec succeditur. Quem relinquam, qui provinciæ

præfit? Ratio quidem & opinio hominum postulat fratrem: primum, quod videtur esse honos; nemo igitur potior: deinde, quod solum habeo prætorium. Pomtinus enim ex pacto & conventu (nam ea lege exierat) jam a me discesserat. Quæstorem nemo dignum putat. etenim est levis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror. odit enim provinciam. et hercule nihil odiosius, nihil molestius. Deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officii? cum bellum esse in Syria magnum putetur, id videatur in hanc provinciam erupturum; hic præsidii nihil sit; sumtus annuus decretus sit; videaturne aut pietatis esse meæ, fratrem relinquere; aut diligentia, nugarum aliquid relinquere? magna igitur, ut vides, sollicitudine afficior, magna inopia consilii. Quid quæris? toto negotio nobis opus non fuit. Quanto tua provincia melior? decedes, cum voles; nisi forte jam decessisti: quem videbitur, præficies Thesprotiæ & Chaoniæ. Necdum tamen ego Quintum conveneram, ut jam, si id placeret, scirem, possetne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid vellem, habebam. Hoc est igitur ejusmodi. Reliqua plena adhuc

& laudis & gratiæ, digna iis libris, quos tu laudas. conservatæ civitates; cumulate publicanis satisfactum; offensus contumelia nemo; decreto justo & severo perpauci; nec tamen quisquam, ut queri audeat. Res gestæ dignæ triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus; sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda provincia. sed hæc Deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus scilicet plura tu scis; sæpius & certiora audis. Equidem doleo, non me tuis litteris certiorem fieri. Huc enim odiosa afferebantur de Curione, de Paulo: non quod ullum periculum videam stante Pompejo, vel etiam sedente; valeat modo: sed mehercule Curionis & Pauli, meorum familiarium, vicem doleo. Formam igitur mihi totius reipublicæ, si jam es Romæ, aut cum eris, velim mittas; quæ mihi obviam veniat, ex qua me fingere possim, & præmeditari, quo animo accedam ad urbem. Est enim quiddam, advenientem non esse peregrinum atque hospitem. Et, quod pæne præterii, Bruti tui causa, ut sæpe ad te scripsi, feci omnia. Cyprii numerabant. sed Scaptius centesimis, renovato in singulos annos scenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompejum

prolixior per ipsum, quam per me in Brutum: quem tamen ego præstare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamque ab eo ita longe, ut nihil possem nisi litteris; quibus pugnare non destiti. Summa hæc est: pro ratione pecuniæ liberalius est Brutus tractatus, quam Pompejus: Bruto curata hoc anno talenta circiter c. Pompejo in sex mensibus promissa cc. Jam in Appii negotio quantum tribuerim Bruto, dici vix potest. Quid est igitur, quod laborem? amicos habet meras nugas, Matinium, Scaptium; qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum vexaret, ut ante me fecerat, fortasse succenset; aut quia præfectus non est, quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio, meo familiari; non tuo M. Lenio; & quod tibi Romæ ostenderam me servaturum, in eo perseveravi. Sed quid poterit queri is, qui, auferre pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto esse satisfactum. Is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti litteris ei detuliffem, postea scripsit ad me, se uti nolle eo tribunatu. Gavius est quidam; cui cum præfecturam detuliffem Bruti rogatu, multa & dixit, & fecit cum quadam mea contume-

lia, P. Clodii canis. Is me nec proficiscentem Apameam profecutus est; nec, cum postea in castra venisset, atque inde discederet, numquid vellem, rogavit; & fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. Hunc ego si in præfectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam nunquam tulerim, ferrem hujus affectæ? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficii aliquid & honoris. Is enim Gavius, cum Apameæ me nuper vidisset Romam proficiscens, me ita appellavit: (Culleolum vix auderem:) Unde, inquit, me jubes petere cibaria præfecti? Respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant; me non instituisse iis dare cibaria, quorum opera non essem usus. Abiit iratus. Hujus nebulonis oratione si Brutus moveri potest, licebit eum solus ames; me æmulum non habebis. Sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. Tibi tamen causam notam esse volui: & ad ipsum hæc perscripsi diligentissime. Omnino (soli enim sumus) nullas unquam ad me litteras misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀνοιώωνητον aliquid. Tibi autem valde solet in ore esse,

Granius autem

Non contemnere se, & reges odisse superbos:
 in quo tamen ille mihi risum magis, quam
 stomachum, movere solet: sed plane parum
 cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Ci-
 cero puer legit, ut opinor, & certe, episto-
 lam inscriptam patri suo. solet enim aperire,
 idque de meo consilio, si quid forte sit, quod
 opus sit sciri. In ea autem epistola erat illud
 idem de sorore, quod ad me. Mirifice con-
 turbatum vidi puerum. Lacrymans mecum
 est questus. Quid quæris? miram in eo pie-
 tatem, suavitatem, humanitatemque perspe-
 xi: quo majorem spem habeo, nihil fore ali-
 ter, ac deceat. Id te igitur scire volui. Ne
 illud quidem prætermittam: Hortensius filius
 fuit Laodiceæ gladiatoribus flagitiose & tur-
 piter. Hunc ego patris causa vocavi ad cœ-
 nam, quo die venit; & ejusdem patris cau-
 sa nihil amplius. Is mihi dixit, se Athenis
 me expectaturum, ut mecum decederet.
 Recte, inquam: quid enim dicerem? omnino
 puto nihil esse, quod dixit. Nolo quidem;
 ne offendam patrem, quem mehercule mul-
 tum diligo. Sin fuerit meus comes, mode-
 rabor ita, ne quid eum offendam, quem mi-
 nime volo. Hæc sunt; etiam illud. Orationem

Q. Celeris mihi velim mittas contra M. Servilium. Litteras mitte quamprimum: si nihil; nihil fieri, vel per tuum tabellarium. Piliæ & filiæ salutem. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

4. **T**ARSVM venimus Nonis Juniis. Ibi me multa moverunt: magnum in Syria bellum; magna in Cilicia latrocinia; mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum; relinquendus erat ex senatusconsulto, qui præffet. Nihil minus probari poterat, quam quæstor Mescinius. nam de Cœlio nihil audiebamus. Rectissimum videbatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea. O rem totam odiosam! sed hæc fortuna viderit; quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam salvus, ut spero, venisti, videbis, ut soles, omnia, quæ intelligas nostra interesse, in primis de Tullia mea: cujus de conditione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiam, cum tu in Græcia esses; deinde de honore nostro. Quod enim tu abfuisi, vereor ut satis diligenter

actum in senatu fit de litteris meis. Illud præterea *μυσικώτερον* ad te scribam: tu facilius odorabere: τῆς δάμαρτος με ὁ ἀπελεύθερος (οἶδα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρῶην, ἐξ ᾧν ἀλογευόμενος παρεφθέγγετο, πεφυραμέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τῆ Κροτωνιάτῃ τυραννοκτόνῃ. δέδοικα δὴ, μήτι νοήσης. εἰς δὴπερ τῆτο δὴ περισυεψόμενος, τὰ λοιπὰ ἐξασφάλισα. Non queo tantum, quantum vereor, scribere. Tu autem fac, ut mihi tuæ litteræ volent obviam. Hæc festinans scripsi in itinere atque agmine. Piliæ, & puellæ Ciciliæ bellissimæ salutem dices.

CICERO ATTICO S.

5. **N**UNC quidem profecto Romæ es: quo te, si ita est, salvum venisse gaudeo: unde quidem quam diu abfuisti, magis a me abesse videbare, quam si domi esses. minus enim mihi meæ notæ res erant, minus etiam publicæ. Quare velim, etsi, ut spero, te hæc legente aliquantum viæ processero, tamen obviam mihi litteras quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea: τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς ἀπελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατλαρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέσχαις ὑπό τῆ

πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς
 τῷ Κροτωνιάτῃ. hoc tu indaga, ut soles; *ast*
hoc magis. ἐξ ἄσεως ἑπταλόφου τειχῶν παρέ-
 δωκεν μνῶν κ δ. μ η. ὀφειλημάτων Καμίλλῳ.
 ἐαυτὸν τε ὀφείλοντα μνᾶς κ δ. ἐκ τῶν Κροτω-
 νιατικῶν καὶ ἐκ τῶν Χερρόνησιατικῶν μ η. καὶ
 μνᾶς κληρονομήσας χ μ. χ μ. τέτων δὲ μηδὲ
 ὄσολόν διαλύσασθαι, πάντων ὀφειληθέντων τῷ
 δευτέρῃ μηνὸς τῇ νεμηνίᾳ. τὸν δὲ ἀπελεύθερον
 αὐτῷ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν
 ὀλοσχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα οὖν, πρῶτον
 μὲν, ἵνα πάντα σώζηται. δεύτερον δὲ, ἵνα μηδὲ
 τῶν τόκων ὀλιγορήσης τῶν ἀπὸ τῆς προεικειμέ-
 νης ἡμέρας. ὅσας αὐτὸν ἠρέγκαμεν σφόδρα δέ-
 δοικα. καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ὑμᾶς κατασνεψό-
 μενος, καὶ τι σχεδὸν ἐλπίσας. ἀπογνῶς δὲ,
 ἀλόγως ἀπέφη, ἐπειπὼν, εἶνω· αἰσχρὸν τοι δη-
 ρὸν τε μένειν. *meque objurgavit vetere pro-*
verbio, τὰ μὲν διδόμενα. *Reliqua vide, &*
quantum fieri potest, perspiciamus. *Etsi an-*
nuum tempus prope jam emeritum habeba-
mus; dies enim xxxiii erant reliqui: folli-
citudine provinciæ tamen vel maxime urge-
bamur. *Cum enim arderet Syria bello; &*
Bibulus, in tanto mœrore suo maximam cu-
ram belli sustineret; ad meque legati ejus,
& quæstor, & amici litteras mitterent, ut

subsidio venirem : etsi exercitum infirmum habebam ; auxilia sane bona , sed ea Galatarum , Pisidarum , Lyciorum (hæc enim sunt nostra robora) tamen esse officium meum putavi , exercitum habere quam proxime hostem , quoad mihi præesse provinciæ per senatusconsultum liceret . Sed , quo ego maxime delectabar , Bibulus molestus mihi non erat ; de omnibus rebus scribebat ad me potius : & mihi decessionis dies *λεληθότως* obreptat : qui cum advenerit , *ἄλλο πρόβλημα* , quem præficiam ; nisi Calvus quaestor venerit ; de quo adhuc nihil certi habebamus . Cupiebam mehercule longiorem epistolam facere : sed nec erat res , de qua scriberem ; nec joculari præ cura poteram . Valebis igitur , & puellæ salutem Atticulæ dices , nostræque Piliæ .

CICERO ATTICO S.

6. **E**GO , dum in provincia omnibus rebus Appium orno , subito sum factus accusatoris ejus focer . Id quidem , inquis , dii approbent . Ita velim : teque ita cupere certo scio . Sed crede mihi , nihil minus putaram ego ; qui de Ti. Nerone , qui mecum egerat , certos homines ad mulieres miseram ; qui Romam venerunt ,

venerunt, factis sponfalibus. Sed hoc spero melius. Mulieres quidem valde intelligo delectari obsequio & comitate adolescentis. Cetera noli ἐξαικωνθίζειν. Sed heus tu, πυρὰς εἰς δῆμον Athenis? placet hoc tibi? etsi non impediebant mei certe libri (non enim ista largitio fuit in cives, sed in hospites liberalitas) me tamen de Academiæ προπύλῳ jubes cogitare; cum jam Appius de Eleusine non cogitet. De Hortensio te certo scio dolere. equidem excrucior. decreeram enim cum eo valde familiariter vivere. Nos provinciæ præfecimus Cœlium: puerum, inquires, & fortasse fatuum, & non gravem, & non continentem. Assentior: fieri non potuit aliter. Nam quas multo ante tuas acceperam litteras, in quibus ἐπέχειν te scripseras, quid esset mihi faciendum de relinquendo; eæ me pungebant. Videbam enim, quæ tibi essent ἐποχῆς causæ (& erant eædem mihi) puero tradere me: fratri autem? illud non utile nobis. nam præter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quæstori, nobili præsertim, anteferrem. Tamen, cum impendere Parthi videbantur, statueram fratrem relinquere, aut etiam reipublicæ causa contra senatusconsultum ipse remanere: qui posteaquam

incredibili felicitate discefferunt; sublata du-
 bitatio est. Videbam sermones: hui! fratrem
 reliquit? num est hoc non plus annum obti-
 nere provinciam? quid, quod senatus eos vo-
 luit præesse provinciis, qui non præfuissent?
 at hic triennium. Ergo hæc ad populum.
 Quid, quæ tecum? nunquam essem sine cu-
 ra, si quid iracundius, aut contumeliosius,
 aut negligentius; quæ fert vita hominum.
 Quid, si quid filius puer, & puer bene sibi
 fidens? qui esset dolor? quem pater non di-
 mittebat; teque id censere moleste ferebat.
 At nunc Coelius, non dico equidem, quid ege-
 rit; sed tamen multo minus laboro. Adde
 illud, Pompejus, eo robore vir, iis radicibus,
 Q. Cassium sine forte delegit, Cæsar Antonium:
 ego forte datum offenderem? ut etiam inqui-
 reret in eum, quem reliquisset? Hoc melius;
 & hujus rei plura exempla: senectuti quidem
 nostræ profecto aptius. At te apud eum, dii
 boni! quanta in gratia posui? eique legi lit-
 teras non tuas, sed librarii tui. Amicorum
 litteræ me ad triumphum vocant, rem a no-
 bis, ut ego arbitror, propter hanc *παλιγγε-
 νεσίαν* nostram, non negligendam. Quare tu
 quoque, mi Attice, incipe id cupere; quo
 nos minus inepti videamur.

CICERO ATTICO S.

7. **Q**VINTVS filius, pie sane, me quidem certe multum hortante, sed currentem, animum patris sui forori tuæ reconciliavit. Eum valde etiam tuæ litteræ excitarunt. Quid quæris? confido rem, ut volumus, esse. Bis ad te antea scripsi de re mea familiari, si modo tibi redditæ litteræ sunt, Græce, ἐν ἀνιγμοῖς. scilicet nihil est movendum. Sed tamen, ἀφελῶς percontando de nominibus Milonis, &, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceæ quæstorem Mescinium exspectare iussi, ut confectas rationes lege Julia apud duas civitates possim relinquere. Rhodum volo puerorum causa: inde quamprimum Athenas: etsi etesiæ valde reflant: sed plane volo his magistratibus, quorum voluntatem in supplicatione sum expertus. Tu tamen mitte mihi, quæso, obviam litteras, numquid putes reipublicæ nomine tardandum esse nobis. Tiro ad te dedisset litteras, nisi eum graviter ægrum reliquissem. Sed nuntiant, melius esse. Ego tamen angor. nihil enim illo adolescente castius, nihil diligentius.

CICERO ATTICO S.

8. **C**VM instituissem ad te scribere, calamumque sumsissem, Battonius e navi recta ad me venit domum Ephesi, & epistolam tuam reddidit XI Kal. Octobres. Lætatus sum felicitate navigationis tuæ, opportunitate Piliæ, etiam mehercule sermone ejusdem de conjugio Tulliaë meæ. Battonius autem mirros terrores ad me attulit Cæsarianos: cum Lepta etiam plura locutus est: spero falsa, sed certe horribilia: exercitum nullo modo dimissurum: cum illo prætores designatos, Cassium tribunum plebis, Lentulum consullem facere: Pompejo in animo esse, urbem relinquere. Sed heus tu, numquid moleste fers de illo, qui se solet anteferre patruo fororis tuæ filii? at a quibus victus? sed ad rem. Nos etesiæ vehementissime tardarunt. Detraxit xx ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum. Kal. Octob. Epheso conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquitio, simul e portu egredienti, sed expeditius naviganti. Nos Rhodiorum aphractis, ceterisque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus. Ita tamen properabamus, ut non posset magis. De raudusculo Puteolano gratum. Nunc ve-

lim dispicias res Romanas: videas, quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me vocant. Ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hostis in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, æquo animo essem. Nunc vero *αἰσχροὺν σιωπᾶν*. Sed explora rem totam; ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa; qui & properarem, & ei litteras darem, qui aut mecum, aut paulo ante venturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicet. Tu dices utriusque nostrum verbis & Piliæ tuæ, & filiæ.

CICERO ATTICO S.

9. **I**N Piræea cum exissem prid. Idus Octob. accepi ab Acasto, servo meo, statim tuas litteras: quas quidem cum expectassem jam diu, admiratus sum, ut vidi obsignatam epistolam, brevitatem ejus; ut aperui, rursus *σύνχυσιν* litterularum, quæ solent tuæ compositissimæ & clarissimæ esse: ac, ne multa, cognovi ex eo, quod ita scripseras, te Romam venisse ante diem XII Kalend. Octob. cum febrî. Percussus vehementer, nec magis, quam debui, statim quæro ex Acasto. Ille & tibi & sibi visum, & ita se domi ex tuis audisse,

ut nihil esset incommode. Id videbatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse. Sed amavi tamen, admiratusque sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses. Quare de hoc satis spero enim, quæ tua prudentia & temperantia est, & hercule, ut me jubet Acastus, confido te jam, ut volumus, valere. A Turannio te accepisse meas litteras gaudeo. παραφύλαξον, si me amas, τὴν τῷ Κυρατῷ Φιλοτιμίαν αὐτότατα. Hanc, quæ mehercule mihi magno dolori est (dilexi enim hominem) procura, quantulacunque est, Præcianam hereditatem, prorsus ille ne attingat. Dices, nummos mihi opus esse ad apparatus triumphi: in quo, ut præcipis, nec me λεγὸν in expetendo cognoscas, nec ἀτυφον in abjiciendo. Intellexi ex tuis litteris, te ex Turannio audisse, a me provinciam fratri traditam. Adeon' ego non perspexeram prudentiam litterarum tuarum? ἐπέχειν te scribebas. Quid erat dubitatione dignum, si esset quidquam, cur placeret fratrem, & talem fratrem relinqui? ἀθέτησις ista mihi tua, non ἐποχὴ, videbatur. Monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem. τὸ μὲν ὄνειρον ἐμοί. eadem omnia, quasi collocuti essemus, vidimus.

Non fuit faciendum aliter, meque ἐπιχρονία
ἐποχή tua dubitatione liberavit. Sed puto te
accepisse de hac re epistolam scriptam accu-
ratus. Ego tabellarios postero die ad vos
eram missurus, quos puto ante venturos,
quam nostrum Saufejum. Sed eum sine meis
litteris ad te venire vix rectum erat. Tu
mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id
est, de Dolabella, perscribas; de republica,
quam prævideo in summis periculis; de cen-
soribus, maximeque de signis, tabulis quid
fiat; referaturne. Idibus Octob. has dedi lit-
teras: quo die, ut scribis, Cæsar Placen-
tiam legiones quatuor. Quæso, quid nobis
futurum est? In arce Athenis statio mea
nunc placet.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

A T T I C V M
L I B E R V I I.

CICERO ATTICO S.

I. **D**EDERAM equidem L. Saufejo litteras, & dederam ad te unum, quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis litteris ad te venire volebam. Sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. Sin jam illas accepisti, scis, me Athenas venisse prid. Idus Octobres; e navi egressum in Piræeum tuas ab Acasto nostro litteras accepisse, conturbatum, quod cum febre Romam venisses; bono tamen animo esse cœpisse, quod Acastus ea, quæ vellem, de allevato corpore tuo nuntiaret; cohortuisse autem me, quod tuæ litteræ de legionibus Cæsaris afferrent; & egisse tecum, ut

videres, ne quid *Φιλοτιμία* ejus, quem nosti, nobis noceret; de quo jam pridem ad te scripseram. Turannius autem fecus tibi Brundisii dixerat; quod ex iis litteris cognovi, quas a Xenone, optimo viro, accepi. Cur fratrem provinciae non praefecissem, exposui breviter. Haec fere sunt in illa epistola. Nunc audi reliqua. Per fortunas! omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemque tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere judico singularem, confer te jam ad eam curam, ut de omni statu meo cogites. videre enim mihi videor tantam dimicationem; nisi idem Deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberavit, resperit rempublicam; sed tantam, quanta nunquam fuit. Age, hoc malum mihi commune est cum omnibus. Nihil tibi mando, ut de eo cogites. Illud meum proprium *πρόβλημα*, quaeso, suscipe. Videsne, ut te auctore sim utrumque complexus? Ac vellem a principio te audisse amicissime monentem,

Ἄλλ' ἐμὸν ἔποτε θυμὸν ἐνὶ σήθεσσι κείδης
Πατρίδος.

Sed aliquando tamen persuasisti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum valebat. Feci

igitur: itaque effeci omni obsequio, ut neutri illorum quisquam esset me carior. Hæc enim cogitabamus: nec mihi, conjuncto cum Pompejo, fore necesse peccare in republica aliquando; nec cum Cæsare sentienti pugnandum esse cum Pompejo: tanta erat illorum conjunctio. Nunc impendet, ut & tu ostendis, & ego video, summa inter nos contentio. Me autem uterque numerat suum, nisi forte simulat alter. Nam Pompejus non dubitat (vere enim judicat) ea, quæ de republica nunc sentiat, mihi valde probari. Utriusque autem accepi ejusmodi litteras eodem tempore, quo tuas; ut neuter quemquam omnium pluris facere, quam me, videretur. Verum quid agam? non quæro illa ultima, (si enim castris res geretur, video cum altero vinci fatius esse, quam cum altero vincere,) sed illa, quæ tum agentur, cum venero; ne ratio absentis habeatur, ut exercitum dimittat. *Dic M. Tulli.* Quid dicam? Expecta, amabo te, dum Atticum conveniam. Non est locus ad tergiversandum. Contra Cæsarem? ubi illæ sunt densæ dextræ? nam, ut illi hoc liceret, adjuvi, rogatus ab ipso Ravennæ de Coelio tribuno plebis. Ab ipso autem? etiam a Cnæo nostro,

in illo divino tertio consulatu. Aliter sensero? αἰδέομαι non Pompejum modo, sed Τρωῶας, καὶ Τρωάδας. Πηλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει. Quis? tu ipse scilicet, laudator & factorum & scriptorum meorum. Hanc ergo plagam effugi per duos superiores Marcellorum consulatus, cum est actum de provincia Cæsaris. Nunc incido in discrimen ipsum. Itaque, ut stultus primus suam sententiam dicat, mihi valde placet, de triumpho nos moliri aliquid: extra urbem esse cum justissima causa. tamen dabunt operam, ut eliciant sententiam meam. Ridebis hoc loco fortasse. Quam vellem etiam nunc in provincia morari! plane opus fuit, si hoc impendebat. etsi nil miserius. nam ὁδὸν πάρεργον volo te hoc scire: omnia illa prima, quæ etiam tuis litteris in cælum ferebas, ἐπίτηκτα fuerunt. Quam non est facilis virtus! quam vero difficilis ejus diuturna simulatio! Cum enim hoc rectum & gloriosum putarem, ex annuo sumtu, qui mihi decretus esset, me C. Coelio quæstori relinquere annum, referre in ærarium ad H-S CIO; ingemuit nostra cohors, omne illud putans distribui sibi oportere; ut ego amicior invenirem Phrygum & Cilicum ærariis, quam

nostro. Sed me non moverunt. nam & mea laus apud me plurimum valuit: nec tamen quidquam honorifice in quemquam fieri potuit, quod prætermiserim. Sed hæc fuerit, ut ait Thucydides, ἐκβολὴ λόγου non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum, quo artificio tueamur benevolentiam Cæsaris; deinde de ipso triumpho, quem video, nisi reipublicæ tempora impediunt, εὐπόρισον. Judico autem cum ex litteris amicorum, tum ex supplicatione; quam qui non decrevit, plus decrevit, quam si omnes decreffet triumphos. Ei porro assensus est unus, familiaris meus, Favonius: alter iratus, Hirrus. Cato autem & scribendo affuit, & ad me de sententia sua jucundissimas litteras misit. Sed tamen gratulans mihi Cæsar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis; nec scribit, quid ille sententiæ dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decrevisse. Redeo ad Hirrum. Cœperas eum mihi placare: perfice. Habes Scrofam, habes Silium. Ad eos ego etiam antea scripsi, & ad ipsum Hirrum. Locutus enim erat cum iis commode, se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixit.

fet; nec me ad se ullas litteras misisse, cum ad omnes mitterem. Verum dicebat. Ad eum enim solum, & ad Crassipedem non scripseram. Atque hæc de rebus forensibus. Redeamus domum. Dijungere me ab illo volo. Mirus est *Φυράτης*, germanus Lartidius,

Ἄλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι εἴσομεν, ἀχνύμενοι περ.

Reliqua expediamus. Hoc primum, quo accessit cura dolori meo: sed hoc tamen, quidquid est, Præcianum, cum iis rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. Scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem nummorum, ad apparatus sperati triumphi ad te redacturum. Ista puto *ἀμεμπτα* fore: verum ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. Id & ostendisti quibusdam litteris, ex Epiro, an Athenis datis? & in eo ego te adjuvabo.

CICERO ATTICO S.

2. **B**RVNDISIVM venimus VII Kalend. Decembr. usi tua felicitate navigandi: ita belle nobis flavit ab Epiro lenissimus onchesmites. Hunc *σπονδειάζοντα*, si cui voles τῶν νεωτέρων, pro tuo vendita. Invaletudo

tua me valde conturbat. significant enim tuæ litteræ, te prorsus laborare. Ego autem, cum sciam, quam sis fortis, vehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat: etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, & alteram leviolem accedere. Terentia vero, quæ quidem eodem tempore ad portam Brundisiam venit, quo ego in portum, mihi que obvia in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano dixisse narrabat, etiam eam decessisse. Quod si ita est, est quod maxime mehercule opto; idque spero tua prudentia & temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia jucundiolem, quæ quidem erant tua manu. Nam Alexidis animum amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinem tuæ litteræ: manum non amabam, quod indicabat te non valere. Cujus quoniam mentio facta est; Tironem Patris ægrum reliqui, adolescentem, ut nosti, & adde, si quid vis, probum: nihil vidi melius. Itaque careo ægre. Quamquam videbatur se non graviter habere; tamen sum sollicitus, maximamque spem habeo in M. Curii diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, & multâ

nuntiarunt. Curius autem ipse sensit, quam tu velles se a me diligere, & eo sum admodum delectatus: & mehercule est, quem facile diligas. *Αὐτόχθων* in homine urbanitas est. Ejus testamentum deporto, Ciceronum signis obsignatum, cohortisque prætoris: fecit palam te ex libella, me ex teruncio. In Actio Corcyræ Alexio me opipare muneratus est. Quinto Ciceroni obfisti non potuit, quo minus Thyamim videret. Filiola tua te delectari lætor, & probari tibi, *Φυσικὴν* esse τὴν πρὸς τὰ τέκνα. Etenim, si hæc non est, nulla potest homini esse ad hominem naturæ adjunctio; qua sublata, vitæ societas tollitur. *Bene eveniat*, inquit Carneades, spurce; sed tamen prudentius, quam Lucius noster & Patro: qui, cum omnia ad se referant, nec quidquam alterius causa fieri putent; & cum ea re bonum virum oportere esse dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum sit; non intelligunt, se de callido homine loqui, non de bono viro. Sed hæc, opinor, sunt in iis libris, quos tu laudando, animos mihi addidisti. Redeo ad rem. Commodum expectabam epistolam, quam Philoxeno dedisses: scripseras enim, in ea esse de sermone Pompeji Neapolitano: eam mihi Patro

Brundisii reddidit: Corcyræ, ut opinor, acceperat. Nihil potuit esset jucundius. erat enim de republica, de opinione, quam is vir haberet, integritatis meæ, de benevolentia, quam ostendit eo sermone, quem habuit de triumpho. Sed tamen hoc jucundissimum, quod intellexi, te ad eum venisse, ut ejus animum erga me perspiceres. Hoc mihi, inquam, accidit jucundissimum. De triumpho autem nulla me cupiditas unquam tenuit ante Bibuli impudentissimas litteras, quas amplissime supplicatio consecuta est. A quo si ea gesta essent, quæ scripsit; gauderem, & honori faverem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, in cujus exercitu spem illius exercitus habuit, idem non assequi, dedecus est nostrum; nostrum, inquam, te conjungens. Itaque omnia experiar; &, ut spero, assequar. Quod si tu valeres, jam mihi quædam explorata essent. Sed, ut spero, valebis. De raudusculo Numeriano multum te amo. Hortensius quid egerit, aveo scire; Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit malevolus. dedit integritatis, justitiæ, clementiæ, fidei mihi testimonium, quod non quærebam; quod postulabam,

postulabam, id negavit. Itaque Cæsar iis litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exsultat Catonis, in me ingratiſſimi, injuria? at hic idem Bibulo dierum xx. Ignosce mihi. Non possum hæc ferre, nec feram. Cupio ad omnes tuas epistolas; sed nihil necesse est. Jam enim te videbo. Illud tamen de Chryſippo: nam de altero illo minus sum admiratus, operario homine. Sed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chryſippum vero, quem ego propter litterularum nescio quid libenter vidi, in honore habui, discedere a puero, insciente me? Mitto alia, quæ audio, multa: mitto furta: fugam non fero, quæ mihi nihil visum est sceleratius. Itaque usurpavi vetus illud Drusi, ut ferunt, prætoris in eo, qui eadem liber non juraret; me istos liberos non addixisse; præsertim cum adesset nemo, a quo recte vindicarentur. Id tu, ut videbitur, ita accipies. Ego tibi assentiar. Uni tuæ disertissimæ epistolæ non rescripsi, in qua est de periculis reipublicæ. Quid rescriberem? valde eram perturbatus. Sed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repente Bibulum semivivum reliquerunt.

Epist. T. III.

T

CICERO, ATTICO S.

3. ANTE diem VIII Id. Decemb. Herculanium veni, & ibi tuas litteras legi, quas Philotimus mihi reddidit: e quibus hanc primo aspectu voluptatem cepi, quod erant a te ipso scriptæ: deinde earum accuratissima diligentia sum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicæarcho assentiri negas, etsi cupidissime expetitur a me fit, & approbante te, ne diutius anno in provincia essem, tamen non est nostra contentione perfectum. Sic enim scito, verbum in senatu factum esse nunquam de ullo nostro, qui provincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex senatusconsulto maneremus; ut jam ne istius quidem rei culpam sustineam, quod minus diu fuerim in provincia, quam fortasse fuerit utile. Sed, *quid si hoc melius?* sæpe opportune dici videtur, ut in hoc ipso. Sive enim ad concordiam res adduci potest, sive ad bonorum victoriam; utriusvis rei me aut adiutorem velim esse, aut certe non expertem. Sin vincuntur boni; ubicunque essem, una cum iis victus essem. Quare celeritas nostri reditus ἀμεταμέλητος debet esse. Quod si ista nobis cogitatio de

triumpho injecta non esset, quam tu quoque approbabas, næ tu haud multum requireres illum virum, qui in VI libro informatus est. quid enim tibi faciam, qui illos libros devorasti? quin nunc ipsum non dubitabo rem tantam abjicere, si id erit rectius. Utrumque vero simul agi non potest, & de triumpho ambitiose, & de republica libere. Sed ne dubitaris, quin, quod honestius, id mihi futurum sit antiquius. Nam quod putas utilius esse vel mihi, quod tutius sit, vel etiam ut reipublicæ prodesse possim, me esse cum imperio; id coram considerabimus, quale sit. Habet enim res deliberationem; etsi ex parte magna tibi assentio. De animo autem meo erga rempublicam bene facis, quod non dubitas; & illud probe judicas, nequaquam satis pro meis officiis, pro ipsius in alios effusione, illum in me liberalem fuisse: ejusque rei causam vere explicas; & eis, quæ de Fabio Caninioque acta scribis, valde consentiunt: quæ si secus essent, totumque se ille in me profudisset; tamen illa, quam scribis, custos urbis, me præclaræ inscriptionis memorem esse cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Servium, quibus tu es contentus; sed aliquid nos vel-

let nobis dignum & sentire & defendere. Quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc agendum est. De sua potentia dimittant homines hoc tempore, periculo civitatis. Nam, si respublica defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cujus causa reipublicæ salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de ejus absentis ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? His ille rebus ita convaluit, ut nunc in uno civi spes ad resistendum sit: qui mallet tantas ei vires non dedisset, quam nunc tam valenti resisteret. Sed quoniam res eo deducta est, non quæram, ut scribis, πᾶσι σὺν ἅφροσ τὸ τῶν Ἀρπειδῶν; mihi σὺν ἅφροσ unum erit, quod a Pompejo gubernabitur. Illud ipsum, quod ais, Quid fiet, cum erit dictum, *Dic M. Tulli, σύντομα, Cn. Pompejo assentio.* Ipsum tamen Pompejum separatim ad concordiam hortabor. Sic enim sentio, maximo in periculo rem esse. Vos scilicet plura, qui in urbe estis. Verumtamen hoc video, cum homine audacissimo paratissimoque negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione igno-

miniaque dignos illuc facere, omnem fere
juventutem; omnem illam urbanam ac per-
ditam plebem, tribunos valentes, addito C.
Cassio, omnes, qui ære alieno premantur;
quos plures esse intelligo, quam putaram.
Causam solum illa causa non habet; ceteris
rebus abundat. Hic omnia facere omnes, ne
armis decernatur; quorum exitus semper in-
certi, nunc vero in alteram partem magis
timendi. Bibulus de provincia decessit, Ve-
jentonem præfecit. In decedendo erit, ut au-
dio, tardior: quem cum ornavit Cato, de-
claravit iis se solis non invidere, quibus ni-
hil, aut non multum ad dignitatem posset ac-
cedere. Nunc venio ad privata. Fere enim
 respondi tuis litteris de republica, & iis,
quas in suburbano, & iis, quas postea scripsisti.
Ad privata venio. Unum etiam de Cœlio.
Tantum abest, ut meam ille sententiam mo-
veat, ut valde ego ipsi, quod de sua senten-
tia decesserit, poenitendum putem. Sed quid
est, quod ei vici Luceji sint addicti? hoc
te prætermisisse miror. De Philotimo faciam
equidem, ut mones. Sed ego mihi ab illo hoc
tempore non rationes expectabam, quas tibi
edidit, verum id reliquum, quod ipse in
Tusculano me referre in commentarium mea

manu voluit, quodque idem in Asia mihi sua
 manu scriptum dedit. Id si præstaret, quan-
 tum mihi æris alieni esse ibi edidit, tantum,
 & plus etiam ipse mihi deberet. Sed in hoc
 genere, si modo per rempublicam licebit,
 non accusabimur posthac: neque hercule an-
 tea negligentes fuimus, sed amicorum mul-
 tudine occupati. Ergo utemur, ut pollice-
 ris, & opera & consilio tuo: nec tibi eri-
 mus, ut spero, in eo molesti. De serperastris
 cohortis meæ nihil est, quod doleas. Ipsi
 enim se collegerunt admiratione integritatis
 meæ. Sed me moverat nemo magis, quam
 is, quem tu neminem putas. Idem & initio
 fuerat, & nunc est egregius. Sed in ipsa de-
 cessione significavit, sperasse se aliquid; &
 id, quod animum induxerat paulisper, non
 tenuit: sed cito ad se rediit, meisque hono-
 rificentissimis erga se officiis victus, pluris
 ea duxit, quam omnem pecuniam. Ego a
 Curio tabulas accepî, quas mecum porto.
 Hortensii legata cognovî. Nunc aveo scire,
 quid hominis sit, & quarum rerum auctio-
 nem instituat. Nescio enim, cur, cum por-
 tam Flumentanam Coelius occupavit, ego Pu-
 teolos non meos faciam. Venio ad Piræea,
 in quo magis reprehendendus sum, quod ho-

mo Romanus *Piræea* scripserim, non *Piræeum*, (sic enim nostri locuti sunt,) quam quod *in* addiderim. Non enim hoc ut oppido præposui, sed ut loco: & tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur, oppidum esse *Piræea*. Sed de re videro. Nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod, non ut de oppido, locutus sum, sed ut de loco; secutusque sum, non dico Cæcilium, *Mane ut ex portu in Piræeum*, (malus enim auctor Latinitatis est,) sed Terentium, cujus fabellæ, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Lælio scribi: *Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræeum*. & idem, *Mercator hoc addebat, captam e Sunio*. Quod si *δήμος* oppida volumus esse; tam est oppidum Sunium, quam *Piræeus*. Sed, quoniam Grammaticus es, si hoc mihi *Σήτημα* persolveris, magna me molestia liberaris. Ille mihi litteras blandas mittit. Facit idem pro eo Balbus. Mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. Sed scis illi reliquum quantum sit. Putasne igitur verendum esse, ne aut objiciat id nobis aliquis, si languidius; aut repetat, si fortius? quid ad hæc reperis? Solvamus, inquis. Age, a Cœlio mutuabimur. Hoc tu tamen confide-

res velim. Puto enim, in senatu si quando præclare pro republica dixerò, Tartesium istum tuum mihi exeunti, Jube sodes numeros curare. Quid superest? etiam. Gener est suavis mihi, Tulliaë, Terentiaë: quantumvis vel ingenii, vel humanitatis satis. Reliqua, quæ nosti, ferenda. Scis enim, quos aperuerimus: qui omnes, præter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. Ipsis enim expensum nemo ferret. Sed hæc coram. nam multi sermonis sunt. Tironis reficiendi spes est in M'. Curio: cui ego scripsi, tibi eum gratissimum facturum. Dat. v Id. Decemb. a Pontio ex Trebulano.

CICERO ATTICO S.

4. **D**IONYSIVM, flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule æquo animo; sed fuit concedendum: quem quidem cognovi cum doctum, quod mihi jam ante erat notum, tum sanctum, plenum officii, studiosum etiam meæ laudis, frugi hominem, ac, ne libertinum laudare videar, plane virum bonum. Pompejum vidi iv Id. Decembres: fuimus una horas duas fortasse. Magna lætitia mihi visus est affici meo adventu: de triumpho hortari, suscipere partes suas, mo-

nere, ne ante in senatum accederem, quam rem confecissem; ne dicendis sententiis aliquem tribunum alienarem. Quid quæris? in hoc officio sermonis nihil potuit esse prolixius. De republica autem ita mecum locutus est, quasi non dubium bellum haberemus. Nihil ad spem concordia: plane illum ab se alienatum, cum ante intelligeret, tum vero proxime judicasse: venisse Hirtium a Cæsare, qui esset illi familiarissimus; ad se non accessisse: &, cum ille ante diem VIII Idus Decemb. vesperi venisset, Balbus de tota re constituisset ante diem VII ad Scipionem ante lucem venire; multa de nocte eum profectum esse ad Cæsarem. Hoc illi *τεκμηριώδες* videbatur esse alienationis. Quid multa? nihil me aliud consolatur, nisi quod illam, cui etiam inimici alterum consulatum, fortuna summam potentiam dederat, non arbitrator fore tam amentem, ut hæc in discrimen adducat. Quodsi ruere cœperit; næ ego multa timeo, quæ non audeo scribere. Sed, ut nunc est, ante diem III Nonas Jan. ad urbem cogito.

CICERO ATTICO S.

5. **M**ULTAS uno tempore accepi episto-

las tuas: quæ mihi, quamquam recentiora audiebam ex iis, qui ad me veniebant, tamen erant jucundæ. Studium enim & benevolentiam declarabant. Invaletudine tua moveor: &, Piliam in idem genus morbi delapsam, curam tibi afferre majorem sentio. Date igitur operam, ut valeatis. De Tirone video tibi curæ esse: quem quidem ego, etsi mirabiles utilitatés mihi præbet, cum valet, in omni genere vel negotiorum, vel studiorum meorum, tamen propter humanitatem & modestiam malo salvum, quam propter usum meum. Philogenes mecum nihil unquam de Luscieno locutus est: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non venisse in Arcanum, miror. De Chrysippo meum consilium probari tibi non moleste fero. Ego in Tusculanum nihil fane hoc tempore. Devium est τοῖς ἀπαντῶσιν, & habet alia δύσχεησα. Sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Jan. inde Pomtinam summam: inde Albanum Pompeji: ita ad urbem III Nonas, natali meo. De republica quotidie magis timeo. Non enim boni, ut putant, consentiunt. Quos ego equites Romanos, quos senatores vidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeji vituperarent? Pa-

ce opus est. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannus existet. Sed hæc prope diem coram. Jam plane mihi deest, quod ad te scribam. Nec enim de republica, quod uterque nostrum scit eadem; & domestica nota sunt ambobus. Reliquum est joculari, si hic finat. Nam ego is sum, qui illi concedi putem utilius esse quod postulat, quam signa conferri. Sero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. Quid sentis igitur? inquis. Nihil scilicet, nisi de sententia tua; nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut depouerimus. Cura igitur, ut valeas. Aliquando ἀπότρυψαι quartanam istam diligentia, quæ in te summa est.

CICERO ATTICO S.

6. **P**LANE deest, quod ad te scribam: nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo, a te quod exspectem. Tantum igitur nostrum illud sollempne servemus, ut ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus. De republica valde timeo: nec adhuc fere inveni, qui non concedendum putaret Cæsari, quod postulare, potius, quam depugnandum. Est illa quidem postulatio opinione valentior. Cur au-

tem nunc primum ei resistamus? & γὰρ ἂν τόδε μείζον ἔπει κακόν, quam cum quinquennium prorogabamus; aut cum, ut absentis ratio haberetur, ferebamus. nisi forte hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. Dices, quid tu igitur sensurus es? Non idem, quod dicturus. Sentiam enim omnia facienda, ne armis deceretur; dicam idem, quod Pompejus; neque id faciam humili animo. Sed rursus hoc permagnum reipublicæ malum est: at quodam modo mihi præter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompejo diffidere.

CICERO ATTICO S.

7. **D**IONYSIVS, *vir optimus, ut mihi quoque est perspectus, & doctissimus, tuique amantissimus, Romam venit xv Kal. Jan. & litteras a te mihi reddidit: tot enim verba sunt de Dionysio in epistola tua. Illud, puto, non adscribis, & tibi gratias egit. atqui certe ille agere debuit: &, si esset factum, quæ tua est humanitas, adscripsisses. Mihi autem nulla de eo παλινοῦσα datur propter superioris epistolæ testimonium. Sit igitur sane bonus vir. Hoc enim ipsum bene fecit, quod mihi sui cognoscendi penitus etiam istam*

facultatem dedit. Philogenes recte ad te scripsit. Curavit enim, quod debuit. Eum ego uti ea pecunia volui, quoad liceret. Itaque usus est menses XIII. Pomtinum cupio valere; & quod scribis in urbem introisse, vereor quid sit: nam id nisi gravi de causa non fecisset. Ego, quoniam IV Nonas Januar. Compitalitius dies est, nolo eo die in Albanum venire, ne molestus sim familiæ. Veniam III Nonas igitur: inde ad urbem pridie Nonas. Tua λήψις quem in diem incurrat, nescio; sed prorsus te commoveri incommodo valetudinis tuæ nolo. De honore nostro, nisi quid occulte Cæsar per suos tribunos molitus erit, cetera videntur esse tranquilla. tranquillissimus autem animus meus, qui totum istuc æqui boni facit; & eo magis, quod jam a multis audio constitutum esse Pompejo & ejus consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. id est Αἰθιοπικόν. Nec enim senatus decrevit, nec populus jussit, me imperium in Sicilia habere. Sin hoc respublica ad Pompejum defert; qui me magis, quam privatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primam videro. Nam quod scribis, mirificam expectationem esse mei, ne-

que tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare, quid sensurus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos novi: sed ita, si ordines bonorum quærimus. nam singulares sunt boni viri. verum in dissensionibus ordines bonorum & genera quærenda sunt. Senatum bonum putas, per quem sine imperio provinciæ sunt? nunquam enim Curio sustinisset, si cum eo agi cœptum esset: quam sententiam senatus sequi noluit: ex quo factum est, ut Cæsari non succederetur. An publicanos? qui nunquam firmi, sed nunc Cæsari sunt amicissimi. an sceneratores? an agricolas? quibus optatissimum est otium. Nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id nunquam, dum modo otiosi essent, recusarunt. Quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi vero ne absentis quidem. Sed, cum id datum est, illud una datum est. Annorum enim decem imperium: & ita latum placet? placet igitur etiam me expulsam, & agrum Campanum periisse, & adoptatum patricium a plebejo, Gaditanum a Mitylenæo: & Labieni divitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum. Sed horum omnium fons unus est.

Imbecillo resistendum fuit: & id erat facile. Nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum volet; Transpadani, plebes urbana, tot tribuni plebis, tam perdita juvenus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. Cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. Depugna, inquis, potius, quam servias: ut quid? si victus eris, proscribare? si viceris, tamen servias? Quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quæ dispulsæ sui generis sequuntur greges. Ut bos armenta, sic ego bonos viros, aut eos, quicumque dicentur boni, sequar, etiam si ruent. Quid sit optimum, male contractis rebus, plane video. Nemini est enim exploratum, cum ad arma ventum est, quid futurum sit: at illud omnibus, si boni victi sunt, nec in cæde principum clementiorem hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sulla, in pecuniis locupletium. ἐμπολιτεύομαι σοι jamdudum: & facerem diutius, nisi me lucerna desereret. Ad summam, *Dic, M. Tulli.* assentior Cn. Pompejo, id est, T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ego absum, adolescens factus est, (id enim agere videbatur,) salvere jubeas velim.

CICERO ATTICO S.

8. QUID opus est de Dionysio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi majorem tua taciturnitas attulerat, quod & tu soles conglutinare amicitias testimoniis tuis; & illum aliter cum aliis de nobis locutum audiebam. Sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades. Itaque ego is in illum sum, quem tu me esse vis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaveram; & animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire III Nonas Januar. Sed, amabo te, nihil incommode valetudinis feceris. Quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam video Liviae testamento cum duobus coheredibus esse in triente; sed juberi mutare nomen. Est πολιτικὸν σπέρμα, rectumne fit nobili adolescenti, mutare nomen mulieris testamento. Sed id φιλοσοφώτερον διευκρινήσομεν, cum sciemus, quantum quasi fit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc venirem, Pompejum viderem; factum est ita. Nam VI Kal. ad Lavernium me consecutus

consecutus est. Una Formias venimus, & ab hora octava ad vesperum secreto collocti fumus. Quod quæris, ecqua spes pacificationis sit: quantum ex Pompeji multo & accurato sermone perspexi, ne voluntas quidem est. Sic enim existimat, si ille, vel dimisso exercitu, consul factus sit, σύγχυσι τῆς πολιτείας fore. Atque etiam putat, eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum provinciamque retenturum. Sin autem ille fureret; vehementer hominem contemnebat, & suis & reipublicæ copiis confidebat. Quid quæris? etsi mihi crebra ξυνοδὸς ἐνυάλιος occurrebat; tamen levabar cura, virum fortem & peritum, & plurimum auctoritate valentem audiens, πολιτικῶς de pacis simulatæ periculis differentem. Habebamus autem in manibus Antonii concionem, habitam x Kal. Januar. in qua erat accusatio Pompeji usque a toga pura, querela de damnatis, terror armorum: in quibus ille, Quid censes, agebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reipublicæ venerit, cum hæc quæstor ejus, infirmus & inops, audeat dicere? Quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere visus est. Ex

illa autem sententia ira relinquendæ urbis movet hominem, ut puto. Mihi autem illud molestissimum est, quod solvendi sunt nummi Cæsari, & instrumentum triumphi eo conferendum. Est enim ἀμορφον, ἀντιπολιτευόμενος χρεωφειλέτην esse. Sed hæc, & multa alia coram.

CICERO ATTICO S.

9. **Q**UOTIDIE, inquis, a te accipiendæ litteræ sunt? Si habeo, cui dem, quotidie. At jam ipse ades. Tum igitur, cum venero, definam. Unas video mihi a te non esse reditas; quas L. Quintius, familiaris meus, cum ferret, ad Bustum Basili vulneratus & despoliatus est. Videbis igitur, numquid fuerit in his, quod me scire opus sit: & simul tu hoc διευκρινήσεις πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse, aut haberi Cæsaris rationem, illo exercitum vel per senatum, vel per tribunos plebis obtinente; aut persuaderi Cæsari, ut tradat provinciam atque exercitum, & ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente provinciam; aut, si per tribunos plebis non patiat, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum;

aut, si ob eam causam, quod ratio ejus non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum, aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitiis, amicis ejus postulanti- bus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit; ire autem ad arma, aut hanc unam ob causam, quod ratio non habeatur; aut addita causa, si forte tribunus plebis sena- tum impediens, aut populum incitans, no- tatus, aut senatusconsulto circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit, dicensve se expulsus, ad illum confugerit: suscepto au- tem bello, aut tenenda sit urbs, aut ea re- licta, ille commeatu & reliquis copiis inter- cludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum pu- tes. Dices profecto, persuaderi illi, ut tra- dat exercitum, & ita consul fiat. Est omni- no id ejusmodi, ut, si ille eo descendat, con- tra dici nihil possit; idque eum, si non ob- tinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. Nobis autem, ut quidam putat, nihil est timendum magis, quam ille consul. At sic malo, inquires, quam cum ex- ercitu. Certe. Sed istud ipsum, dico, magnum malum putat aliquis; neque ei remedium est

ullum. Cedendum est, si id volet. Vide consulem illum iterum, quem vidisti consulatu priore. At tum imbecillus, plus, inquis, valet, quam tota respublica. Quid nunc putas? & eo consule, Pompejo certum est esse in Hispania. O rem miseram! si quidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest; & quod ille si faciat, jam jam a bonis omnibus summam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quo illum posse adduci negant: de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. Nam quid impudentius? tenuisti provinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a te ipso per vim & per factionem datos. Præterit tempus, non legis, sed libidinis tuæ: fac tamen, legis. Ut succedatur, decernitur: impedis; & ais, Habe mei rationem. Habe tu nostrum. Exercitum tu habeas diutius, quam populus iussit, invito senatu? Depugnes oportes, nisi concedis. Cum bona quidem spe, ut ait idem, vel vincendi, vel in libertate moriendi. Jam si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus situm est. Itaque te in ea questione non exerceo. Ad ea, quæ dixi, affer, si quid habes. Equidem dies noctesque torqueor.

CICERO ATTICO S.

IO. **S**VBITO consilium cepi, ut, antequam luceret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo, lictoribus præsertim laureatis. De reliquo, neque hercule, quid agam, nec quid acturus sim, scio; ita sum perturbatus temeritate nostri amentissimi consilii. Tibi vero quid suadeam, cujus ipse consilium exspecto? Cnæus noster quid consilii ceperit, capiatve, nescio, adhuc in oppidis coarctatus & stupens. Omnes, si in Italia consistat, erimus una: sin cedit, consilii res est. Adhuc certe, nisi ego insanio, stulte omnia & incaute. Tu, quæso, crebro ad me scribe, vel quod in buccam venerit.

CICERO ATTICO S.

XI. **Q**VÆSO, quid hoc est? aut quid agitur? mihi enim tenebræ sunt. *Cingulum, inquis, nos tenemus: Ancorem amisimus. Labienus discessit ab Caesare.* Utrum de imperatore populi Romani, an de Hannibale loquimur? o hominem amentem & miserum, qui ne umbram quidem unquam τὸ καλὸν viderit! atque hæc ait omnia facere se dignitatis causa. Ubi est autem dignitas, nisi ubi

honestas? Num honestum igitur, habere exercitum nullo publico consilio? occupare urbes civium, quo facilior sit aditus ad patriam? *χρεῶν ἀποιοπάς, Φυγάδων καθόδους*, sexcenta alia scelera moliri, *τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα*? sibi habeat suam fortunam. Unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; vel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. Quid si tu velis? inquis. Age quis est, cui velle non liceat? sed ego hoc ipsum velle, miserius esse duco, quam in crucem tolli. Una res est ea inferior, adipisci, quod ita volueris. Sed hæc hæctenus. Libenter enim in his molestiis *ἐνοσχολάζω σοι*. Redeamus ad nostrum. Per fortunas! quale tibi consilium Pompeji videtur? hoc quæro, quod urbem reliquerit. Ego enim *ἀπορώ*: tum nihil absurdius. Urbem tu relinquis? ergo idem, si Galli venirent. Non est, inquit, in parietibus respublica, at in agris & focis. Fecit idem Themistocles. Fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. At idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, cum præter mœnia nihil teneret. Nostri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

Οὕτω πε τῶν πρόθεν ἐπευθόμεθα κλέα ἀνδρῶν.

Rursus autem ex dolore municipali, sermonibusque eorum, quos convenio, videtur hoc consilium exitum habiturum. Mira hominum querela est, (nescio istic: sed facies, ut sciam:) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. Fugiens denique Pompejus mirabiliter homines movet. Quid quæris? alia causa facta est: nihil jam concedendum putant Cæsari. Hæc tu mihi explica, qualia sint. Ego negotio præsum non turbulento. Vult enim me Pompejus esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat ἐπίσημον, ad quem delectus & summa negotii referatur. Itaque vagus esse cogitabam. Te puto jam videre, quæ sit ὄρμη Cæsaris, qui populus, qui totius negotii status: ea velim scribas ad me, & quidem, quoniam mutabilia sunt, quam sæpissime. Acquiesco enim & scribens ad te, & legens tua.

CICERO ATTICO S.

12. **U**NAM adhuc a te epistolam acceperam, datam XII Kal. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. Sed quæso, ut scribas quam sæpissime, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam

si quid suspicabere; maximeque, quid nobis
 faciendum, aut non faciendum putes. Nam
 quod rogas, curem ut scias, quid Pompejus
 agat, ne ipsum quidem scire puto; nostrum
 quidem nemo. Vidi Lentulum consulem For-
 miis x Kal. vidi Libonem: plena timoris &
 erroris omnia. Ille iter Larinum: ibi enim
 cohortes, & Luceriæ, & Theani, reliqua-
 que in Apulia. Inde utrum consistere uspiam
 velit, an mare transire nescitur. Si manet;
 vereor, ne exercitum firmum habere non
 possit. Sin discedit; quo, aut qua, aut quid
 nobis agendum est, nescio. Nam istum qui-
 dem, cujus *Φαλαρισμὸν* times, omnia teter-
 rime facturum puto. Nec eum rerum prola-
 tio, nec senatus, magistratuumque discessus,
 nec ærarium clausum tardabit. Sed hæc, ut
 scribis, cito sciemus. Interim velim mihi
 ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties.
 Acquiesco enim, & tuas volo elicere litte-
 ras, maximeque consilium, quid agam, aut
 quo me pacto geram; demittamne me peni-
 tus in causam? Non deterreor periculo, sed
 dirumpor dolore. Tamne nullo consilio, aut
 tam contra meum consilium gesta esse omnia!
 An cuncter & tergiverfer, & iis me dem,
 qui tenent, qui potiuntur? *αἰδέομαι Τρώας*

Nec solum civis, sed etiam amici officio revocor; etsi frangor sæpe misericordia puerorum. Ut igitur ita perturbato, etsi te eadem sollicitant, scribe aliquid, & maxime, si Pompejus Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. equidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. Me cum multa, tum etiam lictores impediunt: nihil vidi unquam, quod minus explicari posset. Itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid videatur. Denique ipsam ἀπορίαν tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. Si ita factum esset, ut ille Romam veniens magistratum & senatum Romæ offenderet, magno usui causæ nostræ fuisset. Damnasse enim sceleris hominem amicum, reipublicæ causa, videretur: quod nunc quoque videtur; sed minus prodest. Non enim habet, cui profit; eumque arbitror poenitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum. Nos quidem pro certo habebamus. Et velim, (quamquam, ut scribis, domesticis te finibus tenes,) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeji desiderium, ecqua Cæsaris invidia appareat: etiam quid censeas de Terentia & Tullia, Romæ eas esse, an mecum, an aliquo tuto loco. Et

hæc, & si quid aliud, ad me scribas velim,
vel potius scriptites.

CICERO ATTICO S.

13. **D**E Vennonianis rebus tibi assentior.
Labienum ἤρωα iudico. Facinus jamdiu nul-
lum civile præclarius: qui ut aliud nihil,
hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. Sed
etiam ad summam profectum aliquid puto.
Amo etiam Pisonem: cujus iudicium de ge-
nero suspicor visum iri grave. Quamquam,
genus belli quod fit, vides. Ita civile est, ut
non ex civium diffensione, sed ex unius per-
diti civis audacia natum sit. Is autem valet
exercitu; tenet multos spe & promissis: omnia
omnium concupivit. Huic tradita urbs est,
nuda præsidio, referta copiis. Quid est, quod
ab eo non metuas, qui illa tecta & templa,
non patriam, sed prædam putet? quid autem
sit acturus, aut quo modo, nescio, sine se-
nato, sine magistratu. Ne simulare quidem
poterit quidquam πολιτικῶς. Nos autem ubi
exfurgere poterimus? aut quando? quorum
dux quam ἀσρατήγητος, tu quoque animad-
vertis; cui ne Picena quidem nota fuerint:
quam autem sine consilio, res testis. Ut enim
alia omittam decem annorum peccata, quæ

conditio non huic fugæ præstitit ? nec vero nunc, quid cogitet, scio : ac non desino per literas sciscitari. Nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. Itaque nec præsidium, cujus parandi causa ad urbem retentus est, nec locum ac sedem præsidii ullam video. Spes omnis in duabus, invidiose retentis, pæne alienis legionibus. Nam delectus adhuc quidem invitorem est, & a pugnando abhorrentium. Conditionum autem amissum tempus est. Quid futurum sit, non video. Commissum quidem a nobis certe est, siue a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempestatum nos traderemus. Itaque de Ciceronibus nostris dubito, quid agam. Nam mihi interdum amandandi videntur in Græciam. De Tullia autem & Terentia, cum mihi barbarorum adventus proponitur, omnia timeo : cum autem Dolabellæ venit in mentem ; paulum respiro. Sed velim consideres, quid faciendum putes : primum πρὸς τὸ ἀσφαλές : (aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est :) deinde ad opiniones ; ne reprehendamus, quod eas Romæ velimus esse in communi bonorum fuga. Quin etiam tibi & Peduceo, (scripsit enim ad me,) quid faciatis, videndum est. Is enim splendor est

vestrum, ut eadem postulentur a vobis, quæ ab amplissimis civibus. Sed de hoc tu videbis, quippe cum de me ipso, ac de meis te considerare velim. Reliquum est, ut, & quid agatur, quoad poteris, explores, scribasque ad me, & quid ipse conjectura assequare: quod etiam a te magis exspecto. Nam, acta omnibus nuntiantibus, a te exspecto futura. *μάλιστα δ' ἄριστος.* Loquacitati ignosces, quæ & me levat, ad te quidem scribentem, & elicit tuas litteras. Aenigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi. est enim numero Platonis obscurius. Jam intellexi tuum. Oppios enim de Velia fuccones dicis. In eo æstuavi diu: quo aperto reliqua patebant, & cum Terentiæ summa congruebant. L. Cæsarem vidi Minturnis ante diem VIII Kal. Febr. mane, cum absurdissimis mandatis, non hominem, sed scopas solutas: ut id ipsum mihi ille videatur irridendi causa fecisse, qui tantis de rebus huic mandata dederit; nisi forte non dedit, & hic, sermone aliquo arrepto, pro mandatis abusus est. Labienus, vir mea sententiâ magnus, Theanum venit ante diem IX Kal. ibi Pompejum consulesque convenit. Qui sermo fuerit, & quid actum sit, scribam ad te, cum certum sciam. Pompejus ab

Theano Larinum versus profectus est ante diem VIII Kal. eo die manfit Venafri. Aliquantum animi videtur nobis attuliffe Labienus. Sed ego nondum habeo, quod ad te ex his locis scribam. Ista magis exspecto, quid illinc afferatur; quo pacto de Labieno ferat; quid agat Domitius in Marfis, Iguvii Thermus, P. Attius Cinguli; quæ fit populi urbani voluntas; quæ tua conjectura de rebus futuris: hæc velim crebro, & quid tibi de mulieribus nostris placeat, & quid acturus ipse sis, scribas. Si scriberem ipse, longior epistola fuisset; sed dictavi propter lippitudinem.

CICERO ATTICO S.

14. ANTE diem VI Kal. Febr. Capuam Calibus proficiscens, cum leviter lippirem, has litteras dedi. L. Cæsar mandata Cæsaris detulit ad Pompejum ante diem VIII Kal. cum is esset cum consulibus Theani. Probata conditio est, sed ita, ut ille de iis oppidis, quæ extra suam provinciam occupavisset, præsidia deduceret. Id si fecisset, responsum est, ad urbem nos redituros esse, & rem per senatum confecturos. Spero etiam in præsentia pacem nos habere. Nam & illum furoris, &

hunc nostrum copiarum suppœnitet. Me Pompejus Capuam venire voluit, & adjuvare delectum: in quo parum prolixè respondent Campani coloni. Gladiatores Cæsaris, qui Capuæ sunt, de quibus ante ad te falsum ex Torquati litteris scripseram, sane commode Pompejus distribuit, binos singulis patribus familiarum. Scutorum in ludo 100 fuerant: eruptionem facturi fuisse dicebantur. Sane multum in eo reipublicæ provisum est. De mulieribus nostris, in quibus est tua soror, quæso videas, ut satis honestum nobis sit, eas Romæ esse, cum ceteræ ulla dignitate discesserint. Hoc scripsi ad eas, & ad te ipsum antea. Velim eas cohortere, ut exeant; præsertim cum ea prædia in ora maritima habeamus, cui ego præsum, ut in his pro re nata non incommode possint esse. Nam si quid offendimus, in genero nostro; quod quidem ego præstare non debeo. Sed id fit majus, quod mulieres nostræ præter ceteras Romæ remanserunt. Tu ipse cum Sexto scire velim quid cogites de exeundo, de totaque re quid existimes. Equidem pacem hortari non desino: quæ vel injusta utilior est, quam justissimum bellum. Sed hæc, ut fors tulerit.

CICERO ATTICO S.

15. **U**T ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te litterarum darem: non quo haberem magnopere, quod scriberem; sed ut loquerer tecum absens: quo mihi, cum coram id non licet, nihil est jucundius. Capuam cum venissem ante diem VI Kal. pridie, quam has litteras dedi, consules conveni, multosque nostri ordinis. Omnes cupiebant Cæsarem, abductis præfidiis, stare conditionibus iis, quas tulisset. Uni Favonio, leges ab illo nobis imponi, non placebat: sed is haud auditus in consilio. Cato enim ipse jam servire, quam pugnare, mavult. Sed tamen ait, in senatu se adesse velle, cum de conditionibus agatur, si Cæsar adductus sit, ut præfidia deducat. Ita, quod maxime opus est, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in senatu esse vult. Postumus autem, de quo nominatim senatus decrevit, ut statim in Siciliam iret, Furfanoque succederet, negat se sine Catone iturum; & suam in senatu operam, auctoritatemque quam magni æstimat. Ita res ad Fannium pervenit. Is cum imperio in Siciliam præmittitur. In disputationibus nostris

summa varietas est. Plerique negant, Cæsarem in conditione mansurum; postulataque hæc ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. Ego autem eum puto facturum, ut præsidia deducat. Vicerit enim, si consul factus erit, & minore scelere vicerit, quam quo ingressus est. Sed accipienda plaga est. Sumus enim flagitiose imparati cum a militibus, tum a pecunia; quam quidem omnem, non modo privatam, quæ in urbe est, sed etiam publicam, quæ in ærario est, illi reliquimus. Pompejus ad legiones Attianas est profectus: Labienum secum habet. Ego tuas opiniones de his rebus exspecto. Formias me continuo recipere cogitabam.

CICERO ATTICO S.

16. OMNES arbitror mihi tuas litteras reditas esse, sed primas præpostere, reliquas ordine, quo sunt missæ per Terentiam. De mandatis Cæsaris, adventuque Labieni, & responsis consulum ac Pompeji, scripsi ad te litteris iis, quas ante diem v Kal. Capua dedi: pluraque præterea in eandem epistolam conieci. Nunc has exspectationes habemus duas: unam, quid Cæsar acturus sit, cum
acceperit

acceperit ea, quæ referenda ad illum data sunt L. Cæsari; alteram, quid Pompejus agat: qui quidem ad me scribit, paucis diebus se firmum exercitum habiturum; spemque affert, si in Picenum agrum ipse venerit, nos Romam redituros esse. Labienum secum habet, non dubitantem de imbecillitate Cæsaris copiarum: cujus adventu Cnæus noster multo animi plus habet. Nos a consulibus Capuam venire jussi sumus ad Nonas Febr. Capua profectus sum Formias ante diem XIII Kal. eo die cum Calibus tuas litteras hora fere nona accepissem, has statim dedi. De Terentia & Tullia tibi assentior; ad quas scripseram, ad te ut referrent: si nondum profectæ sunt, nihil est quod se moveant, quoad perspiciamus, quo loci sit res.

CICERO ATTICO S.

17. **T**VÆ litteræ mihi gratæ jucundæque sunt. De pueris in Græciam transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quærî videbatur. Nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc æque commodum non erat. Tu ipse cum Sexto etiam nunc mihi videris Romæ recte esse posse. Etenim minime amici Pompejo nostro esse debetis. Nemo enim unquam

tantum de urbanis præfidiis detraxit. Videsne me etiam joculari? Scire jam te oportet, L. Cæsar quæ responsa referat a Pompejo, quas ab eodem ad Cæsarem ferat litteras. Scriptæ enim & datæ ita sunt, ut proponerentur in publico: in quo accusavi mecum ipse Pompejum, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus venturæ essent, Sextio nostro scribendas dederit. Itaque nihil unquam legi scriptum *σησιωδέςερον*. Perspici tamen ex litteris Pompeji potest, nihil Cæsari negari, omniaque & cumulate, quæ postulet, dari: quæ ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit, præsertim cum impudentissime postulaverit. Quis enim tu es, qui dicas, Si in Hispaniam profectus erit, si præsidia dimiserit? Tamen conceditur; minus honeste nunc quidem, violata jam ab illo republica, illatoque bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: & tamen vereor, ut his ipsis contentus sit. Nam cum ista mandata dedisset L. Cæsari, debuit esse paulo quietior, dum responsa referrentur. Dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebatius quidem scribit, se ab illo ix Kal. Febr. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem: nihil ei

me gratius facere posse. Hæc verbis plurimis. Intellexi ex dierum ratione, ut primum de discessu nostro Cæsar audisset, laborare eum cœpisse, ne omnes abessemus. Itaque non dubito, quin ad Pisonem, quin ad Servium scripserit. Illud admiror, non ipsum ad me scripsisse, non per Dolabellam, non per Cœlium egisse: quamquam non aspernor Trebatii litteras, a quo me unice diligi scio. Rescripsi ad Trebatium, (nam ad ipsum Cæsarem, qui mihi nihil scripsisset, nolui,) quam illud hoc tempore esset difficile: me tamen in prædiis meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. In quo quidem manebo, dum spes pacis erit: sin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meæ, pueros ὑπευθέμενος in Græciam. Totam enim Italiam flagraturam bello intelligo. Tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex invidis civibus. Sed hæc paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligentur, quorsum evasura sint. Tum ad te scribam plura, si erit bellum: sin autem etiam induciæ, te ipsum, ut spero, videbo. Ego xv Non. Febr. quo die has litteras dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres expectabam: quibus quidem scripseram, tuis

litteris admonitus, ut Romæ manerent. Sed audio majorem quendam in urbe timorem esse. Capuæ Non. Febr. esse volebam, quia consules jufferant. Quidquid huc erit a Pompejo allatum, statim ad te scribam: tuasque de istis rebus litteras exspecto.

CICERO ATTICO S.

18. **Q**VARTO Non. Febr. mulieres nostræ Formias venerunt, tuaque erga se officia, plena tui suavissimi studii, attulerunt. Eas ego, quoad sciremus, utrum turpi pace nobis, an misero bello esset utendum, in Formiano esse volui, & una Cicerones. Ipse cum fratre Capuam ad consules (Nonis enim adesse jussi sumus) III Non. profectus sum, cum has litteras dedi. Responsa Pompeji grata populo, & probata concioni esse dicuntur. Ita putaram. Quæ quidem ille si repudiarit, jacebit: si acceperit.... Utrum igitur, inquires, mavis? Responderem, si, quemadmodum parati effemus, scirem. Cassium erat hic auditum expulsam Ancone, eamque urbem a nobis teneri. Si bellum futurum est, negotium utile. Cæsarem quidem, L. Cæsare cum mandatis de pace missis, tamen ajunt acerrime delectum habere, loca occupare,

vincire præfidiis. O perditum latronem ! o vix ullo otio compensandam hanc reipublicæ turpitudinem ! Sed stomachari definamus, tēpori pareamus, cum Pompejo in Hispaniam eamus. Hæc opto in malis ; quoniam illius alterum consulatum a republica, ne data quidem occasione, repulimus. Sed hæc hæctenus. De Dionysio fugit me ad te antea scribere : sed ita constitui, exspectare responsa Cæsaris ; ut, si ad urbem rediremus, ibi nos exspectaret ; sin tardius id fieret, tum eum arcefferemus. Omnino, quid ille facere debuerit in nostra illa fuga, quid docto homine & amico dignum fuerit, cum præsertim rogatus esset, scio. Sed hæc non nimis exquiro a Græcis. Tu tamen videbis, si erit, quod nolim, arcessendus, ne molesti simus invito. Quintus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio solvat : nec Egnatio voluntas deest ; nec parum locuples est : sed cum tale tempus sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) viaticum se neget habere ; idemque debitoribus suis denuntiarit, ut eodem fœnore uterentur ; atque hoc idem etiam L. Ligus fecisse dicatur ; nec hoc tempore aut domi nummos Quintus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut versuram usquam

facere possit; miratur, te non habuisse rationem hujus publicæ difficultatis. Ego autem, etsi illud *ψευδησιόδειον* (ita enim putatur) observo, *μηδὲ δίκην*, præsertim in te, a quo nihil unquam vidi temere fieri; tamen illius querela movebar. Hæc, quidquid est, te scire volui.

CICERO ATTICO S.

19. **N**IHIL habeo, quod ad te scribam. Quin etiam epistolam, quam eram elucubratum, ad te non dedi. erat enim plena spei bonæ; quod & concionis voluntatem audieram, & illum conditionibus usurum putabam, præsertim suis. Ecce tibi II Non. Febr. mane accepi litteras tuas, Philotimi, Furnii, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Cæsaris legationem. Plane oppressi videmur; nec, quid consilii capiam, scio: nec mehercule de me laboro; de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiscebar hæc scribens, quo facilius de Pompeji rebus cognoscerem.

CICERO ATTICO S.

20. **B**REVILOQVENTEM jam me tempus ipsum facit. Pacem enim desperavi: bel-

lum nostri nullum administrant. Cave enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendi, & cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam veni pridie Nonas, ut eram jussus. Illi autem nondum venerant, sed erant venturi, inanes, imparati. Cnæus autem Luceriæ dicebatur esse, & adire cohortes legionum Attianarum, non firmissimarum. At illum ruerent nuntiant, & jam jamque adesse, non ut manum conferat, (quicum enim?) sed ut fugam intercludat. Ego autem in Italia *ἤδη συναποθανεῖν*. nec te id consulo. Sin extra, quid ago? ad manendum hiems, lictores, improvidi & negligentes duces; ad fugam hortatur amicitia Cnæi, causa bonorum, turpitudine conjungendi cum tyranno; qui quidem incertum est, Phalarimne an Pisistratum sit imitaturus. Hæc velim explices, & me juves consilio. etsi te ipsum istic jam calere puto. sed tamen, quantum poteris. Ego si quid hic hodie novi cognoro, scies. Jam enim aderunt consules ad suas Nonas. Tuas quotidie litteras expectabo. Ad has autem, cum poteris, rescribes. Mulieres & Cicero-nes in Formiano reliqui.

CICERO ATTICO S.

21. **D**E malis nostris tu prius audis, quam ego. istinc enim emanant, boni autem hinc quod expectes, nihil est. Veni Capuam ad Nonas Febr. ita ut iusserant consules. Eo die Lentulus venit sero: alter consul omnino non venerat VII Idus. Eo enim die Capua discessi, & mansi Calibus. inde has litteras postridie ante lucem dedi. Hæc, Capuæ dum fui, cognovi: nihil in consulibus, nullum usquam delectum. Nec enim conquiritores *Φαινοπροσωπεῖν* audent, cum ille adfit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat: nec nomina dant. deficit enim non voluntas, sed spes. Cnæus autem noster (o rem miseram & incredibilem!) ut totus jacet! non animus est, non consilium, non copiæ, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum. Hoc cuiusmodi est? VII Id. Febr. Capuam C. Cassius tribunus plebis venit, attulit mandata ad consules, ut Romam venirent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent, statim exirent urbe relicta. Re-deant; quo præsidio? deinde exeant; quis

finat? Consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenum, At illud totum erat amissum: sciebat nemo præter me ex litteris Dolabellæ. Mihi dubium non erat, quin ille jam jamque foret in Apulia, Cnæus noster in navî. Ego quid agam, ἀνέμια magnum: neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime; neque ego ullius consilii particeps, sed tamen, quod me deceat. Ipse me Cæsar ad pacem hortatur, sed antiquiores litteræ, quam ruere cœpit. Dolabella, Cœlius, me illi valde satisfacere. Mira me ἀπορία torquet. Juva me consilio, si potes: & tamen, quantum potes, provide. Nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. Tuas litteras exspecto.

CICERO ATTICO S.

22. **P**EDEM in Italia video nullum esse, qui non in istius potestate sit. De Pompejo scio nihil; eumque, nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredilem! hujus autem nostri... Sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor & crucior. Tu cædem non sine causa times; non quo minus quidquam Cæsari expediat ad diuturnitatem victoriæ & dominationis;

sed video, quorum arbitrio fit acturus. Recte sit, Censeo cedendum de oppidis his. Egeo consilii. Quod optimum factu videbitur, facies. Cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis Idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari quo? Tradam igitur isti me? fac posse tuto. Multi enim hortantur. Num etiam honeste? nullo modo. Quid? a te petam consilium, ut soleo? explicari res non potest. Sed tamen si quid in mentem venit, velim scribas, & ipse quid sis acturus.

CICERO ATTICO S.

23. QUINTO Id. Febr. vesperi a Philotimo litteras accepi, Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo & Thermo ducentibus, cum Domitii exercitu conjunctas esse; Cæsarem intercludi posse, eumque id timere; bonorum animos recreatos Romæ, improbos quasi percussos. Hæc, metuo equidem, ne sint somnia: sed tamen M'. Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium tribunum plebis, (hi enim sunt nobiscum, id est, in Formiano,) Philotimi litteræ ad vitam revocaverunt. Ego autem illa metuo ne veriora

sint, nos omnes pæne jam captos esse, Pompejum Italia cedere: quem quidem (o rem acerbam!) persequi Cæsar dicitur. Persequi Cæsar Pompejum? quid? ut interficiat? o me miserum! & non omnes nostra corpora opponimus? in quo tu quoque ingemiscis. Sed quid faciamus? victi, oppressi, capti plane sumus. Ego tamen, Philotimi litteris lectis, mutavi consilium de mulieribus: quas, ut scripseram ad te, Romam remittebam: sed mihi venit in mentem, multum fore sermonem, me iudicium jam de causa publica fecisse; qua desperata, quasi hunc gradum mei reditus esse, quod mulieres revertissent. De me autem ipso tibi assentior, ne me dem incertæ & periculosæ fugæ, cum reipublicæ nihil profum, nihil Pompejo; pro quo emori cum pie possum, tum lubenter. Manebo igitur: etsi vivere... Quod quæris, hic quid agatur; tota Capua, & omnis hic delectus jacet. Desperata res est; in fuga omnes sunt: nisi quid ejusmodi fuerit, ut Pompejus istas Domitii copias cum suis conjungat. Sed videbamus omnia biduo triduo scituri. Cæsarum litterarum exemplum tibi misi; rogaras enim; cui nos valde satisfacere multi ad me scripse-

runt: quod patior facile, dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter.

CICERO ATTICO S.

24. **P**HILOTIMI litteræ me quidem non nimis, sed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. Ecce postridie Cassio litteræ Capua, a Lucretio, familiari ejus, Nigidium a Domitio Capuam venisse; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnæum, confestim sequi Cæsarem, Domitium non habere militum III millia. Idem scripsit, consules Capua discessisse. Non dubito, quin Cnæus in fuga sit; modo effugiat. **A** consilio fugiendi, ut tu censes, absum.

CICERO ATTICO S.

25. **C**VM dedissem ad te litteras tristes, & metuo ne veras, de Lucretii ad Cassium litteris Capua missis; Cephalio venit a vobis, attulit etiam a te litteras hilariores, nec tamen firmas, ut soles. Omnia facilius credere possum, quam quod scribitis, Pompejum exercitum habere. Nemo huc ita affert; omniaque, quæ nolim. **O** rem miseram! malas

causas semper obtinuit, in optima concidit. Quid dicam? nisi, illud eum scisse; neque enim erat difficile: hoc nescisse. erat enim ars difficilis, recte rempublicam regere. Sed jam jamque omnia sciemus, & scribemus ad te statim.

CICERO ATTICO S.

26. **N**ON venit idem usu mihi, quod tu tibi scribis, *quoties exorior?* ego enim nunc paulum exorior, & maxime quidem iis litteris, quæ Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. Omnia erant facta hoc biduo lætiora. Itaque fuga, quæ parabatur, repressa est. Cæsaris interdicta, *Si te secundo lumine hic offendero*, respuuntur. Bona de Domitio, præclara de Afranio fama est. Quod me amicissime admones, ut me integrum, quoad possim, servem; gratum est. Quod addis, ne propensior ad turpem causam videar; certe videri possum. Ego me ducem in civili bello, quoad de pace ageretur, negavi esse: non quin rectum esset; sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. Plane eum, cui Cnæus noster alterum consulatum deferret & triumphum (at quibus

verbis? *pro suis rebus gestis amplissimis*) inimicum habere nolueram. Ego scio, & quem metuam, & quam ob rem. Sin erit bellum, ut video fore; partes meæ non desiderabuntur. De H-S millibus xx Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam vagos nos fore, nolui molestus esse. Tibi autem, crebro ad me scribenti de ejus officio, nihil rescripsi, quod diem ex die expectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. Nunc, ut video, pueri certe in Formiano videntur hiematuri: num & ego, nescio. Si enim erit bellum, cum Pompejo esse constitui. Quod habebo certi, faciam ut scias. Ego bellum foedissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus exstiterit.

